

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ім. К. Д. УШИНСЬКОГО

Лінгвістичні науки

Збірник наукових праць

№ 26

Видається з липня 2005 року

Виходить два рази на рік

Одеса
“Астропринт”
2018

Засновник: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Головний редактор збірника — **Тетяна Корольова**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса, Україна)

Редакційна колегія:

Алла Бозуш, академік НАПН України, д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри дошкільної педагогіки ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Віктор Брицин, д-р філол. наук, проф. Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України; **Леонід Велитченко**, д-р псих. наук, проф. кафедри теорії та методики практичної психології ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Володимир Глушенко, д-р філол. наук, проф. Слов’янського державного педагогічного університету, завідувач кафедри загального, германського та слов’янського мовознавства;

Ян Гуйлянь, д-р пед. наук, проф. Харбінського педагогічного університету;

Микола Гумений, академік Академії наук вищої школи України, д-р філол. наук, проф., завідувач кафедри української та зарубіжної літератури ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Ян Гжесяк, д-р гуманістичних наук, проф. Познанського університету ім. Адама Міцкевича; **Миколай Зимомря**, д-р філол. наук, проф., академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри германських мов і перекладознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Олена Карпенко, д-р філол. наук, проф., завідувач кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Райса Мартинова, член-кореспондент НАПН України, д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського”;

Хуь Мінь, д-р філол. наук, проф. Харбінського педагогічного університету;

Анатолій Науменко, д-р філол. наук, проф. завідувач кафедри теорії і практики перекладу і німецької філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Ніна Озерова, д-р філол. наук, проф. Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України; **Олександра Попова**, д-р пед. наук, доц. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, декан факультету іноземних мов ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського”;

Дінь Сінь, кандидат психологічних наук, приват-професор ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського”, доцент Гуманітарного інституту Харбінського інженерного університету, координатор Міжнародного проекту “Інститут Конфуція”;

Ришард Стефаняк, д-р філол. наук, проф., віце-президент Ченстоховського університету ім. Яна Длугоша;

Валентин Таранець, д-р філол. наук, проф. кафедри германських та східних мов Міжнародного гуманітарного університету;

Олег Тищенко, д-р філол. наук, проф., завідувач кафедри технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

Агнешка Чайковська, д-р філол. наук, проф., декан філологічного факультету Ченстоховського університету ім. Яна Длугоша;

Олена Шаблій, д-р філол. наук, проф. кафедри іноземних мов юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ван Шуцзе, д-р пед. наук, проф. Харбінського педагогічного університету;

Тетяна Яблонська, д-р пед. наук, проф. кафедри західних і східних мов та методики їхнього навчання ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського”;

Чжао Яньхон, д-р пед. наук, проф. Харбінського педагогічного університету

Відповідальний секретар: **Світлана Юхимець**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса, Україна)

EMPHATIC SPEECH INTONATION

В статье рассматриваются параметры интонации эмфатически окрашенной речи в английском и украинском языках. Выявлены и описаны типологически общие и конкретно-языковые особенности оформления эмфатических высказываний в двух сопоставляемых языках.

Ключевые слова: эмфатическая речь, интонационные средства, типология, конкретно-языковые явления.

В статті розглянуто параметри інтонації емпатично маркованого мовлення в англійській та українській мовах. Виявлені та описані типологічно спільні та конкретно мовні особливості оформлення емпатичних висловлювань в двох мовах, що зіставляються

Ключові слова: емпатичне мовлення, інтонаційні засоби, типологія, конкретно-мовні явища.

The intonation parameters of emphatic English and Ukrainian speech are regarded in the article. Typological and specific characters of emphatic utterances in the two languages are determined and described.

Key words: emphatic speech, intonation means, typology, specific phenomena.

Emphasis in phonetics is interpreted as the intensification of emotional or attitudinal coloring of speech by means of various components of intonation.

There is a rather steady correlation observed between the semantic units of an utterance and intonation means in a non-emphatic speech. However, division of speech portions into emphatic and non-emphatic ones is conventional. Non-emphatic speech of “a pure kind” occurs seldom. In almost each phrase this or that emotional shade of a thought is expressed; it shows the subjective attitude of the speaker to the stated ideas. The degree of speech emphasis depends on the quantity, quality and intensity of the emotional and attitudinal connotation which is superimposed on the informative, logical and semantic structure of an utterance [1; 3].

Regardless of the communicative type of an utterance, emphasis exerts such a strong influence on speech intonation that a radical transformation of sense groups' intonation structure, typical of a certain communicative purpose in non-emphatic speech, takes place [4; 5].

An utterance or a sense group can become emphatically rich in the English language due to the following intonation means:

1. Changes of tempo.
2. Changes of the pitch of a voice.
3. Replacements of the rising tone with the falling tone and vice versa.
4. Usage of complex tones.
5. Use of an interrupted ascending or descending scale.
6. Change of syntagmatic stress type.
7. Division of a sense group into two or more parts.
- 1 Changes of tempo.

The tempo in an emphatic speech may slow down, the intervals between the stressed and unstressed syllables increasing. A slow tempo can be accompanied by strengthening of stress. All words are distinctly pronounced. The time intervals between the stressed words are long and approximately equal. The time of the consonants pronunciation (the sonorous in particular, sometimes of the long vowels and diphthongs as well) may increase.

The utterance tempo may accelerate in an emphatic speech; the time intervals between the stressed and unstressed syllables are minimal:

2. Changes of the pitch of a voice.

The pitch of the voice in an emphatically rich speech can be higher than usual (surprise). The pitch of the voice can be lower than usual (threat). Depending on the emotional and attitudinal meaning various parts of an utterance can be pronounced at different levels — a normal pitch level, a low level, high one.

3. For the sake of the emphasis, a falling tone can be used instead of a rising one and the other way about. Thus enumeration can be pronounced with a falling tone instead of a rising one in order to underline the importance of either element of the enumerated list e.g. *She loved him, trusted him, believed in him.*

He loved her for her quiet strength of character; for her grave sincere directness, for the steady balance of her mind; for the very expression of her face.

In both utterances special attention is paid to every member of the enumeration. The speaker wants to emphasize that all of them are of equal importance.

D. Jones recalls several cases of the tone alteration for the sake of emphasis. Thus, a falling tone can be used in general questions instead of a rising one to convey an offer or an invitation:

Shall we get some apples? The melody says: “I would like us to take some apples.” *Will you come and dine with us?* The melody says: “I invite you for dinner.

4. Usage of complex tones.

The expressions *I do, it is not, he can, they have*, etc. used as the answer to a special question can be shaped by a fall-rise in order to show disagreement with the opinion that has been expressed; e.g.:

– You don’t like that? — *Yes, I do.*

– A fall-rise can be used as an emphasis to convey the opposite opinion to the one that has been stated: *She doesn’t look tired* (she looks bright and cheerful). *She didn’t treat them so well* (she treated them rather badly).

In a sense group containing a fall-rise, the pitch of the voice falls down and rises within the same syllable in cases where this syllable is nuclear and final. If the last stressed syllable is not final and followed by the unstressed syllables, the voice pitch goes down on the last stressed syllable and goes up on the unstressed syllables following it: *I haven’t insisted upon adopting this paragraph.*

5. Use of an interrupted ascending or descending scale.

The gradually descending head, typical for neutral speech in the English language (in emotional and attitudinal respect) can lose its regular character or be replaced by an ascending head: ***Have you never** seen it?*

The so-called “interrupted descending scale ” is used to accentuate one or several words in English; for example:

*That man **Crofts** does not seem to be good for much.*

The descending scale, which is typical for the English language, is interrupted and the pitch level in the word “no” is higher than in the previous stressed syllables.

6. The modification of the syntagmatic stress character.

The stressed syllable of the emphasized word can have a very high pitch level. The voice usually goes down within the limits of the stressed syllable and the syllables that follow it (regardless of the degree of stress on them) are

pronounced at a low level: *He is from the **jungle***. In these sentences, only one word is stressed; the other words are pronounced in accordance to the rules of sentence stress in English. The pitch of the voice falls from a high level on the stressed syllable; e.g. *Who **are** you, **boy**?*

In this sentence, two words are marked by stress. Both are pronounced with strong stress; the pitch of the tone is high enough. The second stressed word “boy” gets a strong stress (though it is a parenthetical word) and forms a separate sense group.

In the three examples cited above, the words under stress are emphatically intensified due to a high level of the tone. The pitch level goes down within the stressed words.

Sometimes when it is necessary to intensify the word which the speaker considers to be of special importance, the other significant words in the utterance lose their stress: ***What** do you mean? Your way of **life**!* The words “life” and “what” lose their stress in these examples.

On the other hand, the words that are marked by the main and the secondary stress can be under two main stresses. For example, the word “*distribution*” can be pronounced as [ˈdistriˈbjuːʃn] for the sake of emphasis.

In the same way, words that bear one stress can get two strong stresses. Thus, the word “*unless*” [Anˈles] can be pronounced as [ˈAnˈles] in case of emphatic accentuation.

Several emphatic stresses often appear in an utterance; it leads to the appearance of several sense groups in it. This makes the phrase on the whole sound emphatic. The words that are usually unstressed in an utterance can be under emphatic stress and vice versa- the stressed words can become unstressed. *This **boy** has **never** seen **fire** **before***. Three words are pronounced with an emphatic stress in this phrase.

The word “fire” is accentuated owing to the strong emphatic stress. A sharp fall of the voice occurs in this word. The word that follows it loses the stress and is pronounced on a low level. The pitch range is extended.

As a rule, all the words of a rhythmic group are pronounced together in the English language, but sometimes, for the sake of emphasis, “a glottal stop” (graphically presented by the sign ʔ) occurs before the word that starts with a vowel; for example: *They ʔaren’t ready*.

7. Division of a sense group into two or more parts.

With a view to emphasis, a sense group can be divided into two or more parts that are pronounced with a certain tone; a pause is used after each part:

At least, I can keep my own daughter from harm. The second sense group is divided into two parts; the last stressed syllables of both parts are pronounced with a falling tone. The voice goes down from a higher pitch level in the stressed syllable of the word “*daughter*” and from a lower level in the word “*harm*”. After the word *daughter* there is a pause; it is somewhat shorter than the pause between the first and the second sense groups. The speaker wants to emphasize that he can protect his daughter.

Look at the scars on his arms and legs.

The sentence is divided into three parts; the voice falls down in each stressed word. The fall is not of the same height in different parts of the sentence. The highest level is in the word “*arms*”; the lowest level is the word “*scars*”.

The speaker pronounces the word “scars” with stress and attracts the listener’s attention to this part of the body that is covered with scars since scars on the boy’s legs and hands testify that he has grown up in the jungle.

Most often the meaning of the whole sentence may be made more emphatic in English by a combination of two or more of foregoing means. Here are two remarks: *He has the evil eye. I begin to think he has.* In the first sentence the tempo is quickened. A variation of the falling tone is used. The voice falls on the word *evil* and a fall of the voice takes place within the last stressed word *eye*, too. The sentence expresses increasing certitude in the fact.

In the second sentence the tempo is slow. The rhythmic structure of the utterance is isochronous. The speaker is felt to be sure of what he says and is eager to assure the listeners that he expresses the only possible opinion.

One more example illustrates complex usage of several phonetic means for emphasis: *Don’t look upon evil, Mahara. Get home to bed.*

In the initial utterance the tempo is slow. The vowel [i:] of the word [’i:vl] is prolonged. The descending scale is broken; the pitch of the second stressed syllable is much higher than that of the first one. The direct address [mq’hRrq] makes a separate sense-group pronounced with the falling tone. The voice falls from a rather high level while pronouncing the stressed syllable of this word. The first sense-group expresses restrained anger; the anger turns into a scarlet fury.

Get home to bed. In the second utterance the pitch range is narrowed, the tempo is quick. All the syllables are pronounced on a rather low level. The scale is irregular; the second stressed syllable is higher than the first one. The

voice falls and rises within the last stressed word [bed] — a fall-rise is used. The sentence expresses an order mixed with anger and irritation.

The emphasis in the Ukrainian language is achieved due to the same factors as in English, especially due to intensity increase: tempo slow down or acceleration, a high or low pitch level, etc. The analysis of the following fragments will allow to carry out the illustration of all the factors mentioned above.

1) *“Хто ти, хлопець? 2) Хіба ти не чуєш? 3) Цей хлопець ніколи не бачив вогню. 4) Він з джунглів. 5) Він вовк.”*

The intonation of the fragment is emphatic. The degree of emphasis increases with each utterance.

In the first sentence the word “хто” is intensified by the emphasis; the other words are marked by a weaker stress. The tempo of pronunciation is slightly accelerated. The desire to find out something about the boy is expressed: (1) *Хто ти, хлопець?*

The second utterance conveys surprise and irritation. The tempo is fast. The pitch of the first stressed syllable is low. The head is ascending. The voice rises within the last stressed syllable and on the subsequent unstressed syllables: (2) *Хіба ти не чуєш?*

The third utterance conveys strong conviction; the desire to make the others believe it. All the words except for the negation “no” are unstressed; the rhythm is clear and regular, the intervals between the stressed syllables are equal. For this reason they resemble the rhythm of the English language. A regular descending head takes place. The pitch of the voice is low, the fall occurring on the last stressed syllable of the word “вогню”. The voice rises somewhat on the preceding unstressed syllable of the word “вогню”. The vowels “о” and “ю” in this word are pronounced longer than usual: (3) *Цей хлопець ніколи не бачив вогню.*

In the fourth utterance the emphasis gets stronger. The sentence denotes a very strong will to make everybody believe what has been said. The word “джунглі” is accentuated by the strongest stress and a sharp fall in the pitch of the voice on the main-stressed syllable. The final unstressed syllable is on a low level: (4) *Він з джунглів.*

The same idea is expressed in the last utterance “Він вовк”. The effect is achieved by the same means: (5) *Він вовк.*

Among other facilities in emphatic speech, the substitution of an ascending tone with a descending one can be noted in the Ukrainian lan-

guage. This phenomenon is met most frequently in non- final sense groups and enumerations when the speaker wants to attract special attention to the meaning of the statement: *Я хочу квітку. Чисту, ніжну, про яку я мріяв.*

Та все цікаве таке, аж дух затаїть Артем у батька біля колін, не ворухнеться.

The comparative study of prosodic means conveying the emphatic information in speech in the English and Ukrainian language has demonstrated the zone of typological similarity of intonation means that correlate with the emphatic semantics. It should be remarked that the intonation components are most informative when differentiating emphatic speech in the two languages under analysis [2].

The variability of the prosody models in both languages is connected with the activity of the same factors that cause the universal character of the mechanisms of prosodic structures semantics ambiguity that causes a homonymy of intonation, a synonymy of intonation, etc. It is natural that within the groups of intonation homonyms (synonyms), their full identity is not always observed in Ukrainian and English. The differentiation is caused by the specific lingual features of intonation of various emphatic meanings as described above.

Finally, the typological generality of the Ukrainian and English languages is demonstrated by the similar mechanisms of prosodic means interaction in the process of conveying the emphatic meanings by non-prosodic means.

REFERENCES AND NOTES

1. Королева Т. М. Интонация модальности звучащей речи. К.: Выща шк., 1989. 147 с.
2. Мова у соціальному і культурному контексті / під ред. О. І. Чередниченка. К.: КНУ, 1997. 126 с.
3. Типологія інтонації мовлення / під ред. Багмут А. Й. К.: Наук. думка, 1977. 494 с.
4. Maidment J. Introducing Phonetic Science. Cambridge University Press, 2005. 230 p.
5. Stevens K. N. Articulatory-acoustic-auditory relationships. Hardcastle, 1997. P. 462–506.

REFERENCES

1. Koroleva T. M. Intonacija modal'nosti zvuchashhej rechi. K.: Vyssh.shk., 1989. 147s. [in Russian].
2. Mova u sotsialnomu i kulturnomu konteksti / Pid red. O. I. Cherednychenka. K.: KNU, 1997. 126 s. [in Ukrainian].

3. Typolohiia intonatsii movlennia / Pid red. Bahmut A. I. — K.: Nauk. dumka, 1977. 494 s. [in Ukrainian].
4. Maidment John. Introducing Phonetic Science. — Cambridge University Press, 2005. 230 p. [in English].
5. Stevens, Kenneth N. Articulatory-acoustic-auditory relationships. — Hardcastle, 1997. P. 462–506. [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2018

CONTRASTIVE ANALYSES OF SYLLABLES IN ENGLISH AND UKRAINIAN

Работа посвящена сопоставительному анализу основных характеристик слогообразования и слогоделения в английском и украинском языках. Рассмотрены типологически сходные, универсальные и конкретно-языковые черты слоговой структуры в двух неблизкородственных языках.

Ключевые слова: контрастивный анализ, слогоделение, слогообразование, типологически сходные, универсальные и конкретно-языковые характеристики.

Робота присвячена зіставному аналізу головних характеристик формування та делімітації складів в англійській та українській мовах. Розглянуто типологічно подібні, універсальні і конкретно-мовні особливості складової структури у двох неблизько-споріднених мовах.

Ключові слова: контрастивний аналіз, складоподілення, формування складів, типологічно подібні, універсальні та конкретно-мовні характеристики.

The research is devoted to the problem of contrastive analysis of principle characteristics in syllable division and formation in English and Ukrainian. The typological, universal and specific features of syllable structure in the two languages are regarded.

Key words: contrastive analysis, syllable division, syllable formation, typological, universal and specific characteristics.

Nowadays great attention is paid to the syllable in theory of philology and practical application of theoretical knowledge. It is connected with the progress made in solving the problems of artificial intellect, machine translation, etc. In this respect the pronunciation regularities of a language and the syllables structure and its functional variability are of primary importance [1–3].

It's well known that a syllable is the first undividable unit of speech. Contrastive study of the syllables in English and Ukrainian is aimed at finding the differences existing between syllables the languages under analysis, the peculiarities in syllable structure and syllable division and the syllabic typology in the compared languages.

The universal nature of articulatory mechanism of syllable formation and division gives rise to the problem of language peculiarities in the sphere of phonematic structure of the syllables, in the set of the types and subtypes of syllables, in the stability of syllable division rules in different languages. As stated above the main universal principle of syllable division can be formulated as follows: a word is divided into syllables at the point of tension smallest degree in the articulating organs and, consequently, the smallest values of acoustic energy, is identical in all the syllabic languages as well as in English and Ukrainian.

A syllable may consist of only one vowel, but such cases are rare and usually the syllabic vowel in the syllable is accompanied by the so-called marginal consonants — the ones preceding or following central vowel of the syllable. The structure of syllables, especially those including the marginal consonants, is in the centre of interests of many scientists.

In most languages syllable-forming sounds are vowels and less often sonants. It refers to English and Ukrainian where not only vowels but some sonants may become syllabic under certain conditions. The English sonants [n], [l] become syllabic when they are at the end of a word and are not preceded by a vowel, e.g. garden, arrival, woollen.

The sonant [m] becomes syllabic in very rare cases, e.g. madam, film.

The final sonant [n] becomes syllabic in exceptional cases as a result of progressive assimilation when [n] is preceded by the backlingual consonants [k], [g], e.g.: bacon.

The sonants [w], [r], [j] are never syllabic in English.

There are too main types of syllables both in English and Ukrainian. Some linguists for scientific purposes suggested to single out more than two types of syllables, taking into consideration not only the final sound, but the number of consonants preceding the syllabic vowel or following it.

Thus, it was suggested to distinguish four types of syllables. They are:

1. Absolutely open (v), i.e. consisting of one syllable-forming vowel. For example: English *or* [O], Ukrainian *a* [A].

2. Absolutely closed (cvc), i.e. consisting of a vowel, surrounded by consonants, e.g. English *class*, Ukrainian *cmil*.

3. Partially open, shielded at the beginning (cv), i.e. consisting of a vowel with one or several preceding consonants, e.g. English *sky*, *gay*, Ukrainian *mu*.

4. Partially closed, shielded at the end (vc), i.e. consisting of a vowel with one or several following consonants, e.g. English *ask*, Ukrainian *aδ*.

Syllable is a minimal integrated and integrating unit of speech. On the one hand the syllable is integrated i.e. composed of speech sounds. Speech sounds form and organize a syllable as a linguistic and speech unit. They are the base for the syllable. On the other hand the syllable itself is the base for one segmental unit (phonetic word) and all suprasegmental units, sense-groups, phrases, supraphrasal unities and suprasegmental unity of the highest level — speech.

Being composed of speech sounds, syllables preserve articulatory characteristics of speech sounds and their inherent acoustic characteristics — the phonological length of vowels in English, the inherent intensity, fundamental frequency of informant structure of the vowels, etc.

But it should be taken into consideration that the features of the speech unit are not reflected unchanged in the integrated syllable; they may undergo some changes under different linguistic and extralinguistic factors. When the speech unit of a higher level is formed on the basis of a lower speech unit, a syllable retains the characteristics of a lower speech unit to some extent and acquires some characteristics of its own. The syllable may be called the baby of the language. Organized by speech sounds the syllable rises to its first higher level — the segmental level of phonetic word.

The child continues to grow and becomes stronger, and rises to a higher level — he begins to talk. Thus the syllable executes the following suprasegmental level of sense-group (syntagma), which is the first semantically and prosodically organized unit of speech.

The child grows on and on, and becomes a teenager. He becomes clever, his abilities and knowledge grow too and he can do some things himself. The syllable participates in organizing the next higher suprasegmental speech unit — a phrase.

The child becomes an adult. He becomes strong and solid. He can do his work professionally, he can create more complicated things. The syllable takes part in organizing supraphrasal unities — semantic groups of phrases united by sense.

At last the child reaches the top of his development and attains perfection. He is able to create the most complicated equipment and instruments, and operate them. The syllable achieves its main goal. It is involved in organizing the text — the highest unit of speech (fig. 1).

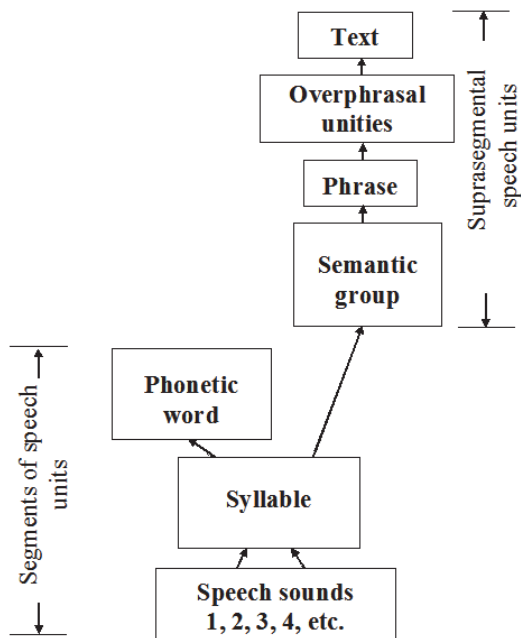

Fig. 1. The scheme of the syllable integrating function

The main rules of syllable division are general in English and Ukrainian; they are enumerated below:

Strong-end consonants (the end of the consonant is stronger than its beginning) at the beginning of a syllable both in English and Ukrainian, e.g.

The English sounds [p], [k] in the words *part*, *keen*.

The Ukrainian sounds [П'], [Т'] in the words *нізно*, *тільки*.

Strong-beginning consonants (the beginning of the consonant is stronger than its end) form the end of the syllable both in English and Ukrainian, e.g.

The English final [p], [k] in the words *cap*, *peck*, the consonant [p] and final [n] in the word *napkin*.

The Ukrainian [Ш], [P] in the word *noumap*.

Strong-beginning/strong-end form (the so-called “two-peak” consonants) are met at the border between two consonants, between two syllables, e.g. *dissatisfy; disserve; disserve; unnatural*, etc.

“Two-peak” consonants also occur at the junction of words, e. g.
thin knife; wide deck, etc.

In Ukrainian two-peak consonants occur only at the junction of words. Examples are found in such Ukrainian words as: *хліб бери; він ніс*.

One of the regular characteristics in syllabic structure of English and Ukrainian is the following: consonants with a strong-end begin a new syllable. Consonants with a strong-beginning end a syllable.

In English a less sonorous sound is generally combined with a more sonorous one following it, e. g. *idle; cable*.

It has been demonstrated that the rules of syllable division in English and Ukrainian are numerous, but the peculiarities in the languages under discussion are much more frequent. The main ones in the problem of a word division into syllables are the following:

1. In words with a consonant between two vowels, the consonant usually joins the following vowel (CV:CV) and thus, an open syllable is formed.

In English such a kind of syllable division is met very often in two-syllable words and in syllables with long monophthongs.

In Ukrainian a consonant between two vowels in a word joins the following vowel rather often, but not so frequently as in English, e.g.

English Ukrainian

father; *батько;*

reader; *вітер;*

never; *півень.*

2. In words with a vowel followed by two or more consonants.

In English words, when a vowel is followed by two or more consonants the point of syllable division is often between the consonants (vc:cc), e.g. *insect; abstract; napkin*.

In Ukrainian in the syllables of the word where the vowel is followed by two or more consonants the boundary is often between the syllables, but not so often as in English. Rather often the point a syllable division in Ukrainian occurs between the preceding vocalic centre and the following consonant, e.g. *окремо; структура; функція*;

but: *горки; прогресія; достовірність*.

3. In sound combinations contrasting with their sonority.

In Ukrainian syllable division often lies between the sounds most contrasting in their sonority. Thus, in the words *бігти, візник* the syllable division is between [I] and [Г], [Т] and [З] as the difference in sonority between them is greater than the one between [Г] and the following sound [Т] or between [З] and the following sonant [Н].

Thus, in the Ukrainian word *горки* the syllable boundary lies between the vowel [О] and the consonant [P], i.e. the sound [P] begins a new syllable and therefore it has a strong-end. In the English word *napkin* the syllable boundary lies between the consonants [p] and [k]. This means that [p] ending the first syllable, has a strong-beginning, while the following [k], beginning a new syllable, has a strong-end.

In such cases Ukrainians are apt to divide the English word into syllables in the wrong way, i.e. to pronounce [p] with a strong-end while in such cases it has a strong-beginning in English.

The distinctive characteristics in sound peculiarities that influence syllable division of the two languages are laid out below.

- In the Ukrainian language length of vowels is phonematically irrelevant. Ukrainian vowels may be prolonged in exceptional cases being in stressed or emphasized syllables.

- Voiced consonants at the end of the final syllables are not devoiced in English, while in Ukrainian they often become voiceless.

- English voiceless consonants [p, t, k] at the beginning of the initial syllables are aspirated. Aspiration as a characteristic feature of consonants does not exist in Ukrainian.

- English sounds are tenser. The English forelingual consonants are usually formed at the alveoli by the very tip of the tongue, the Ukrainian forelingual consonants are formed by the front part of the tongue, excluding the tip at the front part of the palate.

- The English [g] is a backlingual stop consonant while the Ukrainian [Г] is a pharyngeal constrictive consonant, etc.

In English and Ukrainian there exists a close connection of the sounds constructing the syllable, called cohesion. Consonants preceding and following the syllabic centre of the syllable adjoin it rather closely. But the cohesion of the following consonant and the preceding vowel is not so close in Ukrainian as in English.

Investigations of the syllabic theory and practical study of the peculiarities of foreign languages are pragmatically important. It is possible to determine the emotional state of the speakers due to difference in the cohesion of sounds within syllables of different languages. It is possible to determine the nationality of the speaker and to identify the speaker by syllable structure characteristics and sound articulation peculiarities.

Taking into consideration the above-mentioned the following conclusion can be made. The syllable is an integrated and an integrating speech unit. On the one hand it consists of speech sounds, on the other hand it is the base for all the other units of speech. It is creating the segmental speech unit — phonetic word and all the supra-segmental speech units — sense-groups, phrases, sub phrasal unities and the speech unit of the highest level — the text.

The main principles of syllable formation and division are universal, i. e. similar in all the syllabic languages. As to the rules of syllable formation and the division of words into syllables they differ in various languages.

It has been experimentally proved that syllables in Germanic and Slavonic languages are involved in different spheres — phonological, physiological, auditory. Dynamic models of syllabic structure have been elaborated.

Syllables as well as other phonetic phenomena are sensitive to sound quality, certain marginal consonants are perceived as “heavier” than others in many languages. This character is linked to a particular phonetic phenomenon in different languages, it remains stable and does not change in a language.

Contrastive analysis of English and Ukrainian syllables makes it possible to observe that the nature of the main principles of syllable formation and division are the same in the two languages. There exist some difference in the rules of correlation of the two components composing the total energy characteristic — intensity and duration, which depend upon the phonematic structure of the English and Ukrainian languages. There exist some specific features in the structure of syllables, in the rules of syllable division in English and Ukrainian. The energetic syllabic theory defines a syllable as an impulse of energy. The share of the two components of total energy — intensity and duration is different in English and Ukrainian and is closely connected with the phonematic system of the languages. According to energetic theory the boundaries between the syllables in a word and between the words are at the point of the minimal decrease of total energy [1].

There is no principle difference between the mechanism of syllable division according to the concept of muscular tension and the energetic theory — the boundary in both cases is at the energetically weaker point of the syllable chain being the result of the smallest muscular tension.

A thorough contrastive study of English syllables in comparison with those of the native language will help the Ukrainian learners of English to avoid mistakes and acquire perfect pronunciation without any accent.

REFERENCES AND NOTES

1. Brovchenko T. O., Korolova T. M. English Phonetics. Mykolaiv: MDGU, 2006. 296 p.
2. Mateescu D. English Phonetics and Phonological Theory. Bucuresti: Publishing House Universitaten din Bucuresti, 2003. 173 p.
3. Odden D. Introducing phonology. Cambridge University Press, 2005. 368 p.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2018

Л. К. Велитченко, Г. В. Сумцова

ЛЕКСИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ

У статті розглядається поняття політичного дискурсу. порушується проблема перекладу китайського політичного дискурсу на українську та англійську мови. Наводяться приклади мовних зворотів, характерних для політичного дискурсу китайської мови. Позначено основні перекладацькі операції (пошук перекладацького відповідника, граматична заміна, перекладацький коментар та ін.), що застосовані на лексичному рівні при відтворенні лексики оригінального тексту в тексті перекладу.

Ключові слова: лексичні одиниці, китайськомовний політичний дискурс, перекладацькі операції, неблизькоспоріднені мови.

В статье рассматривается понятие политического дискурса. затрагивается проблема перевода китайского политического дискурса на украинский и английский языки. Приводятся примеры речевых оборотов, характерных для политического дискурса китайского языка. Обозначены основные переводческие операции (поиск переводческого соответствия, грамматическая замена, переводческий комментарий и другие), использованные на лексическом уровне при воспроизведении оригинальной лексики в тексте перевода.

Ключевые слова: лексические единицы, китайский политический дискурс, переводческие операции, неблизькородственные языки.

The article deals with the concept of political discourse. The problem of translating Chinese political discourse into Ukrainian and English is regarded. Examples of the speech idiomatic elements in political discourse of the Chinese language, are given. The basic lexical and semantic differences in the original text and in the translated text are demonstrated. Translation equivalent, grammatical substitution, translation commentary and other translation operations were examined.

Key words: lexical units, Chinese political discourse, translation operations.

Політична промова є одним з типів актуалізації політичного дискурсу. Сьогодні політичний дискурс став знаряддям різних політичних кіл, він є соціально обумовленим. Особлива мова, що використовується при складанні політичних виступів, вимагає постійного вивчення й опису для систематизації емпіричних даних, які надають можливість виробити своєрідну модель цього жанру, певну константу, а також віднайти найбільш відповідні способи та засоби відтворення змісту та форми оригіналу у перекладі.

Слід зазначити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники постійно приділяють увагу цьому питанню. В українській науці проблемі політичного дискурсу присвячені наукові розробки О. Зарецького, В. Лук'янця, Л. Озадовської, О. Селиванової, О. Серажим, Н. Шевчук, Р. Попової та ін. Серед зарубіжних лінгвістів проблемами політичного дискурсу цікавляться О. Баранов, Г. Почепцов, Т. Ван Дейк, Ю. Хабермас, А. Чудінов, О. Шейгал, Ю. Сорокін та ін. У китайській мові розробкою досліджень з політичного дискурсу займалися Тань Хайлун, Ху Яюнь та У Нан. До питання перекладу політичного дискурсу у своїх роботах зверталися А. Д. Швейцер, І. В. Самарина та А. П. Чудінов.

Варто зазначити, що такі лексичні одиниці, як “мова політики, політична комунікація, політичний дискурс” в більшості сучасних наукових робіт взаємопов'язані. В цій роботі “політична комунікація” і “мова політики” розглядаються як структурована сукупність знаків, які утворюють семіотичний простір політичного дискурсу [1; 6; 7]. При цьому визначальною рисою політичної комунікації (мовленнєвої діяльності політика) є її прагматична спрямованість, що орієнтована на пропаганду тих або інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонування їх до політичних дій, для вироблення суспільної згоди, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що не дивлячись на пошук інтересу до лінгвістики політичного дискурсу, питання відтворення китайськомовних лексичних особливостей у тексті перекладу українською та англійською мовами залишається малодослідженим. Адже адекватний переклад політичного дискурсу вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовою, але й глибокої бази фонових знань, а саме відомостей про країну народу носія

мови, якою виконується усний або письмовий текст політичного дискурсу. Необхідність накопичення емпіричних даних в галузі перекладознавства, систематизації прийомів і методів адекватного перекладу китайських політичних промов англійською та українською мовами є суттєвою потребою сучасного суспільства.

Метою дослідження є вивчення особливостей перекладу лексичних одиниць китайськомовного політичного дискурсу англійською та українською мовами.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання низки завдань:

1) провести порівняльний аналіз китайськомовного, англослов’янського і україномовного політичного дискурсу для виявлення типологічно схожих та конкретно-мовних рис, з метою прогнозування труднощів перекладу;

2) виявити основні засоби відтворення лексичних особливостей оригіналу в тексті перекладу.

Матеріалом дослідження було обрано текст політичного дискурсу промови Голови КНР Сі Цзиньпіна на Генеральній Асамблеї ООН 28 вересня 2015 року на честь сімдесятої річниці створення Організації Об’єднаних Націй. Об’єм вихідного тексту склав 3061 символ.

Розглядаючи промову, що вивчається, як явище політичного дискурсу, слід зазначити, що основними ознаками дискурсу є наявність мети та учасників комунікації. Метою промови Голови КНР є вітання Генеральної Асамблеї ООН з визначною датою, спогад про героїчне минуле КНР під час Другої світової війни, зазначення важливості збереження миру та розгляд майбутніх перспектив КНР та світу у цілому. Учасниками комунікації є голови держав, які діють у ролі “клієнтів” і Голова КНР, який виступає “агентом” комунікації.

Промова виконана у публіцистичному функціональному стилі та містить його характерні особливості. Однією з таких особливостей є синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього й розмовного стилів. Крім того політична промова як вид інституційного спілкування містить у собі систему конститутивних ознак і наділяється рядом функцій (інформаційна, інструментальна, прогностична, нормативна, легітимуюча, переконання та політичної пропаганди), які актуалізуються у комплексі і мають полісемантичний вплив на реципієнта.

Виходячі з прагматичної спрямованості політичної промови, важливим аспектом перекладу будь-якого політичного дискурсу є лексико-граматичні особливості актуалізації семантики промови, що потребує високої професійної кваліфікації з боку перекладача, знання ним перекладацьких прийомів і засобів їх відтворення в мові перекладу. Відомо, що лексико-семантичне та граматичне значення в сукупності маніфестовані в китайському слові-ієрогліфі, тому при дослідженні лексичного рівня китайськомовних текстів маємо на увазі лексико-граматичні аспекти слів-символів.

Важливою складовою серед “лексичного комплексу” цього типу дискурсу відзначимо політичну термінологію, до складу якої постійно втручаються неологізми та слова іноземного походження (запозичення), політичні реалії конкретної держави, прізвища та імена учасників дискурсу. Через це правильний вибір перекладацького інструментарію для відтворення семантики висловлювань набуває неабиякої значущості на державному рівні [3].

Використання елементів давньокитайської мови (веньянизмів) підкреслює книжковий характер китайського політичного дискурсу і є основною диференційною рисою китайськомовних політичних текстів.

До елементів веньянь (давньокитайської мови), які з’являються в політичних текстах китайської мови насамперед належать службові слова, конструкції з дієсловами і службовими словами, чен’юй (фразеологічні зрощення), політичні гасла. В основному, використовуються такі службові слова веньянь, як 为 *wei*, 以 *yì*, 于 *yú*, 自 *zì*, сполучення 而 *er*, 则 *zé*, частка 之 *zhī* і ін. У багатьох випадках ці службові слова зберігають своє значення, яке прийшло з давньокитайської мови [2; 4; 5].

Наприклад, наступне речення майже повністю складається з елементів давньокитайської мови:

“凡 青史 留名 者, 莫不 与其 善于 把握 自己 有关”.

“Що стосується всіх тих, хто вписав свої імена в аналі історії, то не було випадку, щоб вони не вміли володіти собою”.

“Concerning the history of the famous, none of them were bad at self-control”.

У першій частині речення 凡 — займенник всякий, хто, 者 — субстантиватор, службова частина мови, яка перетворює дієслово на іменник, 史 留名 者 — стійкий образний вислів на веньянь із загаль-

ним значенням “прославитися”, у другій частині речення такі слова як 莫 займенник ніхто, ніщо, 与 прийменник з, присвійний займенник, а також конструкція 善于 “володіти чимось” також прийшли з давньокитайської мови.

Одним із найважливіших когнітивних компонентів політичної комунікації є **кліше та мовні штампи**. Це пов’язано із функціонально-стилістичними особливостями комунікації — одне поняття засвоюється легше, ніж два чи кілька. Крім того, ці мовні форми стають наче проекцією ідеологічних постулатів та комунікативних намірів адресанта (своєрідною моделлю, яка свідчить про ставлення адресанта до важливих політичних питань).

Наведемо приклад широковживаного мовного кліше:

“不仅实现了国家和民族的救亡图存，而且有力支援了在欧洲和太平洋战场上的抵抗力量”

“Він не тільки врятував країну і китайський народ від поневолення, а й надав потужну підтримку силам опору, воюючим на Європейському та Тихоокеанському театрах воєнних дій”.

“It did not only save the country and its people from subjugation, but also gave strong support to the forces against aggression in the European and Pacific theaters”.

Мовне кліше “战场” було відтворене при перекладі українською мовою як “театр військових дій”, що є типовим мовним кліше українськомовного політичного дискурсу. При перекладі англійською мовою це кліше було передано як “theater”. Таким чином, мовне кліше було передане за допомогою еквіваленту. Слід зазначити, що за відсутності категорії множини у китайській мові при перекладі українською та англійською було використано граматичну заміну, адже у перекладі слово було вжито у множині.

Розглянемо ще один приклад використання мовного кліше:

“为赢得世界反法西斯战争胜利作出了历史性贡献”.

“Таким чином, наша країна зробила історичний внесок в загальносвітову перемогу над фашизмом”.

“...thus making a historic contribution to the victory of the World Anti-Fascist War”.

Конструкцію “作出了历史性贡献”, що є мовним кліше китайсько-мовного політичного дискурсу; було відтворено українською мовою за допомогою українськомовного кліше “зробити внесок”, що мар-

кує відповідність конотації клішованих фраз китайської та української мови. При відтворенні тексту оригіналу англійською мовою було використано конструкцію “to make a contribution”.

Слід зазначити, що у китайській мові це мовне кліше містить слово “历史” — “історичний”, що є його невід’ємною частиною, у той час як для кліше в англійській та українській мові більш стандартизованим буде словосполучення “зробити внесок”, “to make a contribution”.

Засвоєння слів іншомовного походження є тенденційним шляхом розвитку мови, засобом її збагачення. Відомо, що найпростіший вплив однієї мови на іншу відбувається саме за допомогою лексичних запозичень. Наявність культурних запозичень є необхідною умовою формування та використання лексичних відповідників в мові перекладу. З розвитком світового культурного обміну все частіше має місце явище міжмовних запозичень. Мова зароджується в процесі виробництва вслід за прогресом суспільства та незупинної еволюції, в цілях забезпечення ефективного торговельно-економічного та культурного обміну між країнами та націями. На різних територіях часто представлені різні культури, відбувається їх обмін, необхідним є постійне засвоєння запозичених слів з метою збагачення національної мови, а збагачення мови й розширення словникового запасу є об’єктивною потребою для економічного, торгового та культурного обміну.

Запозичення в китайській мові можна поділити на такі різновиди:

Фонетичні запозичення (音译 yīnyì) — передача звукової оболонки слова іншомовного походження засобами китайської мови. У цьому випадку ієрогліф не має семантичного навантаження, лише фонетичне, наприклад:

“70年前，我们的先辈经过浴血奋战，取得了世界反法西斯战争的胜利”.

“70 років тому наше старше покоління героїчно боролось та перемогло у світовій війні з фашизмом”.

“Seventy years ago, the earlier generation of mankind fought heroically and secured the victory of the World Anti-Fascist War”.

Таким чином, термін “法西斯” є запозиченим і при перекладі відтворюється за допомогою перекладацького еквіваленту “фашизм” в українській мові і “fascist” в англійській. При відтворенні тексту оригіналу англійською мовою було використано граматичну заміну

частини мови, адже в оригіналі зазначений термін — іменник, а при перекладі його передано у вигляді прикметника “fascist”. Слід зазначити, що як у мові оригіналу, так і умовах перекладу цей термін є запозиченим з італійської мови — “fascio”, що перекладається як “союз, об’єднання, зв’язка”.

Семантичні запозичення (意译 yìyì) — збереження морфологічної структури мови запозичення та внутрішньої форми, таким чином здійснюється дослівний переклад, наприклад:

“发展、公平、正义、民主、自由，是全人类的共同价值，也是联合国的崇高目标”.

“Мир, розвиток, рівність, справедливість, демократія і свобода — загальнолюдські цінності і благородні цілі ООН”.

“Peace, development, equity, justice, democracy and freedom are common values of all mankind and the lofty goals of the United Nations”.

Слово “民主”, яке дослівно перекладається як “народ господар”, є запозиченням від слова “democracy”, яке було перекладене за допомогою кальки, адже “democracy” у перекладі з грецької означає “влада народу”. Цей термін при перекладі українською та англійською мовами було відтворено за допомогою еквівалентів “демократія” та “democracy”, які є запозиченнями з грецької мови.

Таким чином, хоча запозичення і не сягають такої частоти вживання, як в українськомовному політичному дискурсі, вони все одно є невід’ємною частиною китайськомовного політичного дискурсу, адже багато політичних термінів було запозичено саме з англійської мови.

Однією з значних проблем перекладу китайськомовного політичного дискурсу на лексичному рівні є переклад **фразеологічних одиниць**, адже насиченість політичного тексту цими елементами є зазвичай дуже високою.

Фразеологізми китайської мови мають яскраво виражену національну самобутність. В їхню основу покладено факти, явища, події, пов’язані з побутом, традиціями, звичаями китайців. Фразеологізми китайської мови — це відображення національної культури, скарбниця таємниць, історії імператорських династій і великих битв, народна мудрість і гумор витончених мистецтвознавців. Відповідно до класифікації виражальних можливостей фразеологізмів вони можуть бути представлені ідіомами паралельної або непаралельної конструкції. Китайські ідіоми паралельної конструкції мають такі характеристики:

ки: складаються зазвичай із чотирьох складів-ієрогліфів; можуть мати в своєму складі синоніми або антоніми, наведемо приклад:

“大道之行也，天下为公”.

“Як свідчить старовинне китайське прислів'я, “найбільший ідеал — збереження миру, його поділяють воістину усі”.

“As an ancient Chinese adage goes. “The greatest ideal is to create a world truly shared by all”.

Отже наведений елемент фразеології є зразком паралельної фразеологічної конструкції, яка складається з двох частин, що актуалізовані чотирма ієрогліфами.

При перекладі даного фразеологізму українською та англійською мовами було використано прийом перекладацького коментаря: “Як свідчить старовинне китайське прислів'я”, адже в українській та англійській мовах відсутній прямий відповідник цього фразеологізму. Тому авторам перекладів необхідно було вдаватися до описового перекладу, щоб відтворити семантику змісту фразеологізму. Через відсутність прямого відповідника цього елементу в мовах перекладу його форму було змінено, таким чином структурні відмінності вихідної мови та мови перекладу зумовили трансформацію традиційної структури китайського фразеологізму.

Отже, політичний дискурс — це складне і багатогранне лінгвістичне явище. Політичний дискурс як один із різновидів дискурсного жанру, динамічне утворення, що протягом останніх двадцяти років активно вивчається представниками різних наукових сфер. Політичний дискурс має чітку соціальну спрямованість, прагматичний фокус, залежність від ідіостилу мовця, а також віддзеркалює політичне, соціальне і культурне життя нації. Структурно-семантичні особливості політичного дискурсу створюють ряд труднощів для роботи перекладача. Значна кількість проблем під час перекладу виникає через насиченість політичних промов гетерогенними лексичними елементами, які не мають чітко встановлених і однозначно прийнятих в мові перекладу еквівалентів. Ще однією особливістю політичної мови є наявність лінгвістичних засобів політичної сугестії, що також створює додаткові складнощі для перекладача.

Таким чином, аналіз лексичних особливостей сучасних китайськомовних публічних промов свідчить про те, що для адекватного професійного перекладу необхідно не тільки бути озброєним серйоз-

ними теоретичними знаннями, володіти широким словниковим запасом, але й мати ґрунтовну фонову підготовку, адже китайськомовний політичний дискурс має ряд лінгвокультурних особливостей, які не знайшли відображення в інших мовах і створюють значні труднощі при перекладі.

Одними з найбільших труднощів перекладу є відтворення елементів веньянь, тобто давньокитайської мови, які є невід’ємною частиною китайськомовної лінгвокультури, широко представлені у політичному дискурсі та мають глибоке історичне коріння.

Основними засобами відтворення лінгвістичних особливостей тексту оригіналу є пошук перекладацького відповідника, граматична заміна, конкретизація, описовий переклад та прийом перекладацького коментаря.

На основі аналізу результатів дослідження можна зробити висновки, що хоча українська та англійська мови не є типологічно спорідненими, при перекладі китайськомовних текстів використовуються типологічно подібні перекладацькі операції, частотність використання яких варіюється через наявність відмінностей між двома мовами перекладу (англійської та української). До них належать відмінності у структурі різних комунікативних типів речень, приналежність перекладацьких відповідників до різних частин мови, відсутність еквівалентів, або різні комбінації концептуальних сутностей та інші. Таким чином, лінгвістична і культурологічна компетентності перекладач, безумовно, істотно впливають на адекватність перекладу.

В цілому слід сказати, що лінгвістичні проблеми китайськомовного політичного дискурсу залишається маловивченою темою взагалі, а труднощі його перекладу зокрема. Це потребує проведення подальших розвідок в галузі дослідження лінгвістичних характеристик китайськомовного політичного дискурсу та систематизації способів його адекватного перекладу українською та англійською мовами

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. М.: ЛКИ, 2007. 360 с.
2. Берзина У. А. Традиционный китайский дискурс в современном политическом дискурсе КНР (постановка проблемы) [Електронний ресурс] // Общество и государство в Китае: XXXIX научная конференция / Ин-т востоковедения РАН. М.:

- Вост. лит., 2009. С. 296–298. Режим доступа: <http://synologia.ru/a/> Традиционный_китайский_дискурс.
3. Калішчук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу // Вісник СумДУ. 2006. Т. 1, № 11 (95). С. 153–159.
 4. Котов А. М. Стилистический статус вэньянизмов в современном китайском литературном языке // ВЯ. 1987. № 5. С. 19–23.
 5. Кэ Ян. Исследования политической коммуникации в Китае // Политическая лингвистика. 2011. № 3 (37). С. 58–63.
 6. Чудинов А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации // Политическая лингвистика : [сб. научн. трудов] / ред. А. П. Чудинов. Екатеринбург, 2012. Вып. 2 (40). С. 55–61.
 7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2004. 326 с.

REFERENCES

1. Baranov A. N. Vvedenie v prikladnuju lingvistiku. — M.: LKI, 2007. 360 s. [in Russian].
2. Berzinja U. A. Tradicionnyj kitajskij diskurs v sovremennom politicheskom diskurse KNR (postanovka problemy) Elektronnij resurs / Obshhestvo i gosudarstvo v Kitae: XXXIX nauchnaja konferencija / In-t vostokovedenija RAN. — M.: Vost. lit., — 2009. S. 296–298. — Rezhim dostupu: <http://synologia.ru/a/> Tradicionnyj_kitajskij_diskurs. [in Russian].
3. Kalishchuk D. M. Linhvokulturni osoblyvosti perekladu politychnoho dyskursu // Visnyk SumDU. — 2006. — Т. 1., № 11 (95). S. 153 — 159. [in Ukrainian].
4. Kotov A. M. Stilisticheskij status vjen'janizmov v sovremennom kitajskom literaturnom jazyke // VJa. — 1987. — № 5. S. 19–23. [in Russian].
5. Kje Jan. Issledovanija politicheskoi kommunikacii v Kitae // Politicheskaja lingvistika. — 2011. — № 3 (37). S. 58–63. [in Russian].
6. Chudinov A. P. Diskursivnye harakteristiki politicheskoi kommunikacii // Politicheskaja lingvistika : [sb.nauchn. trudov] / red. A. P. Chudinov. Ekaterinburg, 2012. Vip. 2 (40). S. 55–61. [in Russian].
7. Shejgal E. I. Semiotika politicheskogo diskursa. — M.: Gnozys, 2004. 326 s. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018

В. А. Глущенко, І. М. Дерік, К. В. Горбачова

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (на матеріалі китайської, англійської та української мов)

У статті досліджується проблема відтворення у перекладі фольклорного дискурсу різних типів фразеологічних одиниць на матеріалі китайської, англійської та української мов. Особливу увагу приділено особливостям перекладу міфологізмів, алюзій та китайських висловлень 'чен юй'. Здійснено аналіз перекладацьких тактик та операцій, що застосовуються з метою відтворення семантики та прагматики вихідного дискурсу засобами типологічно неспоріднених мов.

Ключові слова: фольклорний дискурс, фразеологічні одиниці, міфологізми, алюзії, 'чен юй', перекладацькі тактики та операції.

В статье исследуется проблема воспроизведения в переводе фольклорного дискурса разных типов фразеологических единиц на материале китайского, английского и украинского языков. Отдельное внимание уделено особенностям перевода мифологизмов, аллюзий и китайских высказываний 'чен юй'. Проведен анализ переводческих тактик и операций, применяемых с целью воссоздания семантики и прагматики исходного дискурса средствами типологически неродственных языков.

Ключевые слова: фольклорный дискурс, фразеологические единицы, мифологизмы, аллюзии, 'чен юй', переводческие тактики и операции.

The article deals with the problem of rendering different types of phraseological units in folklore discourse translation from the Chinese, English and Ukrainian languages. Special attention is paid to the peculiarities of translating mythological units, allusions and Chinese utterances 'chen yu'. The translation tactics and operations employed to render the semantics and pragmatics of the source discourse by means of typologically distant languages have also been analyzed.

Key words: folklore discourse, phraseological units, mythological units, allusions, 'chen yu', translation tactics and operations.

Дослідженню особливостей перекладу фразеологічних одиниць присвячено розвідки С. Георгієвського, В. Еберхарда, Н. Абрамова, Б. Ріфтіна, Х. Булико, Н. Шанського, А. Грязнова. Вагомий внесок у дослідження перекладу “чен юй” зроблено ученим М. Шамшуром, автором словника “чен юй”. Однак деякі аспекти перекладу фразеологічних одиниць й досі залишаються не дослідженими.

Об’єктом дослідження є китайські фразеологічні одиниці в аспекті відтворення у перекладі англійською та українською мовами. Предметом — перекладацькі тактики та операції, що застосовуються з метою відтворення китайських фразеологізмів. Стаття ґрунтується на результатах лінгвістичного дослідження зіставлюваних оригінальних текстів та їх перекладів. Матеріалом дослідження слугували 1700 фразеологічних одиниць, відібраних із китайських казок.

Актуальність обраної тематики пояснюється вагомістю порушених питань для сучасного перекладознавства та недостатнім вивченням проблеми перекладу “чен юй”. Дослідження особливостей відтворення у перекладі казок і приказок фразеологічних одиниць у цілому та “чен юй” зокрема дають змогу правильно передавати зміст, структуру, певні специфічні особливості цих жанрів в англійському та українському текстах перекладу.

Новизна роботи вбачається у дослідженні феномену китайських “чен юй” та їх відтворення слов’янськими та германськими мовами.

Мета статті полягає у виявленні особливостей перекладу китайськомовних фразеологічних одиниць англійською та українською мовами.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання наступних завдань:

- уточнити зміст понять “фразеологічні одиниці”, “міфологізми”, “алюзії”, “чен юй”;
- визначити особливості перекладу китайськомовних фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах.

Методологічний апарат дослідження складається з методу зіставлення текстів оригіналу та перекладу, теоретичного узагальнення результатів дослідження і методу кількісного аналізу даних. Теоретичним підґрунтям для проведення власного дослідження слугували наукові розвідки Б. Ріфтіна, М. Шашмура, Х. Булика.

Дослідження особливостей перекладу фразеологічних одиниць у фольклорному дискурсі здійснювалось із позицій широкого розуміння поняття “фразеологічна одиниця”, а саме семантично пов’язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур, не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції [1: 98].

У китайській мові велика частина фразеологічних одиниць вийшла з казок та легенд, а також з історичних розповідей і класичних віршованих та прозових творів, які здавна використовуються та існують у мові, передаючись із вуст в уста і широко поширюючись в народі. У різних мовах ці образні, виразні і точні порівняння найчастіше викликають художні асоціації, свого роду фразеологічні “перевертні”, тобто вирази з переносним значенням, які тісно пов’язані з джерелом виникнення фразеологізмів і обумовлені ним [1: 87].

У роботі автор дотримується такої класифікації фразеологічних одиниць:

– фразеологічні еквіваленти (повні та часткові) — фразеологічна одиниця оригіналу і перекладу мають схожу семантику, структурно граматичну організацію і можливо навіть схожість складу слів. Такі вирази, наприклад, можуть бути абсолютно ідентичними, якщо запозичені з одного джерела (мови) або ж уже прижилися в мові:

“流下了眼泪” — “To shed crocodile tears” — “Проливати крокодилячі сльози” (еквівалентне значення)

“拿着牛角” — “Take the bull by the horns” — “Взяти бика за роги” (еквівалентне значення);

фразеологічні аналоги (повні та часткові) — це фразеологічні одиниці, близькі за значенням. Проте, наскільки б не було схожим значення виразів, їх внутрішня форма буде характерно відрізнятися повним розходженням. Тобто фразеологічна одиниця в китайській мові за змістом аналогічна англійській та українській мові, але заснована на іншому образі:

“出生在一件衬衫” — “Be born with a silver spoon in the mouth” — “Народитися в сорочці”

“手中的鸟比天上的鹤更好” — “A bird in the hand is worth two in the bush” — “Краще синиця в руках, ніж журавель в небі” [2: 33];

— калькування — це дослівний переклад фразеологічної одиниці: “半块面包比没有面包好” — “Half a loaf is better than no bread” — “Краще вже півбуханця, ніж зовсім без хліба” [2: 34].

Фразеологізми типу “чен юй”, як вже відомо з досліджень китайських і зарубіжних мовознавців, є найчисленнішими і найдавнішими, тому викликають найбільший інтерес як мовознавців, так і вчених інших галузей — літературознавців, істориків, культурологів [3: 72].

“Чен юй” — стійкий вираз, який вживається протягом тривалого часу й має просту та лаконічну форму. Кількість “чен юй” у китайській мові досить значна. Великий словник китайських “чен юй”, виданий Шанхайським видавництвом словникової і довідкової літератури, нарахує 18000 фразеологізмів “чен юй”, серед яких приблизно 3000 можна віднести до часто вживаних [4: 134].

“Чен юй” — основна й найбільш уживана складова частина фразеології китайської мови. Як у розмовному мовленні, так і на письмі люди часто використовують цей вид фразеологізмів, оскільки в багатьох випадках вживання “чен юй” допомагає виразити значення більш чітко і лаконічно.

Розуміння джерел походження того чи іншого ідіоматичного виразу допоможе нам зрозуміти його значення. Адже, як уже говорилося, значення “чен юй” у більшості випадків не є простою сумою значень його складових. Проте, з іншого боку, подвійне значення кожного з слів, що входять до складу “чен юй”, тісно пов’язане зі значенням усього виразу. І саме знання джерела та шляху походження ідіоматичного виразу допоможе досліднику зрозуміти значення виразу, знаючи первинне значення його складових частин.

Якщо звернути увагу на “чен юй”, то можна побачити таку закономірність, що кожний ієрогліф має окреме значення, вони зовсім не сумісні, але при поєднанні їх один із одним виходить сталий вираз, який закріплений в словнику:

“Місце загибелі від потреби і злиднів” — “枯鱼之肆”.

Значення: ряд, де торгують сушеною рибою (змінює значення: Місце загибелі від потреби і злиднів).

Значення окремих ієрогліфів:

枯 — kū — сухий;

鱼 — yú — риба;

之 — zhi — службове слово книжної мови, відокремлює попереднє визначення від подальшого визначаючого слова;

肆 — sì — ряд [5: 22].

“Носити хмиз, щоб загасити пожежу” — “抱薪救火”.

Значення: використовувати для вирішення проблеми невірні засоби і тим самим тільки ускладнювати ситуацію.

“Без губ зубам холодно” — “唇亡齿寒”.

Значення: для позначення нерозривного зв’язку чийхось інтересів.

“Дурень розповідає свої сни” — “痴人说梦”.

Значення: людина, яка говорить дурниці.

“Стояти на снігу біля дверей будинку Чена” — “程门立雪”.

Значення: для опису поваги, яку учні надають своєму вчителю, або захоплення високоосвіченою людиною.

Міфологізм — це фразеологізм, що прийшов з міфології. У свою чергу міфологія — переказ, сказання. Система сакрального знання різних народів світу, суспільних груп, заснована на традиційних переказах, характеризується метафоричністю, вірою в чудесне. Міфологія покликана пояснити походження і устрій світу, місце людини в ньому [6: 4].

Алюзія — складне і багатогранне явище, що потребує уваги в перекладі, оскільки від відображення її внутрішніх художніх ресурсів залежить правильне розкриття авторського задуму. Основною умовою реалізації механізму алюзії є визначеність її джерела, його включеність у вертикальний контекст учасників міжкультурної комунікації. У цьому випадку алюзії можуть бути визначені представником іншої культури та можуть утворювати відповідну систему асоціацій. Складність відтворення алюзії полягає у повній або частковій втраті її вмотивованості у цільовій культурі, що може стати на заваді розуміння авторської інтенції. Основне завдання перекладача при відтворенні алюзії — зберегти її асоціативний фон, забезпечити її пізнання реципієнтом, що має викликати в нього необхідні асоціації. У перекладі потрібно якомога повніше передати весь комплекс асоціацій, які викликає алюзія у читача оригіналу [7: 145].

Наприклад, у легенді “王子两种状态”, 大鱼 (dayu) “рибина” є образом, який, по-перше, надав можливість королю мати сина, по-друге, зробив можливим з’єднання двох королівств і встановлення в них миру “就在这个时候，一个伟大的大鱼张开嘴，等着小鱼，而没有

注意到，吞噬王子。大大鱼漂浮在水流和航行到另一种状态。渔夫只是把网络钓到了一条大鱼。如果景州下游处没有从鱼腹无论他们在寻找状态的太子王，这是上游去拉着男孩因为你没有孩子，你需要一个王子，你必须建立一个宫殿内，王子会住在一起会提高他并宣布他的王子这两个国家。[8: 12]

“Цієї миті одна велика рибина відкрила рот, чекаючи на маленьких рибок, і не помітила, як проковтнула принца. Велика рибина попливла по водному потоку і припливла до іншої держави. Один рибалка тільки-но закинув мережі, впіймав велику рибину. Якщо б король держави, що знаходиться нижче за течією, не витягнув би хлопчика з черева риби, то куди б відправився шукати принца король держави, що знаходиться вище за течією? Оскільки у вас немає синів, а вам потрібен принц, ви повинні побудувати палац, де буде жити принц, разом будете рости його, і оголосите його принцем двох держав”.

Деякі допоміжні частки для означальних слів, які є обов’язковими в граматиці китайської мови, в тексті перекладу опускаються або замінюються, оскільки вони не відіграють тут значної ролі:

一个王子 — принц

两个国家 — дві держави

一条大鱼 — велика рибина

一种状态 — королівство

这个时候 — цей час.

Образ крокодила насичений такими якостями, як дурість, аморфність:

“鳄鱼本来想欺骗猴子，但现在他被欺骗了她。所以，没有大脑，他什么都没有回家” — “Крокодил спочатку хотів обдурити мавпу, але зараз сам був обманутий нею. Йому нічого не залишалося як повернутися додому, так і не отримавши мозку мавпи”.

У китайськомовному тексті використовуються слова 什么都没有, що означають “що, все, не має”, але в тексті перекладу вони узагальнюються в такий вираз, як “нічого не залишалося”.

Ще один образ, образ рятувника. В аналізованих казках він представлений у вигляді дівчини, що володіє бойовими мистецтвами: “强烈的建成, 很显然, 她做了武术。她站在桥的尽头, 并要求人们通过传递” — “Дівчина була дуже гарна, міцної статури, судячи з усього, вона займалася бойовими мистецтвами” [9].

У тексті перекладу використовується описовий переклад (дівчина була дуже гарна) для більш точного пояснення змісту, адже якщо дівчина сильна, то вона й гарна також.

У процесі дослідження було зроблено висновок, що слова і фразеологізми китайської мови — це складна і разом з тим дуже рухлива система різноманітних засобів, що існують і розвиваються за своїми власними законами. Засобами відтворення фразеологізмів є лексичні заміни, граматичні заміни та перестановки. Це створює можливість варіювання компонентів фразеологічної одиниці і зміни її структурної організації. Для фразеологічних висловів є характерним семантичне членування. Їх компоненти зберігають смислову самостійність, і значення цілого дорівнює значенню складових частин. Фразеологічні вирази є перш за все словесними позначеннями понять і за аналогією зі словами виступають у ролі номінативних словосполучень.

Перспектива подальших розвідок убачається у детальному дослідженні засобів перекладу фразеологізмів, алюзій, міфологізмів, “чен юй” та вивченні фразеологічних одиниць на матеріалі китайської, англійської та російської мов.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Большой китайско-русский словарь / Н. Костенко. — М., 1987. — 670 с.
2. Ван Дечунь. Син гуаньюньюй цидянь (Словник нових висловів). — Шанхай, 1996. — 245 с.
3. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. — М.: Наука, 1986. — 547 с.
4. Китайский словарь 辞海. — 北京, 1999. — 1370 с.
5. Корольова Т. М., Попова О. В., Дінь Сінь. Основы двостороннього перекладу: китайська, українська, російська мови. — Одеса: ПНПУ, 2013. — 153 с.
6. Литвинов П. П. Фразеология. — М.: Примстрой, 2001 — 245 с.
7. Рифтин Б. Л. Герои и сюжеты китайских сказок. — М.: Худ. лит., 1972. — 392 с.
8. Рифтин Б. П. Китайские народные сказки. — М.: Худ. лит., 1972. — 320 с.
9. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / под ред. Д. Н. Ушакова. — М., 2000. — 873 с.
10. Щичко В. Ф. Теория, практика перевода. — М.: Восток-Запад, 2004. — 223 с.

REFERENCES

1. Bol'shoj kitajsko-russkij slovar' / N. Kostenko. — M., 1987. — 670 s. [in Russian].
2. Van Dechun' . Sin guan'jun'juj cidjan' (Slovník novih visloviv). —Shanhaj, 1996. — 245 s. [in Russian].

3. Vinogradov V. V. Ob osnovnyh tipah frazeologicheskikh edinic v russkom jazyke. Izdatel'stvo: Nauka, 1986. — 547 s. [in Russian].
4. Kytaiskyi slovnyk 辞海. — 北京, 1999. — 1370 s. [in Ukrainian].
5. Korolova T. M., Popova O. V., Din Sin. “Osnovy dvostoronnoho perekladu: kytaiska, ukrainska, rosiiska movy” — Odesa: Vydavnytstvo Pivdennoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu kafedry perekladu i teoretychnoi ta prykladnoi linhvistyky, 2013. — 153 s. [in Ukrainian].
6. Litvinov P. P. Frazeologija, Izdatel'stvo: Primstroj, 2001 — 245 s. [in Russian].
7. Riftin B. L. Geroi i szuzheti kitajskih skazok.: Hud. lit., 1972. — 392 s. [in Russian].
8. Riftin B. P. Kitajskie narodnye skazki. — M.: Hud. lit., 1972. — 320 c. [in Russian].
9. Tolkovyj slovar' russkogo jazyka: v 4 t. / Pod red. D. N. Ushakova. M., 2000. — 873 s. [in Russian].
10. Shhichko V. F. Teorija, praktika perevoda. — M.: Vostok-Zapad, 2004. — 223 s. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018

АКАДЕМІЧНИЙ ДИСКУРС У СИСТЕМІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ДИСКУРСІВ

У статті наводиться реферативний огляд поняття “академічний дискурс”, окреслюються перспективи вивчення академічного дискурсу як окремого виду інституційного дискурсу.

Ключові слова: дискурс, інституційний дискурс, академічний дискурс.

В статье приводится реферативный обзор понятия “академический дискурс”, очерчиваются перспективы изучения академического дискурса как отдельного вида институционального дискурса.

Ключевые слова: дискурс, институциональный дискурс, академический дискурс.

The article provides a review of the concept “academic discourse”, the prospects for studying academic discourse as a separate type of institutional discourse are outlined.

Key words: discourse, institutional discourse, academic discourse.

Огляд сучасних вітчизняних і зарубіжних дисертаційних розвідок демонструє стійкий інтерес лінгвістів до виявлення специфіки різних видів інституційного дискурсу. Аналізу піддаються комунікативно-прагматичні, соціолінгвістичні, лінгвокогнітивні, структурні, семантичні, риторичні аспекти зазначеного типу дискурсу на матеріалі різних мов. Спектр різновидів інституційного дискурсу охоплює науковий дискурс, дискурс міжнародних прес-конференцій, комп’ютерний рекламний дискурс, корпоративний, судовий, медійний, політичний тощо [2; 6; 12; 15; 18; 19; 23].

Зазначимо, що дослідник інституційних видів дискурсу перебуває у ситуації високої методологічної невизначеності, проте інтенсивного інтересу епохи до предмета дослідження. Сучасні лінгвістичні

розвідки дискурсу відрізняються високим ступенем неоднорідності внаслідок відсутності спільного визначення дискурсу, єдиної моделі дискурсу, спільних поглядів на умови та цілі застосування дискурс-аналізу. Незважаючи на таку методологічну неоднорідність результати дослідження дискурсу набувають суттєвого академічного значення та широко використовуються у науковому та громадському контекстах, що і зумовлює актуальність даної праці. Вибір академічного дискурсу як об'єкта розвідки зумовлено спрямуванням уваги сучасних дослідників на вивчення когнітивно-комунікативної діяльності людини у межах різноманітних дискурсів, передусім тих, що втілюють діяльність суспільно важливих інститутів.

Метою даного дослідження є узагальнення підходів до тлумачення академічного дискурсу та визначення його статусу у системі інституційних дискурсів.

Аналізуючи специфіку того чи іншого інституційного дискурсу, дослідник визначає його місце, роль в системі соціуму, особливості цінностей представників суспільства і обміну інформацією, взаємодії в структурі досліджуваного дискурсу і, відповідно, сфери діяльності. Подібний напрямок цілком узгоджується з антропоцентричною спрямованістю сучасного мовознавства, до кола інтересів якого включаються питання, що відрізняються міждисциплінарністю та практичною спрямованістю.

Увага до використання мови, до її вживання у різних цілях і для вирішення різноманітних завдань породжує розуміння дискурсу як вільного потоку безперервної комунікативної активності людини, яка розгортається у часі, як процесу соціальної взаємодії [24: 38], як соціальної практики: дискурс — це не свідомість, яка вміщує свій проект під зовнішню форму мови, це не сама мова і, тим більше, не суб'єкт, що говорить нею, але практика, що володіє власними формами зчеплення і власними ж формами послідовності [20: 64].

Конститутивною ознакою дискурсу стає поняття про породження мови у реальному часі. Дискурс розглядається не як статична структура висловлювань, обумовлена внутрішніми і зовнішніми чинниками, а як вироблена у певних історичних і соціальних рамках, особливим чином організована і тематично сфокусована послідовність висловлювань, рецепція яких здатна вплинути на моделі суб'єктивного досвіду людини, її внутрішню репрезентацію світу, переконання і пове-

дінку, — тобто не тільки як результат людської діяльності, а й як сама діяльність [11].

У якості одного з критеріїв класифікації типів дискурсу виділяється категорія формальності, яка ґрунтується на характері соціальних відносин між мовцем і адресатом [10]. Категорія формальності А. О. Кібріка корелює з протиставленням особистісно-орієнтованого (персонального) та статусно-орієнтованого (інституційного) типів дискурсу у дослідженнях В. І. Карасіка [8].

Особистісно-орієнтований дискурс представлений спілкуванням близько знайомих людей, які розкривають один одному свій внутрішній світ. Воно може здійснюватися у двох різновидах: побутовий (повсякденний) дискурс, специфікою якого є використання скороченого коду спілкування, при якому люди здатні розуміти один одного з півслова, та буттєвий дискурс, призначенням якого є знаходження і переживання істотних смислів, художнє і філософське осягнення світу.

Статусно-орієнтований дискурс являє собою мовленнєву взаємодію представників соціальних груп або інститутів один з одним, з людьми, які реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках сформованих суспільних інститутів, число яких визначається потребами суспільства на конкретному етапі його розвитку [9: 193].

Специфіка інституційного дискурсу зумовлена формальним характером, заданим соціальними нормами, яким повинен відповідати спеціалізований клішований різновид спілкування між людьми, які можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм даного соціуму [7]. Інституційний дискурс характеризується жорсткою структурою при максимумі мовленнєвих обмежень, фіксованою зміною комунікативних ролей, меншою заданістю безпосереднім контекстом, обмеженою кількістю глобально визначених цілей [14: 176].

Ядром інституційного дискурсу є спілкування базової пари учасників комунікації — вчителя і учня, лікаря і пацієнта, журналіста і читача тощо. Невід’ємним атрибутом інституційного спілкування є чітко сформульована мета і прототипне місце (храм, школа, стадіон тощо) [9: 195].

Інституційний дискурс являє собою конвенціональну, культурно обумовлену, нормативну мовленнєву взаємодію людей, що прийма-

ють на себе певні статусні ролі в рамках будь-якого соціального організму (інституту), спеціально створеного для задоволення певних потреб суспільства. Головною метою спілкування у межах інституційного дискурсу постає не передача інформації, а інституціоналізація та легітимізація соціальних відносин. Іншими словами, головною особливістю інституційного дискурсу є не повідомлення про що-небудь, не семіотичне відображення об'єктивності, а конструювання соціальних сенсів; дискурс виступає не як інструмент відображення, вираження, а в якості режиму роботи або способу буття інституту [11].

У зв'язку з цим найбільш значущими інституційними дискурсами представляються політичний, медичний, юридичний, науковий, педагогічний. Саме в рамках цих дискурсів семіотична діяльність може бути розглянута як елемент їхньої структури, інструмент вираження основних ідей, принципів і цінностей.

Що стосується наукового і педагогічного дискурсів, у науковій літературі можна зустріти як розмежування даних видів інституціонального дискурсу, так і їх інтегроване вивчення.

В. І. Карасик відзначає відмінності педагогічного та наукового дискурсів за всіма аналізованими категоріями. Типовими учасниками педагогічного дискурсу є вчитель і учень, у той час як науковий дискурс представлений взаємодією принципово рівних між собою учасників спілкування — дослідників як представників наукової громадськості. Статусно нерівну взаємодію дослідників автор виносить на периферію наукового дискурсу, розуміючи при цьому комунікацію з заслуженими вченими, а також представників широкої громадськості з діячами науки.

У якості хронотопу педагогічного дискурсу В. І. Карасик називає школу, клас, аудиторії, наукового дискурсу — зал засідань, лабораторію, кафедру тощо. Метою педагогічного дискурсу є соціалізація нового члена суспільства, наукового — процес отримання нового знання. Цінності в педагогічному дискурсі виводяться з усієї сукупності моральних цінностей, які поділяються суспільством, цінності ж наукового дискурсу пов'язані переважно з концептами “істина”. “знання”, “дослідження”.

Безліч стратегій наукового дискурсу автор групує у такі класи: виконання дослідження, експертиза дослідження, впровадження дослідження в практику. Стратегії педагогічного дискурсу зводяться до

пояснювальної, оцінювальної, контролюючої, сприяючої, організуючої. Не збігаються і жанри педагогічного та наукового дискурсів: урок, лекція, семінар, іспит, бесіда тощо; наукова стаття, монографія, дисертація та ін. Як прецедентні феномени педагогічного дискурсу виступають тексти підручників, хрестоматій, правила поведінки учнів і інші, до числа прецедентних текстів наукового дискурсу В. І. Карасик відносить праці класиків науки, відомі цитати, назви монографій, статей, деякі ілюстрації [9: 209–221, 230–233].

С. В. Шепітько, незважаючи на виділені у ході аналізу наукового та академічного дискурсів спільні риси (тематику, матеріал, наявність прецедентних текстів та кліше, частковий збіг цінностей та стратегій), наполягає на виокремленні академічного дискурсу у самостійний тип [21].

Деякі автори розглядають педагогічний дискурс у межах наукового. Так Р. С. Алікаєв тлумачить педагогічний дискурс як окремий випадок реалізації наукового дискурсу: при цьому власне науковий підстиль виступає в якості архетипу, а науково-навчальний і науково-публіцистичний підстилі розташовуються на його периферії. При цьому підкреслюється, що дані типи текстів мають високу частотність, і саме в даних текстах фіксується стан дисциплінарного знання у певний часовий період [1].

У колективному навчальному посібнику “Основи наукової мови” в залежності від сфери спілкування і функціонування виділяються комунікативно-стильові типи наукового тексту, серед яких академічний та навчальний наукові тексти розглядаються окремо. Академічні тексти, за думкою авторів, представлені в жанрах статті, монографії, дисертації тощо, мають на меті достовірно інформувати про предмет дослідження. Навчальні наукові тексти служать цілям навчання, проте в той же час вони фіксують уже сформовану систему знань, загальноприйняті поняття і закони певної науки [16: 42].

Заслугує на увагу інший підхід, згідно якому науковий дискурс розглядається у сукупності з педагогічним, сфера останнього при цьому обмежується системою вищої освіти [4; 5; 13; 17; 22]. Таку інтеграцію можна пояснити тісною взаємодією та збігом функцій педагогічного (у межах вищої школи) та наукового дискурсів, серед яких основними є синтезування, впровадження та обмін (у науковому світі та у сфері навчання) науковими знаннями у межах наукової концеп-

тосфери. З огляду на це педагогічний дискурс системи вищої освіти та науковий дискурс можуть бути об'єднані в одну парадигму та розглядатися як єдина система спеціалізованого клішованого науково-навчального [13: 298], науково-академічного [22: 132] чи академічного спілкування [4; 5; 17].

Термін “академічний” здається більш доцільним на відміну від “науково-навчального” та “науково-академічного”, тому що у компактній формі поєднує всі процеси, що відбуваються у вищих навчальних закладах: науковий пошук та науковий взаємообмін.

На перший погляд може здатися, що академічний дискурс обмежений завданням навчання студентів, яке відбувається з опорою на вже сформовану систему знань, загальноприйняті поняття і закони певної науки. З одного боку, викладач дійсно займає провідну позицію в комунікації, так як перевершує студентську аудиторію в обізнаності предметом комунікації, володіє винятковим правом на комунікативну ініціативу, на управління комунікативним процесом. У той же час викладач розглядається як медіатор, посередник між науковим знанням і концептуальною системою студента. Кожен суб'єкт академічної комунікації (і викладач, і студент) перебуває в постійному науковому пошуку на базі сформованого понятійного наукового апарату. Сучасні темпи розвитку науки не дозволяють ученому залишатися на незмінному професійному рівні, підштовхують до постійного наукового розвитку. Таким чином, метою академічного дискурсу є не тільки передача наукового знання від викладача до студента, а й наукова взаємодія як рівних за статусом учасників комунікації (викладач — викладач, студент — студент), так і різностатусних (викладач — студент).

У зв'язку з цим академічний дискурс розуміється як нормативно організована мовленнєва взаємодія, що має як лінгвальний, так і позалінгвальний плани, що використовує певну систему професійно орієнтованих знаків, враховує статусно-рольові характеристики основних учасників спілкування (вчених як дослідників і / або викладачів, а також студентів в сфері університетської освіти) та інтерпретується як культурно маркована система комунікації [13: 297; 4]; як своєрідна контекстуалізована мова, яку академічна спільнота (студенти, науковці, професорсько-викладацький склад, аспіранти, здобувачі та інші представники науково-освітніх кіл) використовує для спілкування та

обміну інформацією в межах різних видів діяльності вищих навчальних закладів, і яка характеризується своєю специфічною терміносистемою, поняттєвим апаратом і стилістичними формулами [5].

У межах такого підходу всередині академічного дискурсу можливі як симетрична комунікація, тобто обмін інформацією між рівними за знаннями партнерами (викладач — викладач, студент — студент), так і компліментарна комунікація (викладач — студент).

На відкритому навчальному ресурсі для студентів вищих навчальних закладів “Writing Commons” академічний дискурс трактується як мова, яку використовують студенти та викладачі у межах внз, і яка змістовно комплексно описує предмет, щоб певна аудиторія могла його зрозуміти та відповідно відреагувати на нього [5], що цілком узгоджується із наведеними визначеннями академічного дискурсу.

Академічний дискурс як різновид інституційного дискурсу запозичує основні характеристики дискурсу в цілому. Тлумаченням інституційного дискурсу постає модель дискурсу, яка складається зі статусно-рольових позицій учасників, їхнього комунікативного середовища, мотивів, цілей і стратегії спілкування [3].

Модель інституціонального дискурсу, запропонована В. І. Карасиком, включає наступні компоненти: учасники, хронотоп, цілі комунікації, цінності, стратегії, жанри, тематика, прецедентні тексти, дискурсивні формули. Зазначені системотворчі ознаки дискурсу дозволяють виділяти його як самостійну категорію комунікації [9]. Визначення дискурсотворчих характеристик та лінгвістичних засобів репрезентації сучасного академічного дискурсу розглядаємо в якості перспективи подальших розвідок.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Аликаев Р. С. Язык науки в парадигме современной лингвистики. — Нальчик: Эльфа, 1999. — 317 с.
2. Ананко Т. Р. Англомовний корпоративний дискурс: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2007. — 20 с.
3. Богданов В. В. Коммуникативная интенция и коммуникативное лидерство // Язык, дискурс и личность. — Тверь: ТГУ, 1990. — С. 26–31
4. Бурмакина Н. Г. Академический дискурс в теории институциональных дискурсов [Электронный ресурс] / Сибирский федеральный университет, Красноярск. — Режим доступа к ресурсу: <http://study-english.info/article051.php#ixzz4O4I8s99B>

5. Варенко Т. К. Особливості академічного дискурсу в англійській та українській мовах (на базі контексту веб-сайтів внз України та англomовних країн) // Наукові записки. Серія “Філологічна”. — Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”. — 2013. — Вип. 38. — С. 159 —162
6. Гнізdechko O. M. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англomовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. — К., 2005. — 20 с.
7. Грушевская Е. С. Категория адресатности сквозь призму измерений институционального дискурса // Филологические науки. Вопросы теории и практики. — Тамбов: Грамота, 2017. — № 6, ч. 3. — С. 99—102.
8. Карасик В. И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. — Волгоград, 2000. — С. 5—20.
9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.
10. Кибрик А. А. Модус, жанр и другие параметры классификации дискурсов // Вопросы языкознания. — 2009. — № 2. — С. 3—21.
11. Кожемякин Е. А. Институциональные дискурсы: программа сравнительных исследований // Человек. Сообщество. Управление. — Краснодар, 2007. — № 2. — С. 96—106.
12. Кулик В. М. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки: автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Ін-т політич. і етнонацiон. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — К., 2010. — 28 с.
13. Куликова Л. В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме / Краснояр. гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева. — Красноярск, 2006. — 392 с.
14. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. — М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. — 280 с.
15. Ожидринова В. Г. Англomовний дискурс міжнародних прес-конференцій: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. — К., 2007. — 20 с.
16. Основы научной речи: учеб. пособие для студ. нефилол. высш. учеб. заведений / Н. А. Буре, М. В. Быстрых, С. А. Вишнякова и др.; под. ред. В. В. Химика, Л. Б. Волковой. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр “Академия”, 2003. — 272 с.
17. Рябих Л. М. Лекція як жанр американського академічного дискурсу : автореф. ... канд. філол. наук, спец.: 10.02.04 — германські мови. — Х. : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 18 с.
18. Рябокoнь Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2005. — 22 с.
19. Скуратовська Т. А. Аргументація в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2002. — 20 с.
20. Фуко М. Археологія знання: пер. с фр. / общ. ред. Бр.Левченко. — К.: Ника-Центр, 1996. — 208 с.
21. Шепітько С. В. Науковий віа академічний дискурс: питання типології // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Романо-

- германська філологія. Методика викладання іноземних мов. — 2014. — № 1102, вип. 77. — С. 76–80.
22. Шпенюк И. Е. Научно-академический дискурс как институциональный тип дискурса // Гуманитарные науки. — Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. — 2016. — № 4 (97). — С. 133–137.
23. Шукало І. М. Англомовний комп'ютерний рекламний дискурс: семантичний та комунікативний аспекти (на матеріалі веб-сайтів британських туристичних компаній): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. — К., 2008. — 20 с.
24. Fairclough N. Language and power. — London; New York: Longman, 1989. — 259 p.

REFERENCES

1. Alikaev R. S. Jazyk nauki v paradigme sovremennoj lingvistiki / R. S. Alikaev — Nal'chik : Jel'fa, 1999. — 317 s. [in Russian].
2. Ananko T.R. Anhlomovnyi korporativnyi dyskurs: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / T. R. Ananko ; Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. — Kh., 2007. — 20 s. [in Ukrainian].
3. Bogdanov V. V. Kommunikativnaja intencija i kommunikativnoe liderstvo / V. V. Bogdanov // Jazyk, diskurs i lichnost'. — Tver': TGU, 1990. — s. 26–31[in Russian].
4. Burmakina N. G. Akademicheskij diskurs v teorii institucional'nyh diskursov [Elektronnyj resurs] / N. G. Burmakina // Sibirskij federal'nyj universitet, Krasnojarsk — Rezhim dostupa k resursu: <http://study-english.info/article051.php#ixzz4O4I8s99B>[in Russian].
5. Varenko T. K. Osoblyvosti akademichnogo dyskursu v anhliiskii ta ukrainskii movakh (na bazi kontekstu veb-saitiv VNZ Ukrainy ta anhlomovnykh krain) / T. K. Varenko // Naukovy zapysky. Seriya "Filolohichna". — Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". — Vyp. 38. — 2013. — S. 159 —162 [in Ukrainian].
6. Hnizdechko O.M. Avtoryzatsiia naukovocho dyskursu: komunikativno-prahmatychnyj aspekt (na materialy anhlomovnykh statei suchasnykh yevropejskykh ta amerykanskykh lnhvistyv): Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / O. M. Hnizdechko ; Kyiv. nats. lnhvist. un-t. — K., 2005. — 20 s. [in Ukrainian].
7. Grushevskaja E. S. Kategorija adresatnosti skvoz' prizmu izmerenij institucional'nogo dyskursu / E. S. Grushevskaja — Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. — Tambov: Gramota, 2017, № 6, Ch. 3. — S. 99 — 102. [in Russian].
8. Karasik V. I. O tipah diskursa / V. I. Karasik // Jazykovaja lichnost': institucional'nyj i personal'nyj diskurs: Sb. nauch. tr. — Volgograd, 2000. — S. 5 — 20. [in Russian].
9. Karasik V. I. Jazykovoju krug: lichnost', koncepty, diskurs / V. I. Karasik — Volgograd: Peremena, 2002. — 477 s. [in Russian].
10. Kibrik A. A. Modus, zhanr i drugie parametry klassifikacii diskursov / A. A. Kibrik // Voprosy jazykoznanija, 2009, № 2. — S. 3–21 [in Russian].
11. Kozhemjakin E. A. Institucional'nye diskursy: programma sravnitel'nyh issledovanij / E. A. Kozhemjakin // Chelovek. Soobshhestvo. Upravlenie. — Krasnodar, 2007. — № 2. — S. 96–106 [in Russian].
12. Kulyk V. M. Dyskurs ukrainskykh medii: identychnosti, ideolohii, vladni stosunky: avtoref. dys. ... d-ra polit. nauk : 23.00.02 / V. M. Kulyk ; In-t politych. i etnonatsion. doslidzh. im. I. F. Kurasa . — K., 2010. — 28 s. [in Ukrainian].

13. Kulikova L. V. Kommunikativnyj stil' v mezhkul'turnoj paradigme / L. V. Kulikova; Krasnojarsk. gos. ped. un–t im. V. P. Astaf'eva. Monografija. Krasnojarsk, 2006. — 392 s. [in Russian].
14. Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa / M. L. Makarov — M.: ITDGG “Gnozis”, 2003. — 280 s. [in Russian].
15. Ozhydrianova V.H. Anhlomovnyi diskurs mizhnarodnykh pres-konferentsii: strukturnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / V. H. Ozhydrianova ; Kyiv. nats. linhv. un-t. — K., 2007. — 20 s. [in Ukrainian].
16. Osnovy nauchnoj rechi: Ucheb. posobie dlja stud. nefilol. vyssh. ucheb. zavedenij / N. A. Bure, M. V. Bystryh, S. A. Vishnjakova i dr.; Pod. red. V. V. Himika, L. B. Volkovoj. SPb.: Filologicheskij fakul'tet SPbGU; M.: Izdatel'skij centr “Akademija”, 2003. — 272 s. [in Russian].
17. Riabykh L. M. Lektsiia yak zhanr amerykansko akademichnoho dyskursu : avtoreferat... kand. filol. nauk, spets.: 10.02.04 — hermanski movy / L. M. Riabykh — K.: Kharkivskiy nats. un-t im. V. N. Karazina, 2014. — 18 s. [in Ukrainian].
18. Riabokon H. L. Dyskursyvni osoblyvosti internet-publikatsii debativ brytanskoho parlamentu: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.01.08 / H. L. Riabokon ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. — L., 2005. — 22 s. [in Ukrainian].
19. Skuratovska T.A. Arhumentatsiia v amerykanskomu sudovomu dyskursi (na materialy sprav za uchastiu sudu prysiazhnykh): Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / T.A. Skuratovska ; Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka. — K., 2002. — 20 s. [in Ukrainian].
20. Fuko M. Arheologija znanija: Per. s fr. / Obshh. red. Br.Levchenko. — K.: Nika-Centr, 1996. — 208 s. [in Russian].
21. Shepitko S. V. Naukovy via akademichnyi diskurs: pytannia typolohii / S. V. Shepitko // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. : Romano-hermanska filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov. — 2014. — № 1102, vyp. 77. — S. 76–80. [in Ukrainian].
22. Shpenjuk I. E. Nauchno-akademicheskij diskurs kak institucional'nyj tip diskursa / I. E. Shpenjuk // Gumanitarnye nauki. — Gomel' : Izvestija Gomel'skogo gosudarstvennogo universiteta imeni F. Skoriny. — № 4 (97). — 2016. — S. 133–137 [in Russian].
23. Shukalo I.M. Anhlomovnyi kompiuternyi reklamnyi diskurs: semantychnyi ta komunikatyvnyi aspekty (na materialy veb-saitiv brytanskykh turystychnykh kompanii): avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / I.M. Shukalo ; Kyiv. nats. linhv. un-t. — K., 2008. — 20 s. [in Ukrainian].
24. Fairclough N. Language and power / N. Fairclough. — Longman: London and New York, 1989. —259 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 19.01.2018

KREATIVES POTENZIAL DES ÜBERSETZERS IN DER WISSENSCHAFTLICHEN UND TECHNISCHEN SPHÄRE

The article is devoted to the analysis of the science and technical literature translator's potential in the context of combined disciplines "Technical Translation" and "Technical Communication", based on D. Birn's and K. Shubrt's studies. Nowadays it has become obvious that science and technical translation's obstacles are caused not only by different structures and language rules involved in the process and perfection of requirements to the accuracy of translation that is to reflect the information in details but also by the specificity of the translation process itself that is of great importance. The most important role in this process is played by the creative potential of the translator, written translation being of primary importance. Clarity, accuracy and grammar, being principle stylistic goals of the written translation, coincide with the principle stylistic goals of technical translation. "Technical translator" acts as a "technical" writer.

Key words: technical translation, technical communication, science and technical writing, translation process, creative potential.

Стаття присвячена творчому потенціалу перекладача науково-технічної літератури у контексті єдності дисциплін "технічний переклад" і "технічна комунікація" на основі досліджень Д. Бірна і К. Шуберта. Сьогодні очевидно, що основні труднощі науково-технічного перекладу обумовлюються не тільки розходженнями у структурах і правилах функціонування мов, що беруть участь у цьому процесі, зростають вимоги до точності перекладу, який забезпечує передачу інформації у всіх деталях, актуальним стає осмислення і розкриття самого процесу перекладу. Важлива роль у цьому процесі належить творчому потенціалу самого перекладача, у першу чергу, в процесі письмового перекладу. Ясність, грамотність, принципові стилістичні цілі технічного письмового викладу співпадають з принциповими стилістичними цілями технічного перекладу. "Технічний перекладач" виконує функції "технічного письменника".

Ключові слова: технічний переклад, технічна комунікація, науково-технічне письмо, процес перекладу, творчий потенціал.

Статья посвящена анализу творческого потенциала переводчика научно-технической литературы в контексте единства дисциплин «технический перевод» и «техническая коммуникация» на основе исследований Д. Бирна и К. Шуберта. Сегодня становится очевидным, что основные трудности научно-технического перевода обуславливаются не только расхождениями в структурах и правилах функционирования языков, участвующих в этом процессе, возрастают требования к точности перевода, обеспечивающего передачу информации во всех деталях, актуальным становится осмысление и раскрытие самого процесса перевода. Важнейшую роль в этом процессе принадлежит творческому потенциалу самого переводчика, в первую очередь в процессе письменного перевода. Ясность, краткость и грамотность, принципиальные стилистические цели технического письменного изложения совпадают с принципиальными стилистическими целями технического перевода. «Технический переводчик» выполняет функции «технического» писателя.

Ключевые слова: *технический перевод, техническая коммуникация, научно-техническое письмо, процесс перевода, творческий потенциал.*

Problemstellung. Der Prozess der Globalisierung zeigt überzeugend, dass die Herausbildung der kulturellen Integrität der Welt mit der Entstehung neuer, bisher unbekannter Probleme einhergeht, einschließlich der Probleme der wissenschaftlichen und technischen Zusammenarbeit als wichtigsten Bereiches der internationalen Kommunikation. In diesem Aspekt ist das aktive Interesse verschiedener Wissenschaften an den Fragen der adäquaten Übersetzung bei der Übertragung von Informationen aus einer Sprache in eine andere, vor allem im wissenschaftlichen und technischen Bereich, völlig gesetzmäßig. Heute wird es offensichtlich, dass die wichtigsten Schwierigkeiten der wissenschaftlich-technischen Übersetzung nicht nur durch Unterschiede der Sprachstrukturen und Regeln des Funktionalisierens der in diesen Prozess einbezogenen Sprachen bedingt sind. Es werden auch die Anforderungen an die Genauigkeit der Übersetzung erhöht, die die Übertragungen von Informationen im Detail gewährleistet, bis zu den Bedeutungen der einzelnen Wörter. Das Verständnis und die Offenlegung des Wesens des Übersetzungsprozesses und die Fähigkeit, linguistische Faktoren zu unterscheiden, die seinen Verlauf und seine Ergebnisse beeinflussen, gewinnen immer mehr an Bedeutung. Eine wichtige Rolle im Übersetzungsprozess spielt auch das kreative Potenzial des Übersetzers selbst.

Relevanz der Forschung liegt in der Notwendigkeit, die kreative Komponente der Tätigkeit eines Übersetzers der wissenschaftlichen und technischen Literatur im Bereich der interkulturellen Kommunikation zu

studieren, wobei verschiedene Faktoren identifiziert werden, die den Übersetzungsprozess beeinflussen, sowie den kulturellen Determinismus der Aktivitäten eines Übersetzers zu untersuchen.

Das Ziel des vorhandenen Artikels ist es, das kreative Potenzial des Übersetzers der wissenschaftlichen und technischen Literatur im Zusammenhang mit der Einheit der Disziplinen “Technische Übersetzung” und “Technische Kommunikation” zu analysieren.

Analyse der jüngsten Forschung. Die modernen soziokulturellen Prozesse machten relevant die Forschung der Probleme von Interaktion der Kulturen mit unterschiedlichen methodischen Ansätzen (J. Baudrillard, J. Derrida, M. Foucault); der Theorie der interkulturellen Kommunikation (R. Collins, N. Luhmann, M. McLuhan); des linguistischen Aspekts der Übersetzung (W. Karaban, A. Kowalenko, I. Kolesnikowa, K. Suchenko, A. Fedorow, A. Schweitzer). Obwohl in den Forschungsprojekten weiterhin das Studium der Übersetzungsprobleme als Teil der Sprachwissenschaft vorherrscht, gibt es heutzutage immer mehr Arbeiten mit dem Ziel der Untersuchung der Besonderheiten des Übersetzens in einem engeren Bereich, zum Beispiel der Probleme der technischen Übersetzung und Kommunikation. In der westlichen Übersetzungswissenschaft sind diese Probleme am ausführlichsten betrachtet in den Werken von J. Byrne, K. Schubert, A. Stanislawskyj.

Hauptteil. Einer der Hauptpunkte bei der Betrachtung der Übersetzung ist das Verständnis, dass Kommunikation als eine Interaktion von Individuen gilt, in der die Kommunikanten als Vertreter einer bestimmten linguistischen und soziokulturellen Gemeinschaft agieren, und die Übersetzung als eine Vermittlungsart ein Mittel nicht nur der interlingualen, sondern auch der interkulturellen Kommunikation ist. Das Studium der Übersetzungsaktivität als Phänomen interkultureller Kommunikation basiert auf dem Verständnis von Sprache als Bestandteil der Kultur. Diese Bestimmung ist in modernen Übersetzungsstudien axiomatisch. Eine relativ neue Bestimmung über die Rolle des Übersetzers technischer Texte wurde von Jody Byrne (Irland) in seiner Arbeit “Are Technical Translators Writing Themselves Out of Existence?” (“Schreiben sich technische Übersetzer selbst aus der Existenz?”) geäußert, wo er betont, dass “es traditionell davon ausgegangen wurde, dass technische Übersetzer sich fast ausschließlich mit den Fragen der Fachterminologie und der tatsächlichen Genauigkeit der Texte befassen”, aber “die Rolle eines modernen technischen Übersetzers hat sich

so sehr verändert, dass sie wenig mit dem traditionellen Verständnis eines Übersetzers zu tun hat” [2: 14]. Die Evolution der Rolle des technischen Übersetzers sieht J. Byrne in der zunehmenden Bedeutung der kreativen Komponente in seiner beruflichen Tätigkeit, insbesondere im aktiven Gebrauch des schriftlichen Ausdrucks (writing). Nach Ansicht des Forschers ist der moderne Übersetzer der wissenschaftlichen und technischen Literatur jemand, der “technische Prosa” schreiben kann, eine Person, die Kommunikationswerkzeuge auf der Grundlage eines klaren Verständnisses der Prinzipien der Entwicklung von Anweisungen, des Publikums und dessen Wahrnehmung von Informationen entwickelt, plant und erstellt und natürlich über ausgezeichnete Schreibfähigkeiten verfügt [2: 17]. Die technischen Übersetzer “beschäftigen sich heute nicht nur mit der Übersetzung, sondern sie schreiben und schaffen auch, und in der allerletzten Zeit ... entwerfen und konstruieren (engineer) Texte” [2: 17]. Zu den neuen Arten von Übersetzungstätigkeit gehören laut Wissenschaftler die Bearbeitung, Korrektur von Übersetzungen, deren kulturelle Anpassung und die Neuerstellung (transcreation) [2: 18]. Die vom Autor erwähnte teilweise Überschneidung der Rollen des technischen Redakteurs und des technischen Übersetzers erlaubt ihm die Vermutung zu äußern, dass “technische Übersetzung sich auf die allgemeine Klassifikation der technischen Kommunikation bezieht”, und dass “es vielleicht an der Zeit ist, die technischen Übersetzer möglicherweise in mehrsprachige technische Kommunikatoren umzubenennen” [2: 25–26].

Eine systematischere Sicht auf die Beziehung zwischen technischer Übersetzung und technischer Kommunikation bietet in seinen Arbeiten Klaus Schubert (Deutschland), Professor für Computerlinguistik und technische Kommunikation. Die Grundidee des Konzepts des Wissenschaftlers besteht darin, dass technische Übersetzung ein Bestandteil einer breiteren Disziplin, der technischen Kommunikation ist” [8: 130].

Das grundlegende Konzept von K. Schuberts Theorie ist der Begriff des Lebenszyklus von technischen Dokumenten (life cycle of technical documents). Im Lebenszyklus eines jeden Dokuments ist technische Übersetzung nur eine der drei Grundphasen: Produktion (production), Übersetzung (translation) und Organisation (organization); drei Phasen für die schriftliche technische Kommunikation (written technical communication) sind das technische Schreiben (technical writing), technische Übersetzung (technical translation) und das Dokumentenmanagement (document ma-

nagement) [8: 135]. So ist das Stadium der Produktion das Tätigkeitsfeld der technischen Redakteure, das Stadium der Übersetzung — der technischen Übersetzer, und die Phase der Organisation — der Fachleute, die K. Schubert Dokumentenmanager nennt [6: 26].

K. Schubert analysiert den Prozess der eigentlichen technischen Übersetzung nach drei Faktoren: Agenten (agents), Funktionen (activities) und steuernden Einflüssen (controlling influences). Der Wissenschaftler unterscheidet sieben grundlegende Übersetzungsfunktionen: Erhalten der Auftragspezifikation (receiving the job specifications), Recherchieren von Informationen (researching information), Arbeitsplanung (planning the workpiece), Übersetzung (translating), Formatierung (formatting), Überarbeitung (revising), Finalisierung (finalising) [6: 22].

Bei der Übersetzung kommuniziert der Übersetzer mit vier “Agenten”: Initiatoren (initiator), Informanten (informants), Koproduzenten (co-producers) und Empfängern (recipients). Die Initiatoren sind alle Personen, die die Übersetzung des Dokuments beauftragen; die Informanten sind die Personen, an die sich der Übersetzer beim Recherchieren von Informationen wendet; die Koproduzenten — ein oder mehrere Kollegen, mit denen der Übersetzer an diesem Auftrag arbeitet; die Empfänger — die Konsumenten des übersetzten Dokuments [6: 21].

Die besondere Einheit der technischen Übersetzung und der technischen Kommunikation spiegelt die komplexe Realität der Beziehung zwischen diesen Disziplinen, die gegenwärtig existiert, besser wider. So gibt K. Schubert in seinem späteren Werk [7] zu, dass “das Verhältnis zwischen technischer Kommunikation und technischer Übersetzung <...> nur auf der Oberfläche ein einfaches Einbeziehungsverhältnis ist, in dem technische Übersetzung eine Unterklasse der technischen Kommunikation ist”. A. Stanislawskyj glaubt, dass das wirkliche Bild komplexer ist: Technische Übersetzung ist nicht, wie es intuitiv erscheinen kann, ein zwei- oder mehrsprachiger Teil der technischen Kommunikation, und der schriftliche Ausdruck ist nicht ihr einsprachiger Teil. Die technische Kommunikation ist eher ein Abschnitt, der sich auf interlinguale Mediation konzentriert, und der technische schriftliche Ausdruck ist ein Abschnitt, dessen Hauptziel die Anpassung von Diskursen aus verschiedenen Quellen an eine neue Zielgruppe von Lesern ist [1]. Es kann heute schon als erwiesen angesehen werden, dass bereits eine gewisse verfahrenstechnische oder technologische Konvergenz zwischen technischer Übersetzung und technischer Kommu-

nikation stattfindet (siehe z. B. [1; 4; 5]). Diese beiden Bereiche der technischen Kommunikation sind keine wasserdichten Kompartimente, sondern Pole des Kontinuums [5: 125].

Zusammenfassung. So nimmt die wissenschaftlich-technische Übersetzung einen besonderen Platz auf dem Gebiet der Übersetzung und im allgemeinen wissenschaftlichen Diskurs ein, weil sie sich durch bestimmte lexikalische, grammatische, stilistische Merkmale und besondere Schwierigkeiten des Übersetzungsprozesses unterscheidet und eine wichtige Aufgabe der wissenschaftlichen interkulturellen Kommunikation löst. Moderne Studien zu Problemen der technischen Übersetzung zeigen, dass die Grenzen zwischen “technischer Übersetzung” und “technischer Kommunikation” aufgehoben werden. Moderne wissenschaftlich-technische und soziokulturelle Prozesse erzeugen spezifische Merkmale der interkulturellen Interaktion, legen neue Wege für die theoretische Forschung fest und führen zu einem Überdenken traditioneller Forschungsmethoden und methodologischer Ansätze.

ANMERKUNGEN

1. Станиславский А. Р. Технический перевод и коммуникация в международных инфраструктурных проектах [Электронный ресурс] // Филология и литературоведение. — 2014. — № 2. — Режим доступа: URL: <http://philology.snauka.ru/2014/02/679>.
2. Byrne J. Are Technical Translators Writing Themselves Out of Existence? // The Translator as Writer. Portsmouth, University of Portsmouth. — 2010. — P. 14–27.
3. Herman M. Technical Translation Style: Clarity, Concision, Correctness // Scientific & Technical Translation. American Translators' Association Scholarly Monograph Series. Vol. VI. — Amsterdam; Philadelphia. — Benjamins Publishing Co., 1993. — P. 11–20.
4. Gnechhi M. et al. Field Convergence between Technical Writers and Technical Translators: Consequences for Training Institutions // IEEE Transactions on Professional Communication. — 2011. — Vol. 54, № 4. — P. 168–184.
5. Minacori P. & Lucy Veisblat L. Translation and Technical Communication: Chicken or Egg? // Meta: Translators' Journal. — 2010. — Vol. 55., № 4. — P. 752–768.
6. Schubert K. Positioning Translation in Technical Communication Studies // The Journal of Specialised Translation. — 2009. — № 11. — P. 17–30.
7. Schubert K. Technical communication and translation // Communication on and via Technology. — Berlin; Boston: de Gruyter Mouton, 2012. — P. 111–126.
8. Schubert K. Translation Studies: Broaden or deepen the perspective? // Knowledge Systems and Translation. Book 7. — Berlin: Walter De Gruyter, 2005. — P. 125–146.

REFERENCES

1. Stanislavskij A. R. Tehnicheskij perevod i kommunikacija v mezhdunarodnyh infrastrukturyh proektah /A. Stanislavskij // Filologija i literaturovedenie. — 2014. — № 2 [Elektronnyj resurs]. — Rezhim dostupa: URL: <http://philology.snauka.ru/2014/02/679>. [in Russian].
2. Byrne J. Are Technical Translators Writing Themselves Out of Existence? / J. Byrne // The Translator as Writer. Portsmouth, University of Portsmouth. 2010. — P. 14–27. [in English].
3. Herman M. Technical Translation Style: Clarity, Concision, Correctness / M. Herman // Scientific & Technical Translation. American Translators' Association Scholarly Monograph Series. — Vol. VI. Amsterdam/Philadelphia/ — Benjamins Publishing Co. 1993. — P. 11–20. [in English].
4. Schubert K. Translation Studies: Broaden or deepen the perspective? / K. Schubert // Knowledge Systems and Translation. — Book 7. — Berlin, Walter De Gruyter. — 2005. — P. 125–146. [in English].
5. Schubert K. Positioning Translation in Technical Communication Studies / K. Schubert // The Journal of Specialised Translation. — 2009. — № 11. — P. 17–30. [in English].
6. Schubert K. Technical communication and translation / K. Schubert // Communication on and via Technology. — Berlin/Boston, de Gruyter Mouton, 2012. — P. 111–126. [in English].
7. Minacori P. & Lucy Veisblat L. Translation and Technical Communication: Chicken or Egg? // Meta: Translators' Journal. Vol. 55. 2010— № 4. — P. 752–768. [in English].
8. Gneccchi M. et al. Field Convergence between Technical Writers and Technical Translators: Consequences for Training Institutions // IEEE Transactions on Professional Communication. Vol. 54. 2011. — № 4. — P. 168–184. [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.01.2018

孔子学院对汉语作为多元文化元素的推广作用

Стаття присвячена вивченню впливу відмінностей лексичних, фонетичних, граматичних структур на спосіб мислення. Автор розглядає зв'язок мислення і рівня розуміння, а також тлумачення отриманого повідомлення. В результаті освітньо-культурної діяльності інститутів Конфуція були виявлені способи уникнення міжкультурних конфліктів.

Ключові слова: лексикологія, фонологія, граматики, семантика, тлумачення, міжкультурна комунікація.

Статья посвящена изучению влияния различных лексических, фонетических, грамматических структур на способ мышления. Автор рассматривает связь мышления и уровня понимания, а также толкования полученного сообщения. В результате образовательно-культурной деятельности институтов Конфуция были выявлены способы избегания межкультурных конфликтов.

Ключевые слова: лексикология, фонология, грамматика, семантика, толкование, межкультурная коммуникация.

The article is devoted to the study of the influence of lexical, phonetic, grammatical differences on the way of thinking. The author examines the connection between thinking and understanding, as well as the interpretation of the message received. Ways of avoiding intercultural conflicts that were discovered during the process of conducting educational and cultural activities of the Confucius Institutes were outlined.

Key words: lexicology, phonology, grammar, semantics, interpretation, intercultural communication.

孔子学院是中国教育近些年来走出去的典型，已在国外形成了自己鲜明的品牌特点，在中国综合实力迅速发展的背景下，孔子学院无疑为“中国热”注入了鲜明的文化色彩。作为中国综合外交的一种形式，孔子学院不仅仅在新中国成立后在文化上首开“东学西渐”的先河，也在努力尝试以加强文化交往的方式协调中国对外交往中软硬实力的关系。本文以孔子学院为研究对象，以汉语言、文化推广策略及目标为依据，通过分析孔子学院的发展战略、现状及效果三个方面，探索汉语及中国文化推广今后的发展道路及发展方向。

[关键词] 孔子学院；软实力；中国文化推广；效果

（一）软实力的战略意义及孔子学院的战略意义

1.“软实力”（soft power），对这一观念，中国学者所受的影响主要来自于萨缪尔·亨廷顿（Samuel P. Huntington）以及约瑟夫·奈（Joseph Nye）。其中，塞缪尔·亨廷顿在其著作《文化的重要作用-价值观如何影响人类进步》及《文明的冲突与世界秩序的重建》中分别提出了未来的世界国际冲突的根源主要是文化的而不是意识形态的和经济的，全球政治的主要冲突将在不同文明的国家和集团之间进行。文明的差异将是诱发冲突的根本原因。在此背景下，约瑟夫·奈则成为最早提出“软实力”概念的学者并在其著作中指出了文化因素对一国经济与社会发展所起的重要作用。使得以文明冲突为主的视角逐渐取代了国际政治研究中的政治冲突研究。他明确指出“文化软实力是指文化对他国及他国的吸引力”¹“当一个国家的文化涵括普世价值观，其政策亦推行其他

国家认同的价值和利益，那么由于建立了吸引力和责任感相连的关系，该国如愿以偿的可能性就得以增加。”²事实上阐明了软实力是一种可以使国家采取非强力手段达到目的的能力。目前对于软实力国内学术界还没有形成统一认识，但就现存的三种观点来看，其中任何一种都将“文化实力”视为软实力中重要的组成部分。而胡锦涛同志在中共十七大报告中则明确提出“要坚持社会主义先进文化前进方向，兴起社会主义文化建设新高潮，激发全民族文化创造活力，提高国家文化软实力。”³由此正式将软实力建设上升到了国家战略高度，并以此作为理论依据，明确了软实力作为国家综合实力对内提高民族凝聚力，对外提供国际影响的双重作用。作为这种影响力的承载者、践行者，孔子学院在文化外交、文化传播、文化自信的重建等三个方面都具有重要的战略意义。

（二）开展文化外交

文化外交是一国政府以文化手段服务于政治目的外交活动，近年来随着全球化的不断深入，大众媒体及网络媒体的日益兴起，面对于民众日益直接的沟通，文化外交在提升中国“软实力”的过程中占据了日益重要的位置。而随着中国综合国力的增长，国际影响力不断上升，伴随着我国和以和平崛起为指导思想的战略发展意图，中国政府需要在世界范围内推广独特的和平发展观，争取更多的国际话语权，也需要以文化外交作为辅助手段化解矛盾纷争，并以此达到提高中国国家形象与国际地位的目的。孔子学院以其特有的构成形式以及活动方式，可在以下两点配合国家战略的发展。

1. 掌握国际交流中的话语权：软实力在文化外交中的主要现象形式是对话语权掌握。语言具有明显的自我中心特性，“唯语言才使人能够成为那样一个作为人而存在的生命体。作为说话者，人才是人”⁴不同语言的不同特性势必

影响思维的形式。话语权所表达的在场、身份和立场则构成了自身特殊的社会实践。在使用同一种语言但不同的文化之间，话语权的争夺从从思维模式的分歧降低到内容分歧。汉语作为中国的官方语言，它的推广对中国在国际交流中话语权的掌握具有重要的影响。孔子学院的建立显著拓展了汉语的发展空间、发展方式和发展途径。随着汉语学习者的逐渐增多，外交环境得到显著的改善，伴随汉语言和中国文化的传播，中国的综合国力也得到更大范围更深层次的认可。在由西方为主导的全球化背景下，孔子学院是争取文化多元化的重要一环，是中国展示文化存在的重要方式，通过这种对积极主动的自我表达，有效狙击海外文化对中国文化的他者言说。

2. 柔性塑造国家形象：有效的宣传，通常以潜移默化的形式存在，让被宣传者在无意识的情况下接受宣传内容，从而达到宣传的目的。长期以来，相当一部分西方的媒体在国际及国内事务中刻意曲解中国政府政策，歪曲中国形象，面对于此，中国政府通常予以坚决回应，但这种以官方应对民间媒体的方式，刚性有余，柔性不足，从而形成一种政府代言民意的刻板印象。随着中国的崛起，过于强硬缺少柔韧度的刻板印象不仅增加中国发展的战略风险，也不符合中国文化中和衷共济的哲学思想。而孔子学院则立足于中国的传统文化，透过与海外媒体保持良好的合作，借助与文化本身的渗透性和扩散性，构建出更为柔和的大国形象。

（三）促进东西方文明对话

以儒家文化为代表的中国文化源远流长，在今天，中国有责任为世界文化的多元化作出自己的贡献。当前，在世界范围内，中国价值观少有呈现，以中国为主导出产的涉及中国文化和历史的产品较为有限，和强势的语言文化英文相比，汉语文化还处于弱势地位。单一文化的霸权地位，并不能为世

界文化发展带来长久的动力，多种文化的共同繁荣方可为人类文明进步提供更广阔的空间。

英文作为强势语言，将其所属的英语言文化同样推向强势，虽就文化自身而言，并无优劣之分。但这种一家独大的局面却的确造就了世界文化传播格局中的不对称性。为改变这种状况，中国通过建立孔子学院的方式在全球推广汉语教学和文化交流，既体现出一国文化外交的必要，也在客观为世界文化多样性和促进不同文化之间的交流做出了自己的贡献。同时，孔子学院以联合所在地教育机构联合办学的方式，充分体现出对当地法律、文化及习俗的尊重，最大限度的避免形成“中国文化侵略”现象，并以融入当地社区为形式增加当地多元文化的活力。

孔子学院以促进世界多元文化发展、构建和谐世界为宗旨，推动中西方文化交流，并以发掘中国传统文化内含，丰富中国文化表现形式为己任，在将汉语文明传向世界的同时，也以世界的视角不断审视与完善中国文化本身。

（四）提高本民族文化自信

语言是通向文化核心的钥匙，它能够保持国家和民族的身份，具有强烈的象征性，是一种核心符号，具有凝聚力（第 15 页）。通过提高中国文化的影响力来提升民族文化的自信，是国家“软实力”的另一项核心内容。文化的自信作为一种历史现象，是近代中西方文化冲突下的必然。近代以来，中国的知识分子不断探索和构建“中体西用”的思想体系，以谋求中国文化和中国社会的现实出路。文化的自信也是文化传播的基础，是正确认识人类其他文化的保障。当今世界，强势国家通过文化渗透的方式对非强势国家的文化传统和文化独立性造成侵蚀。当代中国社会中出现对西方文化的崇拜与对民族文化淡漠，将强势文化的价值观作为判断标准等现象，反映出中国人在思想和信

念上受到的冲击。面对西方文化长期的强势输出，最好的防范方式是加强本土文化的自觉性与自信心。孔子学院开启了“东学西渐”之风气，以启发世界对中国文化的需求来促进文化的自觉维护；通过提高本土文化的地位和影响力来加强文化的自信心；以提高中国文化的地位来促进中华民族对本土文化的热爱。这是一种双向循环的影响模式，是一种通过文化的对外交流来促进文化内部传播的模式，这种模式又进一步影响文化的外部交流和可持续发展，为中国文化参与多元文化竞争提供保障。

（五）孔子学院的发展现状

孔子学院创办于 2004 年，有教育部直属的事业单位“国家汉办”（Han Ban）与国外大学和机构合作建立，性质为非盈利性教育机构，也是中国目前唯一的官方汉语推广部门。

孔子学院与其他汉语教学机构的比较

中国最早的对外汉语教学始于 1950 年 7 月，由清华大学举办的“东欧交换生中国语文专修班”（第 3 页）（**换本参考书**）在孔子学院创办之前，中国的汉语推广以汉语教学为主，（Teaching of Chinese as a Second Language），以北京语言大学和各地区外语专业院校为主的教学模式。通过培养对外汉语教师，和面对外国留学生的汉语课程，让外国人掌握汉语。其开设的学历教育和短期汉语强化课程为非汉语国家的学习者提供了学习汉语的广泛平台。在高校以外，还有以社会力量为主的市场化汉语推广机构，如“中文时代”“新东方”“大汉风华”等汉语学校，加之分布在海外的诸多“华文教育”机构，对于这些机构，由于缺乏统一的资格认证和监管，导致在师资、教材、和教学方法等方面缺乏有效保障。同时以盈利为目的的教学导向，使汉语学习多表现为一种短期的应用培训。（**使汉语教学工具化，内容功利化，形式简单化。**）

与此不同，孔子学院以汉语教学为平台，通过学习汉语将中华文化向世界推广的机构。文化是语言的背景，（**文化是语言的内容**）对语言的产生及表达具有支配作用，对外汉语教学不仅是对语言的学习和使用，更是对支配语言的文化和文化心理的掌握。孔子学院以学习语言和语言背后的文化为主旨，面向社会各界人士开展汉语教学、培训汉语教师、开展汉语考试和汉语教师资格认证、提供文化咨询、开展文化交流活动。同时，孔子学院也作为提升国家形象的宣传机构，是发展国家软实力战略的具体实施。通过以高校为基地的办学模式，孔子学院在短期内扩展至世界各地。

孔子学院与其他国家文化宣传机构的比较

孔子学院的全球分布

截止至 2010 年 1 月，中国在全球 85 个国家共创办了 332 所孔子学院。目前，孔子学院在全球的布局已经基本形成，在不断的探索中与地方文化结合，推出了一系列因地制宜的汉语课程和文化交流活动。在全球 332 所孔子学院，以亚洲、欧洲和北美洲的分布最为密集，其中以韩国、日本和泰国开办的孔子学院规模最大。

1. 亚洲：韩国是历史上儒家思想最早传入的国家，自 1993 年开展汉语水平考试以来，目前在韩国接受正规汉语教育的人数已经达到 20 万，提供汉语作为第二外语的高校在 2009 年达到 631 所。韩国共有 19 家孔子学院。日本，作为另一深受中国传统文化影响的国家，孔子学院的发展同样具有特色。由于文字的相近性，日本人对汉语的学习能力较强。以北京大学为合作院校的 18 所日本孔子学院，在中国文化的深度传播方面进行了积极的尝试，例如：日本早稻田大学孔子学院定期开设中国历史、中国文化、哲学等课程，同时与中国大学开展多项合作研究。文化的同源性和地缘优势，使孔子学院在亚

洲的发展优于其他地区，密切的经贸往来也是促进文化学习的重要因素。

2. 欧洲：俄罗斯的孔子学院在欧洲规模和数量最大，自 2007 年 2 月，第一所俄罗斯孔子学院在圣彼得堡大学成立以来，目前已经发展到 14 所。俄罗斯孔子学院对商务汉语的需求较高，很多年轻人将汉语作为就业技能之一。在德国、法国和英国的孔子学院，由于受到本国语言政策的限制，开展的难度较大。欧洲一些国家考虑孔子学院会产生中国意识形态的渗透，通过不断沟通与了解，目前发展现状良好。伦敦商学院与清华大学合作，与 2006 年 10 月创办了全球第一所商务孔子学院“Confucius Institute For Business London”，主要以商务人士为对象开展教学。2008 年 2 月伦敦南岸大学与黑龙江中医药大学合作成立全球第一家中医孔子学院“Confucius Institute For Traditional Chinese Medicine, London”。再发汉语学习的热情最高，法国汉语学习的热情最高，法国教育部已经批准部分中小学开设汉语课程，选修的人数达到 1.6 万人，已有 15 所法国大学开设中文专业（第 41 页）。

3. 北美洲：北美洲的孔子学院集中分布在美国、加拿大和墨西哥。美国拥有全球最多的 81 家孔子学院，这也许借助了美国的教育思想：让人可能多的人受到尽可能多的教育（第 54 页）。2006 年 5 月 25 日，全球第一家从事汉语网络汉语教学的孔子学院在密西根州大学成立（第 75 页）。中国第一家电视孔子学院“黄河电视孔子学院”于 2008 年 12 月 18 日开播，该台通过美国斯科拉卫星教育电视网、中国电视长城平台向每周试播，节目覆盖美国、加拿大和拉美地区，拥有注册学院 310 万人。

（六）孔子学院的影响模式和效果分析

孔子学院作为以汉语教学和传播中国教育文化的教育机构，并不是真正意义上的语言学校。与“The British Council”和“Alliance France”等历史悠久的外语

教学机构相比，更多的是作为中国文化面向全球文化传播的载体和文化展示的场所，进行的是一种“非强势文化”的跨文化传播活动。

美国文化学家爱德华·霍尔在《无声的语言》一书中，首次提出“跨文化传播”的概念，指来自不同文化体系的国家、组织及个人之间进行的信息传播与文化交流活动。并在人际传播、组织传播和国家传播三个层面对款文化传播的途径和意义进行阐述（第 47 页）。本文通过分析孔子学院的业务范围和传播方式，探讨汉语言文化全球传播的模式和特点。

表 2 孔子学院的汉语言文化推广模式

服务范围	传播模式
汉语教学	课堂、网络授课，出版教材、学术交流、 汉语研究基地
教师培训	汉语国际教学硕士学位、教师交流、奖学金、国际汉语教师标准，种子教师，非英语语种外语培训
教师资格认证	汉语教学能力证书
汉语考试	商务汉语考试、中小学生汉语考试、新汉语水平考试
教育和文化咨询	《孔子学院》期刊、聘任顾问、提供支持 与协助
文化交流	中国文化展、汉语比赛、夏令营、文艺演出、全球理事会年会

资料来源：www.hanban.edu.cn 2014-06-30

1. 多级组织间的文化交流

汉语言文化国际推广中最大的难题是教师以第二外语教学。针对这一特点，孔子学院形成了以中国汉语教师为主，同时进行国外汉语教师培养的双向培养模式。国家汉办设立“汉语国际推广狮子非英语语种培训项目”，为教师提供小语种培训，设立奖学金，鼓励海外人士来中国学习，**并在2012年推出孔院核心教师计划**，解决小语种汉语推广师资不足的问题。目前中国有106所大学和18所中学接受留学申请。孔子学院还配合所在国家的需要，提供文化咨询和协助，针对需求开展商务、旅游、医学等专业汉语教学。联合当地民间团体和中国商社，开展文化交流活动，资助文化团体出访。让不同组织在交流中产生文化影响。孔子学院自身也通过创办刊物、出版教材、制作影视作品的方式，利用大众传播媒介提高影响力，形成以孔子学院为载体，多级组织共同运作的文化推广方式。

2. 营造文化环境

中国文化特有的“博大精深”是跨文化推广中的另一难题。人类学家 Edward.T.Hall 认为，中国文化属于“高语境”文化，在传播中更多依赖环境和非语言的交流（第74页）。在“低语境”文化中，例如美国，德国，人们多以口语来传递信息，直接而明确，而中国文化多以感悟的方式来传递和理解信息。针对这些特点，孔子学院通过写书法、过春节、联系武术等方式，再现文化场景，是学习者在文化体验的过程中加深对文化环境的了解。同时开展多项文化交流活动，以“汉语比赛”“夏令营”“中国历史文化展”“网络中国体验”等方式，营造出浓厚的中国文化氛围，让国外的学习者以近距离和“浸泡”的方式走进文化环境。

3. 注重和谐人际关系

西方文化强调果断，东方文化注重和谐一致（第102页）。为减少跨文化

交流中的文化冲突，孔子学院在文化推广中提倡和谐发展原则。不仅在名称上体现以儒家思想为主导价值观念，合作办学的模式也体现了尊重不同国家本土文化，促进人类文化和谐发展的目标定位。孔子学院在文化传播中，积极发挥人际关系的影响，在中国政府的支持下，委派官员定期出访，与当地政府建立友谊，提高孔子学院的社会地位，使孔子学院的文化交流具有外交性质。任命所在大学校长为孔子学院的外方院长，每年举办“孔子学院全球大会”和若干地区性会议。通过与所在国政府和大学的沟通，将人际关系作为一种交流的自觉性和灵活性发挥作用。

4.文化资源的整合与传播

作为中国特色的跨文化传播，孔子学院以中国大学为依托，以国外大学为基地的合作办学模式，整合双方大学现有资源。依据大学自身的特点和需要，设计相应的推广项目，将孔子学院作为大学对外学术交流与合作的重要组成部分，同时带动所在地区的国际交流。2009年北京师范大学文学院与美国俄克拉马大学孔子学院合作“中国文学海外传播工程”项目，推出“今日中国文学”英译丛书，同时在美国出版《今日中国文学》英文学术杂志。北京大学、浙江大学、福州大学等多所高校成立了青年汉语家研修基地、国际汉语推广中心和师资培训中心。武汉大学拥有与法国的广泛交流，通过该学校在法语教学上的优势，2006年6月与巴黎狄德罗大学合作创办法国第一所孔子学院，在此基础上，与2009年4月成立“汉语推广教学资源研发基地”目前已和法国、美国 and 韩国进行5个重要汉语推广项目的研发工作。“孔子学院”在资源整合上的创新，为中国高等教育国家化发展进行了积极的尝试。

（七）对孔子学院热的理性思考

孔子学院创办5年的时间里，从最初宣传中国文化为初中，发展到今天

规模庞大的文化教育和传播机构，仍在摸索中的办学模式对可持续发展提出了挑战。孔子学院应在以下方面进一步探索：

1. 明确目标定位

对孔子学院来说，明确的定位是实现目标的保障，更是减少误解的关键。需要加强对海外众多孔子学院的管理和评估，明确发展目标和风险，控制发展速度，提高质量。目前孔子学院开展的短期语言培训项目在文化教育市场上属于粗放型的低附加值产品，对于提升国家的软实力、促进不同文明体系之间的了解和认同所发挥的作用十分有限。这种将语言教学和文化推广相结合的方式，容易造成目标混乱，阻碍长期发展。在扩张之后的稳步发展阶段，应遵循语言教学和文化推广的规律，有针对性的开展工作，改变目前这种边发展边摸索的现状，提高孔子学院自身的“软实力”。

2. 遵循教育规律

孔子学院所开展的多层次教学模式，在大范围产生社会影响的同时，师资和教材力量凸显薄弱，没有职业汉语教师队伍，在教材和教学方法的研发上投入不足，导致现在很多国家只能作为兴趣类和公益类的文化活动而开展，与所在国家的师资考核体系和课程准入制度有很大的差距。为了使孔子学院被各国教育体系认可并吸收为正规教育内容，需要与不同国家的教育标准为依据，在师资的培养和认证方面实行国际标准，以英国的 IELTS 考试和美国的 TOFEL 考试为借鉴，提高汉语水平考试的权威性，以语言评测的权威性带动文化推广。

3. 加强文化创新

由于汉语教学的起点较低，目前“孔子学院”的教学方法和教材的使用围绕基础汉语和日常生活展开，对中国文化的核心理念和传统文化思想的内涵涉

及较少。以文艺演出和举办文化展览的交流形式，只适用文化推广的初期阶段，对于西方国家长期以：武术、茶、中医等对中国文化的刻板印象并没有明显的改善，而**中国传统文化中精神部分的 和谐 善良 勤勉 体现不足**。应注重挖掘传统文化的内涵，开发出更多具有“中国符号”的文化产品，实现文化消费的多元化，并逐步形成有影响力的品牌。应借鉴美国在文化输出中的经验，以品牌带动文化发展，以文化传播推动文化产业的整体进步。

结语

著名的文化学者 Edwaed.W.Said 说过：“文化成为了一个舞台，各种政治的、意识形态的力量都在这个舞台上较量。文化不但是一个文雅平静的领地，它甚至可以成为一个战场，各种力量在上面亮相，互相角逐，中国对“软实力”的需求推动了孔子学院的发展，中国文化独特的魅力吸引了全球的关注。多所孔子学院如何营造出动态的国际文化传播环境，开展高水平文化交流与合作，让孔子学院成为中国思想、学术和教育交流的枢纽，是未来发展的目标。

REFERENCES

1. [美]约瑟夫·奈，吴晓辉、钱程译：《软实力：世界政坛成功之路》，东方出版社 2005 版，第 11 页。
2. [美]约瑟夫·奈，吴晓辉、钱程译：《软实力：世界政坛成功之路》，东方出版社 2005 版，第 11 页。
3. 胡锦涛：《高举中国特色社会主义伟大旗帜为夺取全面建设小康社会新胜利而奋斗——在中国共产党第十七次全国人民代表大会上的报告》，人民出版社 2009 年版，第 33-34 页。
4. [德]海德格尔：《海德格尔选集》，孙周兴选编，上海：上海三联书店，1996 年，第 981 页。

Стаття надійшла до редакції 13.01.2018

Т. А. Дружина, І. Ю. Серебрякова

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНА ДЖОНА ФАУЛЗА “КОЛЕКЦІОНЕР”)

У статті розглядаються синтаксичні особливості перекладу художньої літератури на матеріалі перекладу роману Джона Фаулза “Колекціонер”, виконаного Ганною Яновською, та досліджується визначення сутності використання синтаксичних трансформацій у перекладі художньої літератури. Встановлено варіативність та частотність використання синтаксичних перекладацьких трансформацій, обґрунтовано їхнє вживання при художньому перекладі.

Ключові слова: художній переклад, синтаксичні перекладацькі трансформації, естетичний ефект, адекватність перекладу.

В статье рассматриваются синтаксические переводческие трансформации на материале перевода романа Джона Фаулза “Коллекционер”, выполненного Анной Яновской, и исследуется определение сущности использования синтаксических трансформаций в переводе художественной литературы. Установлены вариативность и частотность использования синтаксических переводческих трансформаций, обосновано их применение при художественном переводе.

Ключевые слова: художественный перевод, синтаксические переводческие трансформации, эстетический эффект, адекватность перевода.

The article deals with the analysis of syntactic transformations used in translation of the novel “Collector” written by John Fowles (the translation was done by Anna Yanovska). The necessity of syntactic transformations in literary translation is proved. The variability and frequency of syntactic transformations usage in translation are examined.

Key words: literary translation, syntactic transformations, aesthetic effect adequate translation.

З-поміж численних проблем, які вивчає сучасне перекладознавство, важливе місце займає вивчення лінгвістичних аспектів міжмовної діяльності, що називають “перекладом” або “перекладацькою діяльністю”. Будь-який випадок, коли текст, створений однією мовою, віддзеркалюється засобами іншої мови, в сучасній науковій літературі називається перекладом, а під художнім перекладом розуміється переклад творів художньої літератури. При цьому твори художньої літератури “протиставляються всім іншим мовним творам завдяки тому, що для всіх них домінантною є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична чи поетична” [2: 67].

Метою дослідження є аналіз та систематизація основних видів синтаксичних перекладацьких трансформацій, що застосовані в процесі перекладу роману Джона Фаулза “Колекціонер”, виконаного Г. Яновською (2015). Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання такого **завдання**, як визначення сутності використання синтаксичних трансформацій у перекладі художньої літератури.

Основна мета будь-якого твору цього типу полягає у досягненні певного естетичного впливу, створенні відповідного художнього образу. Така естетична спрямованість відрізняє художню мову від інших актив мовної комунікації, інформативний зміст яких є первинним, самостійним. Таким чином, основне завдання художнього виду перекладацької діяльності полягає в породженні мовою перекладу мовного твору, здатного справляти художньо-естетичний вплив на читача, що відповідає прагматичі вихідного тексту.

З метою досягнення адекватного перекладу змісту іншомовного тексту перекладачі вдаються до різноманітних перекладацьких операцій, однією з найбільш поширених є жививання трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу. Синтаксичні трансформації — це один з найсуттєвіших типів трансформаційних перетворювань при перекладі з однієї мови на іншу; до них у першу чергу варто віднести перебудову речення (зміна його структури) та інші заміни — як синтаксичного, так і морфологічного порядку [4: 293]. Велике значення при художньому перекладі також мають такі операції, як додавання й вилучення одного чи кількох слів, що в першу чергу застосовуються задля лінгвокультурної адаптації іншомовного тексту мовою перекладу.

Незважаючи на те, що проблеми перекладацьких трансформацій розглядаються в роботах багатьох мовознавців (Л. С. Бархударов, Є. В. Бреус, В. М. Комісаров, Л. К. Латишев, Я. Й. Рецкер, А. В. Федоров, О. Д. Швейцер та ін.), питання, пов'язані з синтаксичними трансформаціями в художньому перекладі, не дослідженні повністю та продовжують залишатися **актуальними**.

У контексті нашого дослідження автор спирається на положення, яке трактує переклад як процес. При цьому термін “перетворення” (або “трансформація”) вживається тоді, коли йдеться про певні відносини між двома мовними одиницями [1: 6]. Одним з головних факторів, що спричиняють використання перекладацьких трансформацій при перекладі з англійської мови на українську, є те, що ці мови відносяться до двох різних за своєю структурою типів мов: аналітичної і синтетичної. Саме розбіжності у синтаксичній структурі англійської та української мов спричиняють використання синтаксичних трансформацій при перекладі. Саме коректне використання синтаксичних трансформацій при перекладі тісно пов'язано з проблемою якості перекладу.

В цьому дослідженні під синтаксичними трансформаціями розуміється заміна одного типу синтаксичної конструкції на інший. Відомо, що усі види синтаксичних трансформацій при перекладі можна поділити на чотири типи, а саме: нульову трансформацію, перестановку, заміну і трансформації синтаксичних конструкцій [3: 254].

Нами було розглянуто перекладацькі трансформації, що були застосовані при перекладі роману Джона Фаулза “Колекціонер” (John Fowles “The Collector”) [6], виконаному Ганною Яновською [5].

Нульова трансформація (синтаксичне уподібнення, дослівний переклад) — це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу. Така трансформація використовується у випадках, коли і в мові оригіналу, і в мові перекладу існують паралельні синтаксичні структури. Синтаксичне уподібнення може призводити до повної відповідності кількох мовних одиниць та порядку їх розташування в оригіналі та перекладі, наприклад: “*In six weeks*”, — *I said*. — “*Через шість тижнів*”, — *відповів я*. Однак, як правило, застосування нульової трансформації супроводжується деякими змінами структурних компонентів, які характерні для мови оригіналу. При перекладі з англійської мови на українську,

наприклад, можуть вилучатися артиклі, допоміжні дієслова, та деякі інші службові елементи, а також можуть змінюватись деякі морфологічні форми і лексичні одиниці. Наприклад: “*I said, — “the hands will do!*” — “Я мовив: — Рук достатньо”. При перекладі даного речення було вилучено артикль (the), зроблено модуляцію фразового дієслова *will do*, адже його полісемантичність у перекладі українською мовою (*підійде, досить, достатньо*) потребує вживання розширеного значення словосполучення і перекладач дібрав саме слово “*достатньо*”, оскільки для української мови таке вживання є більш характерним.

Перестановка, як вид перекладацької трансформації — це заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Перестановці піддаються, зазвичай, слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті.

Найбільш поширеним випадком при аналізі тексту перекладу є заміна порядку слів і словосполучень у структурі речення: “*...it was my mother that drove him to drink*”. — “...до пияцтва його довела моя мати”. Слід сказати, що таку емпатичну синтаксичну структуру англійського речення можна було б перекласти як “*...саме моя мати довела його до пияцтва*”, що зберегло б емфазу тексту оригіналу. Але рішення вибору варіанту перекладу цілком залежить від особистості перекладача.

Заміна — найбільш поширений вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку. Крім того, заміні можуть піддаватися не лише окремі одиниці, а і цілі конструкції. Наприклад, “*She and her younger sister used to go in and out a lot...*” — “Вони з молодшою сестрою багато гуляли...”. У даному реченні спостерігаємо заміну займенників *She and her* займенником *Вони*, що є виправданим та синтаксично правильним, оскільки цілком відповідає власне українській мові. В українській та англійській мовах існують форми однини і множини, і, як правило, іменники у перекладі вживаються в тому самому числі, що і в оригіналі, за винятком випадків, коли формі однини в англійській мові відповідає форма множини в українській, і навпаки, наприклад: “*...I knew it was just a dream and it always would have been if it hadn't been for the money*” — “...розумію, що то була просто мрія — і завжди була б, якби не гроші”. Ще одним досить поширеним видом заміни є заміна частин мови. Трапляються

заміни прикметників дієсловами при перекладі з англійської мови на українську, наприклад: “...*the other men all green round the gills*” — “...усі решта чоловіків просто зеленіли від заздрощів”. Найбільш характерною заміною при перекладі з англійської мови на українську є заміна іменника дієсловом, наприклад: “...*the joke being it was only a cheque for ten pounds*” — “...а жарт полягав у тому, що йому мали видати лише десять фунтів”. Також часто зустрічається і такий вид заміни частин мови, як прономіналізація, тобто заміна іменника займенником.

Ще одним з видів поширених при перекладі даного твору трансформацій є заміна англійської пасивної конструкції на українську активну. У такому випадку англійському підмету відповідає додаток в українському реченні. Форма пасивного стану англійського дієслова замінюється формою активного стану українського, наприклад: “*My father was killed driving*” — “Мій батько загинув за кермом”.

При розгляді особливостей перекладу різноманітних комунікативних типів речень, особливостей відтворення простих та складних речень в перекладі трансформаційні операції синтаксису було виділено в окрему групу (заміна простого речення складним, заміна складного речення простим, об'єднання речень та членування речень). Розглянемо ці операції детальніше.

Заміна простого речення складним зазвичай спричинюється факторами структурних розбіжностей між реченнями мови перекладу і оригіналу. Так, при перекладі з англійської мови на українську ця трансформація часто є необхідною для передачі англійських предикативних або напівпредикативних конструкцій з безособовими формами дієслова, які не мають прямих відповідників в українській мові, наприклад: “*She wasn't to know F stood for Frederick*” — “Вона ж не знала, що “Ф” — це Фредерик”.

При перекладі трансформація **складного речення в просте** зумовлена здебільшого нормативно-стилістичними причинами. Зокрема, вживання складнопідрядних речень більш притаманне українській мові, ніж англійській. Але в цьому випадку має місце “згортання” підрядних речень у дієприкметникові, дієприслівникові звороти, а також у віддієслівні іменники з прийменниками, як-от: “*Then she came out and instead of going up the hill like she usually did she went along another street*” — “Вийшовши звідти, замість того щоб піти, як завжди, вгору, пішла іншою вулицею”.

Особливим видом трансформацій є **членування речення** — поділ одного складного речення на два або більше простих. Під час даної трансформації синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на декілька самостійних предикативних структур мови перекладу. Прикладом такої трансформації може слугувати наступне речення: *“But Mabel went at her behind the scenes, I heard her doing it one day, and anyway I said it was my money and my conscience, she was welcome to all she wanted and none if she didn’t, and there was nothing about accepting gifts in Nonconformism”* — *“Але Мейбл конфіденційно вплинула на неї: одного дня я чув, як вона з нею розмовляє. І в кожному разі, я сказав, що це мої гроші і мій талант, тож коли їй це подобається — хай бере скільки хоче, а коли не подобається — хай не бере, та й узагалі, в нонконформізмі нічого немає проти подарунків”*.

Трансформацією, що має місце у перекладі художнього твору, який аналізується, та має зворотній характер відносно попередньої трансформації, є **об’єднання речень**. У цьому випадку структура речення оригіналу змінюється шляхом поєднання двох простих речень в одне, наприклад: *“Get out of the way. I’m going to leave”* — *“Відійди з дороги, я йду звідси”*.

Аналіз синтаксичних трансформацій на прикладі перекладу роману Джона Фаулза “Колекціонер” (John Fowles “The Collector”), виконаного Ганною Яновською, дає підстави стверджувати, що в тексті перекладу найчастіше зустрічаються такі види синтаксичних трансформацій, як заміни частин мови, заміна типу присудка, заміна числа, заміна стверджувальної форми заперечною, заміна часової форми й заміна типу синтаксичного зв’язку. Перестановки слів у тексті перекладу, в першу чергу, зумовлені синтаксичними особливостями мови перекладу. При перекладі художнього роману Джона Фаулза “Колекціонер” найчастіше перекладачем застосовано явище нульової трансформації.

Отже, синтаксичні трансформації спрямовані насамперед на оптимальний спосіб передачі початкової інформації у допустимих для перекладацької мови й культурної традиції формах. При цьому слід відмітити, що розглянуті синтаксичні трансформації, як правило, доповнюють одна одну, частково компенсуючи таким чином неминучі втрати інформації, пов’язані з перебудовою початкового тексту.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частичной теории перевода). — М. : Междунар. отношения, 1975. — 240 с.
2. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. — К. : Видавництво Київського університету, 1971. — 131 с.
3. Латышев Л. К. Технология перевода : учебное пособие по подготовке переводчиков. — М. : НВИ ТЕЗАУРУС, 2000. — 278 с.
4. Степаненко А., Сітко А. Синтаксичні особливості українського перекладу англomовної науково-технічної та художньої літератури // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика : зб. наук. праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. — К. : Аграр Медіа Груп, 2015. — С. 293–297.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

5. Фаулз Д. Колекціонер [пер. з англ. Г. Яновська]. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rulit.me/books/kolekcioner-read-455237-1.html>
6. Fowles J. The Collector. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kkoworld.com/kitablar/con_faulz_kolleksiyachi-eng.pdf

REFERENCES

1. Barhudarov L. S. Jazyk i perevod (Voprosy obshhej i chastichnoj teorii perevoda) / L. S. Barhudarov. — M. : Mezhdunar. Otnoshenija, 1975. — 240 s. [in Russian].
2. Koptilov V. V. Aktualni pytannia ukrainskoho khudozhnogo perekladu / V. V. Koptilov. — K. : Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu, 1971. — 131 s. [in Ukrainian].
3. Latyshev L. K. Tehnologija perevoda : Uchebnoe posobie po podgotovke perevodchikov / L. K. Latyshev. — M. : NVI TEZAURUS, 2000. — 278 s. [in Russian].
4. Sitko A. Syntaksyschni osoblyvosti ukrainskoho perekladu anhlo-movnoi nauko-vo-tekh-nichnoi ta khudozhnoi literatury / A. Stepanenko, A. Sitko // Fakhovy ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka : zb. nauk. prats / za zah. red. A. H. Hudma-niana, S. I. Sydorenka. — K. : Ahrar Media Hrup, 2015. — S. 293–297. [in Ukrainian].

MATERIAL DOSLIDZHENNIA

5. John Fowles “The Collector”. — [Elektronnyi resurs]/ Fowles John. — Rezhym dostupa : http://www.kkoworld.com/kitablar/con_faulz_kolleksiyachi-eng.pdf [in English].
6. Dzhon Faulz “Kolektsioner” [per. z anh. H. Yanovska]. — [Elektronnyi resurs] / Faulz Dzhon. — Rezhym dostupa : <http://www.rulit.me/books/kolekcioner-read-455237-1.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.02.2018

Н. И. Зимомря

СКАЗКА КАК ЯЗЫКОВАЯ МОДЕЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

*Вельмишановній пані проф. Т. М. Корольовій
із почуттями вдячності за спонуку написати
цей відгук про українську народну казку
в німецькомовній інтерпретації. Автор*

У статті проаналізовані особливості відтворення тексту крізь призму німецькомовної антології “Українські народні казки”.

Ключові слова: українська народна казка, мовна модель, переклад, національна культура.

В статье проанализированы особенности перевода текста сквозь призму немецкоязычной антологии “Украинские народные сказки”.

Ключові слова: українська народна казка, мовна модель, переклад, національна культура.

This article deals with studying of the features of the text reproduction through the prism of the German-speaking anthology “Ukrainian Folk Tales”.

Key words: Ukrainian Folk Tale, language pattern, translation, national culture.

Среди многочисленных публикаций, которые определили в течение последних десятилетий XX века возросший уровень развития современной фольклористики в Германии, заслуживает внимания международная серия мировой сказки. Однотомники немецких, арабских, турецких, венгерских, чешских, русских, белорусских и украинских народных сказок — яркое тому доказательство. Одним из активных инициаторов создания серии был профессор Вольфганг Штайнитц (1905–1967), известный немецкий языковед. Антологией украинской народной сказки “Ukrainische Volksmärchen” была в

1972 году успешно завершена публикация сказочного эпоса восточнославянских народов (Russische Volksmärchen. Hrsg. von Prof. Dr. Erna Pomeranzewa. Aus dem Russischen von G. Dalitz. Akademie-Verlag, Berlin, 1964; Belorussische Volksmärchen. Hrsg. von L. G. Barag. Aus dem Belorussischen übersetzt von H.-J. Grimm. Akademie-Verlag, Berlin, 1966; Ukrainische Volksmärchen. Hrsg. von P. V. Lintur. Übersetzung von H. J. Grimm. Akademie-Verlag, Berlin, 1972).

Сборник украинских народных сказок составил видный украинский ученый Петро Линтур (1909–1969), наследие которого составляют десятки оригинальных научных работ, более 50 монографических изданий, посвященных украинскому народному творчеству. Берлинское издание украинских народных сказок — лебединая песня исследователя, плод почти тридцатилетнего труда в области фольклористики. Здесь необходимо подчеркнуть: сказка в научной деятельности Петра Линтура занимала основное место. На материалах, собранных в селах и городах Закарпаття, в частности в селе Горинчево Хустского района, ученый написал кандидатскую диссертацию на тему “Закарпатский сказочник Андрей Калин”, которую защитил в 1953 г. в Московском университете им. М. В. Ломоносова. Его многочисленные записи (около 1500 сюжетов) сказочного эпоса Закарпаття увидели свет на украинском (1955), а также в переводе на русский (1957) и на чешский (1959) языки. Он обнаружил около восьмидесяти сказочников с разнообразным репертуаром. Теперь имена таких сказочников Украины, как Андрей Калин, Михаил Галиця, Василий Королевич, Юрий Тегза-Парадюк и др., известны далеко за пределами Украины. Большая часть собранного материала вошла в сборники: “Закарпатські казки Андрія Калина” (Ужгород, 1955), “Народні балади Закарпаття” (Ужгород, 1959; Львів, 1966), “Мастер Иванко. Закарпатские сказки” (Москва, 1960), “Казки зелених гір” (Ужгород, 1965), “Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати” (Ужгород, 1966) “Три золоті слова” (Ужгород, 1968), “Дідо-Всевідо” (Ужгород, 1969), “Казки одного села” (Ужгород, 1979), “Зачаровані казкою” (Ужгород, 1984); последние две книги увидели свет после смерти фольклориста. Кстати, автор этих строк имел счастье в 1962–1967 гг. слушать лекции Петра Линтура в Ужгородском государственном университете.

Примечательный факт: именно к Петру Линтуру как авторитетному фольклористу обратилась редколлегия международной серии

“Сказки народов мира” (Юлиан Кржижановский (Варшава), Дюла Ортутай (Будапешт), Эрна Померанцева (Москва), Гизела Бурде-Шнайдевинд (Берлин) с предложением подготовить антологию украинской народной сказки. И ученый с характерной для него прилежностью отнесся к работе. Из 25 сборников этого жанра он выбрал подлинные жемчужины украинской народной сказки, начиная от самых первых публикаций середины XIX столетия до наиболее показательных записей 60-х годов XX столетия.

Берлинское издание украинских народных сказок является, вне сомнения, событием большой культурной и научной важности. Антология, включающая 800 страниц, содержит 123 сказки в записях таких выдающихся собирателей народной мудрости, как В. Гнатюк, В. Гринченко, М. Драгоманов, А. Диминский, И. Манжура, В. Кравченко, О. Кольберг, О. Роздольский, И. Рудченко, П. Чубинский. Двадцать одна сказка предложена П. Линтуром в собственной записи. Благодаря Гансу Йоахиму Гримму (1932), переводчику с ярко выраженной творческой индивидуальностью, немецкоязычный читатель впервые получил настоящее сюжетное разнообразие эпической сказки украинского народа. Кстати, ему принадлежат и переводы белорусской сказки (“*Belorussische Volksmärchen*” (Berlin, Akademie-Verlag, 1966); сборник составил Лев Барг (1911–1994).

В антологии “*Ukrainische Volksmärchen*” представлены все основные разновидности украинской народной сказки. Здесь, в частности, тексты о животных (30), а также фантастические (37), легендарные (18), бытовые (38) сказки. Условность такой классификации очевидна, ибо сказки разных групп нередко переплетаются между собой как своим содержанием, так и образной системой. Ключом к пониманию сказочной традиции украинского народа, пониманию специфики восточнославянского сказочного эпоса в целом хорошо послужит читателю и послесловие, квалифицированно написанное составителем. П. Линтур детально проанализировал историю записей и публикаций украинских народных сказок, проследил этапы развития этого жанра на фоне общественных эпох, когда этнически украинские земли входили в состав России, Польши, Австро-Венгрии, Румынии, Чехословакии. Автор дал широкий очерк о путях становления украинского народного эпоса в тесной взаимосвязи с повествовательным творчеством польского, русского и белорусского

народов, обрисовал историю восточнославянского фольклора в целом.

На богатейшем фольклорно-этнографическом материале таких талантливых носителей народного творчества, как Андрей Калинин, Василий Королевич, Радион Чмыхало, Михаил Фотул, Имре Фаркаш, Йосип Кулич и др., исследователь убедительно обосновал тот факт, что процесс сказочного жанра осуществляется непрерывно. Народные мастера не повторяют идей, тем, мотивов, образной системы сказок, а перестраивают их под влиянием конкретно-исторической действительности, а также своего мировоззрения. Всесторонний анализ восточнославянского фольклора, умение находить в сказочных традициях всех славянских народов своеобразие и общность сюжетов — все это делает послесловие Петра Линтура интересным и ценным монографическим исследованием.

Переводы Ганса Йоахима Гримма как белорусских, так и украинских народных сказок — заметный вклад в историю расширения сказочного эпоса, в первую очередь в немецкоязычном культурном пространстве. Его интерпретации отличаются адекватными словосочетаниями, корректными приемами понимания смысла и его воспроизведения на уровне переводимого текста на языке цели. Самобытность переводчика проявляется в манере трансформации стиливых особенностей сказки. Он с одинаковой силой отражает различные стилистические пласты, например, лирического, иронического, драматического плана. Читателя привлекает ясность мысли, сконцентрированность выражения, утонченность формы рассказа. Целый ряд специфических элементов, присущих только жанровой особенности сказки, в интерпретации Г. Й. Гримма не заглушается. Об этом свидетельствует следующий пример из сказки “Das Märchen von Rose Iwan”:

“Eines Tages begaben sich der Zar, die Zarin, die Minister, die jungen Burschen und Mädchen auf einen Spaziergang. Sie verschließen die Stadt und kamen auf ein weites Feld. Am Standrand wohnten wie gewöhnlich Zigeuner in ihren Zelten. Die alten Zigeunerinnen legten Karten, die kleinen Zigeunerkinde spielten, tanzten und bettelten dabei.

Die Herren sahen zu, wie die Zigeunerkinde spielten und die Zigeunerinnen wahrsagten. Da trat eine alte bucklige Zigeunerin an die Herrschaften heran. Sie war so alt, daß sie Kaum noch sehen konnte. Sie ging direkt

auf due Zarin zu. Zum Zaren ging sie nicht, denn sie wußte, daß die Männer Wahrsagerinnen nicht mögen. Nur Frauen geben ihre letzte Kopeke für Wahrsagerinnen her.

Die alte Zigeunerin sagte: “Allergnädigste Zarin, nehmt die Karten. Ich spüre in meinem Herzen, daß ich Euch eine wichtige Sache zu sagen habe. Wenn das die Unwahrheit ist, sperrt mich ein in ein Verlies und laßt mich umkommen. Mir tuts um mein Leben nicht mehr leid. Ihr könnt mir auch den Kopf abschlagen” (Одного дня цар, цариця, міністри, молоді хлопці і дівчата зібралися на прогулянку. Вийшли з міста на широке поле. А на околиці в шатрах звикли жити цигани. Старі циганки ворожать на картах, молоді *циганчата* грають, танцюють *рокотанець*, просять за цю забаву гроші).

Пани дивляться, як *циганчата* граються, як циганки ворожать. І приступила до панів стара горбата циганка. Така стара, що ледве видить. Іде вона прямо до цариці. До царя не йде, бо знає, що чоловіки не люблять ворожок. То тільки жінки можуть останню копійку дати ворожці...

Стара циганка каже:

— *Світла-пресвітла царице, здійміть карти! Я віщую у своєму серці, що скажу вам велике діло. Коли це буде неправдою, замкніть мене в темницю і погубіть. Мені за своїм життям вже не шкода. Можете і голову мою зняти*” (“Казка про Ружу Івана”).

Следует подчеркнуть стремление переводчика к максимальному отображению оригинала, в т. ч. изобразительных средств языка произведения. Но в отдельных случаях не все реалии, которые представляют ценность для носителя определенной картины и шире — менталитета в украинском языке, акцентированы переводчиком (*рокотанець, зняти*, т. е. отрубить, *циганчата* и т. п.). И все же реципиент хорошо справился с переводом сложных эпитетов, тавтологических оборотов, которые выполняют функции эпических повторений. Это относится особенно к началу и концовке сказок. Удачно переведены такие сказки, как “Der Hund und der Wolf” (“Пес и волк”), “Das Verjüngerswasser” (“Вода омолаживания”), “Der Goldvogel und die Meerjungfrau” (“Золотая птица и морская девушка”), “Die Wunderochsen” (“Чудесные бычки”), “Der Reiche” (“Богатей”), “Vom schönen Josef” (“Об Иосифе прекрасном”), “Der Ritter und der Tod” (“О рыцаре и смерти”), “Der Diakon als Dieb und der Pope als Wahrsager” (“Дьяк-

злодей и поп-колдун”), “Der Zar des wilden Waldes” (“Царь дикого леса”), “Der Weiße Almriese” (“О белом Полянине”), “Das Märchen von Rose Iwan” (“Сказка о Руже Иване”), “Der Erzsünder” (“О великом грешнике”) и др. Язык сказок в переводе Г. Й. Гримма содержательный, не притупляющий, например протеста, в сюжетах социального характера, монументальности и рельефности образов природы. Он стремится к воспроизведению всей полноты смысла; лаконично рисует картины окружающего мира, в котором люди труда ведут борьбу за свободную счастливую жизнь. Переводчик умело передает так называемые синонимические тавтологические обороты (“знает-ведает”, “пить-гулять”, а также и корнесловные повторы (“светлый-пресветлый”, “богато-пребогато”, “живет-поживает”) и т. п. Переводчик отказался от приема буквального воспроизведения содержания, умело пользуясь образами немецкого сказочного эпоса, близкими и понятными немецкому читателю. Целиком сохраняется конкретность оригинала, реально-жизненная обусловленность вольнолюбивых надежд и стремлений народа. Хорошо поданы в интерпретации Г. Й. Гримма сказки: “Der arme Wolf” (“Бедный волк”), “Der Bär und der Huzule” (“Медведь и гуцул”), “Wie ein Bauer mit einem Bären die Wirtschaft führte” (“Как мужик и медведь хозяйничали”), “Telesyk” (“Ивасик-Телесик”), “Vom treuen Kameraden” (“О верном товарище”), “Der Seidenstaat” (“Шелковая страна”), “Der Baum bis zum Himmel” (“Дерево до неба”), “Die schwarze Bergwiese” (“На черную полонину”), “Das Märchen von der treuen Ehefrau” (“Сказка о верной жене”). Перевод украинских народных сказок — это, безусловно, творческая удача Г. Й. Гримма, а также Вильфрида Фидлера, ответственного за выпуск антологии.

Конечно, не все жанры представлены в антологии Петра Линтура одинаково полно. Можно было бы выделить группы исторических, героических, сатирических и приключенческих сказок. Известно, что давние мотивы многих сюжетов есть общим достоянием народов-соседей. Большое число сказок зафиксировано, например, на тему правды и кривды: у украинцев выявлено восемнадцать сюжетов, у белорусов — четырнадцать. В этих сказках много общего не только в идейно-содержательном, но и в изобразительном отношении. В антологии представляет эту тему, к сожалению, только одна сказка “Der Alte und die Alte” (“Старик и старуха”). Кстати, она известна немец-

кому читателю в переводе Лизы Оссих (“Ukrainische Volksmärchen. Zusammengestellt vom M. Rylski. Übersetzung von Lisa Ossig. Verlag Kultur und Fortschritt, Berlin, 1949, S. 5–13).

Кроме послесловия, широких комментариев к каждой сказке, книга имеет также ценную библиографию. Следует подчеркнуть, что работу Петра Линтура над комментариями каждого текста добросовестно закончил Лев Бараг, автор фундаментальной монографии на белорусском языке — “Беларуская казка” (Минск, 1969). Анализ переводов Г. Й. Гримма свидетельствует о том, что антология “Ukrainische Volksmärchen” достойно представила немецкому читателю модель сказки в качестве одного из идентификаторов национальной культуры украинского народа.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2018

К. Ю. Іграк, І. В. Коломієць

ВПЛИВ ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МОВЛЕННЯ НА ПРОЦЕС ДВОСТОРОННЬОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються роль, взаємозв'язок і взаємовплив позамовних чинників на мовленнєву реалізацію двостороннього послідовного перекладу з української мови на англійську та навпаки. Висвітлюються основні екстралінгвістичні чинники мовлення, наведені приклади їхнього застосування та проаналізована їхня знакова система.

Ключові слова: екстралінгвістичні фактори, послідовний переклад, двосторонній переклад, екстралінгвістика.

В статье рассматриваются роль, взаимосвязь и взаимовлияние внеязыковых факторов на речевую реализацию двустороннего последовательного перевода с украинского языка на английский и наоборот. Обозреваются основные экстралингвистические факторы речи, приведены примеры их применения и проанализирована их знаковая система.

Ключевые слова: экстралингвистические факторы, последовательный перевод, двусторонний перевод, экстралингвистика.

The article studies the role, the relationship and mutual influence of extralinguistic factors on speech under the circumstances of the bilateral consecutive interpretation from the Ukrainian language into English and vice versa. The main extralinguistic factors are highlighted, examples of extralinguistic factors in speech are given and the system of their significance in interpreting is analyzed.

Key words: extralinguistic factors, consecutive interpretation, bilateral interpretation, extralinguistics.

Глобалізація, у зв'язку з якою відбувається взаємопроникнення культур, актуалізує такі поняття як міжнаціональна та міжкультурна комунікація. Саме з появою таких міжкультурних відносин з'явилася

потреба у здійсненні перекладу з однієї мови на іншу, а також розуміння як лінгвістичних факторів перекладу, так й екстралінгвістичних, котрі допомагають детальніше зрозуміти настрої, цілі та інтенцію співрозмовників.

Актуальність роботи зумовлена інтересом перекладознавців до вивчення впливу екстралінгвістичних факторів мовлення на процес усного двостороннього перекладу та їх роль у досягненні адекватності перекладу.

Мета роботи полягає в аналізі екстралінгвістичних факторів перекладацької діяльності та виявленні їхнього впливу на семантику висловлювань.

При дослідженні екстралінгвістичних факторів мовлення на сприйняття сказаного людиною встановлено, що за допомоги слів передається лише 7% інформації, тоді як звуковими засобами передається 38% інформації, а за допомоги міміки, жестів і поз — 55% [5]. В науковій літературі дослідники екстралінгвістичних факторів не тільки описують їхній вплив на розвиток мови та її функціонування у соціумі, але й вирізняють комунікативну значущість ситуацій мовчання, та описують, в якому випадку мовчання має те чи інше значення; крім того надаються схеми мімічних кодів емоційних станів, їх вплив на спілкування [7].

Варто зазначити, що екстралінгвістичні чинники впливають не лише на акт комунікації, а й безпосередньо на здійснення перекладу цієї комунікації. Вони мають змогу як покращити ситуацію мовлення, так і завести її в глухий кут, призводячи навіть до конфліктів. Рішення цієї проблеми потребує теоретичного наукового пошуку й застосування принципово нових методів, які передбачають уключення у фокус дослідження максимальної кількості чинників, які б дали змогу дослідити всі його прояви в інтеракції діалогічного спілкування.

Велика кількість вкраплених в мовлення екстралінгвістичних характеристик можуть заплутати не лише співбесідника, але й перекладача, який є посередником в міжмовному спілкуванні. Вплив екстралінгвістичних факторів має найбільше значення для здійснення саме усного перекладу, в цьому випадку — це двосторонній послідовний переклад. Відомо чимало ситуацій, коли довгі паузи, мовчання, або навіть сміх, експресивна жестикуляція, міміка співбесідника призво-

дили до непорозумінь обох сторін спілкування чи заплутували перекладача, заводячи його в глухий кут [3].

Одними з найбільш важливих об'єктивних екстралінгвістичних факторів спілкування є оточення; офіційність чи неофіційність спілкування; підготовленість або невідповідність до ситуації спілкування та здійснення перекладу такої ситуації; обмеженість чи безмежність регламенту часу. До суб'єктивних екстралінгвістичних факторів впливу на процес перекладу та ситуацію спілкування відносять: стать, вік, поінформованість комунікантів, їхній психологічний стан, темперамент, увагу, пам'ять, ерудицію, рівень виховання та ідеологію.

Усний послідовний переклад — це той вид перекладу, якого людство потребує у повсякденній діяльності. Перекладач здійснює переклад 1–2 фраз на слух чи більшого фрагменту тексту, який вимовляє оратор (чи учасник бесіди), одразу ж після його реалізації [2].

Завдання перекладача, який здійснює послідовний усний переклад, полягає в тому, щоб запам'ятати зміст фрагменту промови і потім перекласти його на мову перекладу (наприклад, з англійської мови на українську або навпаки), зберігаючи не лише пізнавальну інформацію, але й за можливості стиль оратора, емоційну інформацію. Найпростішим для перекладача варіантом перекладу є переклад офіційної доповіді, повідомлення чи промови. В цьому випадку у перекладача є можливість підготуватися до виступу, склавши сукупність всіх понять, що входять до понятійного словнику перекладача [8].

Найбільш непередбачений характер має дискусія, яку доводиться перекладати майже на кожній конференції. Перекладачу у цьому випадку не відомі зміст виступу окремих учасників дискусії, зміст можливих проблем, котрі можуть підняти під час дискусії. Тому перекладач повинен бути досконало знайомим з правилами професійної етики, чітко знати, як себе поводити, що робити і що перекладати у разі виникнення конфліктів [9].

Усний послідовний переклад може бути одностороннім та двостороннім. Двосторонній переклад означає ситуацію, коли один і той самий перекладач здійснює переклад всіх виступів і з іноземної мови на рідну, і з рідної на іноземну. Допоміжним засобом запам'ятовування в усному послідовному перекладі може служити запис, котрий робить перекладач. Цей запис називається перекладацьким скорписом.

Так, останнім часом популярності набирає переклад великих фрагментів мовлення (від 10 до 40 хвилин виступу). Перекладач слухає виступ, робить записи та за допомогою цих записів здійснює переклад, зберігаючи індивідуальний стиль оратора [4: 135]. Важливою професійною якістю усного перекладача є знання літературної норми мови оригіналу та перекладу.

На відміну від вищенаведеного, текст усного послідовного перекладу, як правило, не фіксується, оскільки він потрібен лише в момент усного контакту [6: 30].

Розглянемо особливості офіційно-ділової зустрічі українського бізнесмена з англомовним індійцем.

Передмова: Індійці дуже не люблять і не сприймають тактильну близькість з маловідомими людьми, особливо під час ділових зустрічей. Зокрема це стосується традиційного для європейців стилю привітання — потискання рук одне одного. Саме тому індійським традиційним привітанням є “намасте” (жест, що представляє собою з’єднання долонь на рівні грудей у поєднанні з легким поклоном голови, тому якщо під час переговорів ви відтворите цей нескладний ритуал, то тим самим покажете своїм індійським партнерам, що розумієте особливості їх етикету). Українська сторона ділового спілкування була не підготовленою до зустрічі, не врахувала всіх особливостей культури, тому виникли великі проблеми у спілкуванні та роботі перекладача.

Атмосфера спілкування: напружена.

Учасники спілкування: український бізнесмен пан Авлієв, індійський бізнесмен містер Раджи, перекладач.

Місце проведення зустрічі: конференц-зал офісу [1].

Пан Авлієв: — Добрий день, містер Раджа. Радий Вас бачити в нашому конференц-залі. Як ви поживаєте? *(зробив першу помилку — протягнув руку для рукостискання, що є неприйнятним для індійців, до того ж при рукостисканні доторкнувся до плеча містера Раджи).*

Перекладач: — Good afternoon, Mr. Radja. It’s good to see you in our conference hall. How are you doing?

Mr. Radja: — Good afternoon, Mr. Avliev *(жест руками — намасте).* I’m fine, thank you *(міміка здивування та незадоволення ситуацією).* And how are you? *(Думка містера Раджи про пана Авлієва зіпсувалася з перших же хвилин спілкування, коли пан Авлієв дозволив собі*

лишнього потиснувши руку пана Раджи та вдаривши його по плечу, ніби вони є не партнерами по бізнесу, а друзями, до того ж це неприпустимий жест в індійській культурі спілкування).

Пан Авлієв: — Що з Вами, містер Раджи, Ви чимось незадоволені?

Перекладач звертається до пана Авлієва: — Не варто перекладати це питання, пане Авлієв, щоб уникнути більших непорозумінь. (У цій ситуації перекладач був змушений скористатися тактикою опущення нерелевантної інформації, яка могла б призвести до ще більших непорозумінь між партнерами, що призвело до використання перекладацької операції опущення інформації).

Mr. Radja: — I'm glad you like it (*пауза*). You should also decide which logistic company you want to cooperate with (*міміка неприязні до співрозмовника*).

Перекладач: — Я радий, що Вам все подобається. Вам також слід вирішити, послугами якої логістичної компанії Ви хочете скористатися.

Пан Авлієв: — Я сам вирішу, що мені слід робити, а що ні! (Виразна жестикуляція, схрещені руки на грудях).

Перекладач: — (*пауза*)... Okey, we'll think about it (*міміка страху та розчарування*). (У даному випадку перекладач також був змушений опустити цілий фрагмент мовлення, не передаючи емоційне навантаження фрагменту мовлення, яке було у мовленні оратора).

Пан Авлієв: — Так. Ми користуємося послугами однієї компанії протягом тривалого часу і я повинен сказати, що ми абсолютно задоволені їхньою роботою (*чітка дикція, зухвалий вираз обличчя*).

Перекладач: — Yes, we do. We use the services of one company for quite a while and I should say we are fully satisfied with their work (*посмішка, намагання згладити напружену атмосферу*).

Mr. Radja: — Could you, please, give me their contact info? (Жест рукою в сторону пана Авлієва).

Перекладач: — Він запитав, чи не могли б Ви, будь ласка, дати мені їхні контакти? Звичайно ж, якщо на те ваша ласка. (Намагаючись залагодити назріваючий конфлікт, перекладач скористався операцією додавання інформації, яка суперечить інваріанту перекладу).

Пан Авлієв: — Так (*жест рукою: кинув аркуш паперу в бік містера Раджи*). Тримайте (*сміється*).

Перекладач навіть не зміг щось сказати, містер Раджа все зрозумів без слів.

Mr. Radja: — Thank you! (*міміка роздратування*). I think, we have just found our new business partner. Goodbye, Mr. Avliev! (*спокійно встав і покинув конференц-зал без пояснень*).

Отже, ціль спілкування була не досягнута і причиною цього стали екстралінгвістичні чинники та засоби невербальної комунікації. Українська сторона зробила помилку, не підготувавшись до спілкування з індійськими партнерами, не поцікавившись їхніми традиціями та особливостями спілкування, що стало фатальною помилкою, яка призвела до розірвання партнерських стосунків із індійською компанією.

Робота перекладача, який здійснював двосторонній послідовний переклад, була ускладнена, в першу чергу, напруженою атмосферою, яка склалася через недоречний жест українського партнера по бізнесу. По-друге, перекладачу неодноразово доводилося виступати не лише міжмовним посередником, але й психологом, який повинен вдало згладити назріваючий конфлікт та запобігти йому (надмірна жестикуляція і експресивність українського партнера). Вербальне відтворення жесту українського співрозмовника в бік секретаря: *“I understand you, my secretary will bring You some tea in two minutes”* — було найкращою мовленнєвою поведінкою з боку перекладача. Щоб виправдати роздратованість свого керівника через напружені стосунки з індієм, перекладач спробував відвести ситуацію від реальної причини незадоволеності українця (саме іноземним партнером), переключивши увагу іноземця на засмученість шефа через курс валют: *“It’s very upsetting...”*. Як ми бачимо з наданого відрізка діалогічного мовлення та варіанту його перекладу, професійна компетенція перекладача є важливим фактором подолання конфлікту.

Слід відмітити, що через задіяні у спілкуванні екстралінгвістичні чинники перекладач припустився деяких помилок: додавання, опущення інформації, що призводить до порушення в перекладі денотативної складової оригіналу; переклад від третьої особи, наприклад *“він сказав, що...”*; розбіжність з емоційним фоном оратора; перепитування. На жаль, ці недоліки перекладацької діяльності погіршили загальне враження від перекладу.

Отже, екстралінгвістична (позамовна) інформація має не менш важливе значення при проведенні міжкультурної та міжмовної комунікації, ніж вербальна інформація. До екстралінгвістичних харак-

теристик мовлення, які можуть поліпшити процес двостороннього послідовного перекладу, або навпаки завести його в глухий кут та призвести до конфліктів, відносяться: паузи, мовчання, дикція, покашлювання, міміка, жести, пози і т. п. Найліпшими помічниками під час двостороннього послідовного перекладу можуть стати чітка дикція, помірний темп мовлення та паузи. У цьому разі перекладач матиме змогу краще зрозуміти суть повідомлення, розібратися в кожному слові та матиме змогу скористатися технікою перекладацького скоропису, аби, прослухавши чималі фрагменти мови, відтворити їх на мові перекладу. Враховуючи всі мовні та позамовні чинники впливу на процес перекладу, важливо зробити висновок, що перекладач повинен не лише володіти літературними нормами двох мов, але й виконувати роль посередника в міжмовній комунікації, вдало читаючи емоційну складову повідомлення, яка найчастіше передається за допомогою саме екстралінгвістичних характеристик мовлення.

Перспективи подальших досліджень. Аналізуючи всі особливості та проблеми здійснення двостороннього послідовного перекладу з української мови на англійську та навпаки, доцільно у подальших дослідженнях більш детальну увагу приділити екстралінгвістичним чинникам мовлення та їхньому значенню у здійсненні міжмовної комунікації, аналізуючи взаємозв'язок екстралінгвістичних чинників та адекватність перекладу.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Диалоги о бизнесе на английском языке [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lizasenglish.ru/delovoj-anglijskij/dialogi-o-biznese.html>
2. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода — М.: Междунар. отнош., 1980. — 235 с.
3. Кузин Ф. А. Культура делового общения: практическое пособие. — М.: Визв-89, 2000. — 105 с.
4. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. — М.: Моск. лицей, 1996. — 245 с.
5. Пиз А. Язык телодвижений. — Нижний Новгород: Ай Кью, 1992. — 10 с.
6. Рецкер Я. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Просвещение, 1982. — 235 с.
7. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / пер. з франц. — М.; Л., 1933. — 283 с.
8. Crystal D. The English Language. — London: Penguin Books, 1988 — 245 p.
9. Newmark P. Approaches to Translation. — Oxford; New York: Pergamon Press, 1981. — 200 p.

REFERENCES

1. Dialogi o biznese na anglijskom jazyke [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <http://lizasenglish.ru/delovoj-anglijskij/dialogi-o-biznese.html> [in Russian].
2. Komissarov V. N. Lingvistika perevoda / V. N. Komissarov. — M. : Mezhdunar. otnosh., 1980. — 235 s. [in Russian].
3. Kuzin F. A. Kul'tura delovogo obshhenija: prakticheskoe posobie — M.: Vizv-89, 2000. — 105 s. [in Russian].
4. Min'jar-Beloruchev R. K. Teorija i metody perevoda. M.: Mosk. licej, 1996. — 245 s. [in Russian].
5. Piz A. Jazyk telodvizhenij. — Nizhnij Novgorod: Aj K'ju, 1992. — 10 s. [in Russian].
6. Recker Ja. N. Posobie po perevodu s anglijskogo na russkij. M., 1976. — 330 s. [in Russian].
7. Sossjur F. de, Kurs obshhej lingvistiki / per. s franc. — M.: L., 1933. — 283 s. [in Russian].
8. Crystal D. The English Language. — London : Penguin Books, 1988. — 245 p. [in English].
9. Newmark P. Approaches to Translation. — Oxford; New York: Pergamon Press, 1981. — 200 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 26.01.2018

О. Ю. Карпенко, О. В. Попова, Д. І. Безай

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Статтю присвячено вивченню особливостей китайськомовного військового дискурсу та їх адекватного відтворення засобами української мови. У роботі репрезентована комунікативно-стандартизована специфіка китайськомовного військового дискурсу і лінгвокультурні засоби інтерпретації китайськомовного періоджерела (військового трактату Сунь-Цзи “Мистецтво війни”); проаналізовано підходи до вивчення військового дискурсу і подано авторське тлумачення феномена “китайськомовний військовий дискурс”; обґрунтовано добір лінгвістичних засобів адекватного відтворення китайськомовного військового дискурсу українською мовою.

Ключові слова: військовий дискурс, трактат, китайська мова, підхід, стратегія, модус, інтерпретація ієрогліфів.

Статья посвящена изучению особенностей китайскоязычного военного дискурса и их адекватного воспроизведения посредством украинского языка. В работе представлена коммуникативно-стандартизированная специфика китайскоязычного военного дискурса и лингвокультурные средства интерпретации китайскоязычного первоисточника (военного трактата Сунь-Цзы “Искусство войны”); проанализированы подходы к изучению военного дискурса и представлено авторское толкование феномена “китайскоязычный военный дискурс”; обоснован подбор лингвистических средств адекватного воспроизведения китайскоязычного военного дискурса на украинском языке.

Ключевые слова: военный дискурс, трактат, китайский язык, подход, стратегия, модус, интерпретация иероглифов.

The article is devoted to the study of the Chinese military discourse — its peculiarities and their adequate reproduction by means of the Ukrainian language. The communicatively standardized specificity of the Chinese military discourse is represented in the article: some approaches to the study of military discourse as

well as linguocultural means enabling the interpretation of the Chinese original (the military treatise “The Art of War” written by Sun Tzu) are analysed; the selection of linguistic means facilitating adequate reproduction of the Chinese military discourse in the Ukrainian language are substantiated.

Key words: *military discourse, treatise, the Chinese language, approach, strategy, modus, interpretation of Chinese characters.*

Китайськомовний військовий дискурс викликає неабиякий інтерес у військово-промисловому комплексі (надалі — ВПК) та у перекладачів. На це існує багато причин, однією з яких є те, що наразі Китай є єдиною країною світу, яка фактично офіційно декларувала прагнення досягти до середини століття військово-технологічного паритету з найсильнішою державою на планеті — США. На сьогодні КНР володіє найбільшими за чисельністю збройними силами і найбільшими у світі людськими ресурсами, зайнятими у галузі ВПК. Достатньо високим, у світових масштабах, є рівень витрат КНР на оборону і військову промисловість: КНР протягом довгих років є ядерною державою, що наполегливо розвиває свій ракетно-ядерний потенціал. З огляду на вищезазначене військовий дискурс посідає значне місце в переліку актуальних досліджень як політології, так і дискурсології та перекладознавства.

Актуальність даної роботи зумовлено тим, що лінгвістичних досліджень у галузі перекладу китайськомовного військового дискурсу наразі, на жаль, не здійснюється в повному обсязі, в особливості в контексті українськомовного перекладу. Складність розуміння перекладачем військової справи сучасного Китаю, а також коректної інтерпретації смислу, закладеного в китайських першоджерелах, потребує знання і розуміння ретроспективи філософської китайської військової думки. У зв'язку з цим **мета** започаткованого дослідження полягає у виявленні специфіки перекладу китайськомовного військового дискурсу українською мовою. Реалізації мети дослідження сприяє розв'язання таких **завдань**: 1) проаналізувати підходи до вивчення феномена “військовий дискурс”; 2) визначити лінгвокультурологічні засоби інтерпретації китайського першоджерела; 3) обґрунтувати добір лінгвістичних засобів адекватного відтворення китайськомовного військового дискурсу українською мовою.

Матеріалом дослідження послуговував трактат Сунь-Цзи “Мистецтво війни”. Об'єм матеріалу — 6075 ієрогліфів.

Отже, розглянемо підходи до тлумачення загального поняття “дискурс”.

Аналіз енциклопедичної і довідкової літератури дозволив виокремити такі тлумачення досліджуваного феномена: 1) еквівалент поняття “мова” (за Ф. Соссюром), тобто будь-яке конкретне висловлювання; 2) одиниця, що за розміром перевершує фразу, послідовність окремих висловлювань; 3) вплив висловлювання на його одержувача (необхідна наявність суб’єкта висловлювання, адресата, моменту і певного місця висловлювання); 4) бесіда як основний тип висловлювання; 5) мовлення, що привласнюється мовцем, на противагу оповіді, що розгортається без експліцитного втручання суб’єкта (за Е. Бенвеністом); 6) вживання одиниць мови, їх актуалізація в мові; 7) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань, наприклад, адміністративний дискурс; 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень умов створення тексту [4: 182–183].

Існує декілька підходів до вивчення військового дискурсу. Одним з перших використання військового дискурсу як засобу маніпуляції і пропаганди пропонує відомий науковець-соціолог Жан Бодріяр [3: 135]. Військовий дискурс також вивчається як засіб актуалізації у локальних конфліктах. Слід відмітити, що описуючи військовий дискурс у межах певної країни, можна звернути увагу на його ірраціональність, засновану на уявній цілісності — маніпулювання думками, реальними фактами і хронологією.

Ізраїльські дослідники теорії комунікації Е. Зандберг і М. Нейгер розглядають використання військового дискурсу журналістами, які описують взаємини між різними народами, наділяють військовий дискурс такими рисами: асоціації та ремінісценції стосовно військових і мирних подій, при цьому особливий акцент надається зіставленню поточних подій зі значущими сторінками минулого.

Для військового дискурсу характерне використання певних комунікативних стратегій, серед яких виокремлюємо апеляцію до істинності, об’єктивності викладу, оскільки масовий читач найчастіше є некомпетентним в освітлюваних питаннях. Таким самим цілям підпорядковується й активне використання цитат як апеляції до авторитету.

Чотири модуси інституційного дискурсу асоціюємо з режимами спілкування між його учасниками, зумовленими типовими ситуа-

ціями, в яких розгортається військовий дискурс. Дані модули можна співвіднести з типами соціальних дій, виділених Ю. Хабермасом: дія, спрямована на досягнення практичної мети; дія, зорієнтована на спілкування; дія, яка є виконанням ритуалу; дія, яка виступає як частина драматургічної постановки.

Усі перераховані характеристики можна розглядати як універсальні дискурсивні, а тому цілком застосовні до аналізу військового дискурсу. Саме тому найбільш оптимальним визначаємо підхід “чотирьох модусів”, що втілено у започаткованому дослідженні.

Під поняттям “військовий дискурс” розуміємо сукупність мовних текстів, створених у рамках військового спілкування, що регламентується певними правилами, традиціями та досвідом, що знаходить своє відображення у виборі відповідних мовних засобів; ситуативно-зумовлений дискурс, екстралінгвістичним фундаментом якого виступає сфера військово-армійських, військово-промислових, міжнародних відносин, лінгвістична складова дискурсу реалізується в специфічному фонетичному, лексичному, граматичному та композиційно-стилістичному оформленні його контенту. Типовими рисами військового дискурсу є формальність, точність і конкретність, лаконічність формулювань, чітке структурування категоріального конструкту.

Узагальнюючи різні підходи до визначення дискурсу, констатуємо основні напрямки, в рамках яких розкривається сутність китайськомовного військового дискурсу: формальна, функціональна, ситуативна інтерпретації [5: 32–33]. Формальна інтерпретація — розуміння дискурсу як мови вище рівня пропозиції або висловлювання. Функціональна інтерпретація — розуміння дискурсу як будь-яке вживання мови. Ситуативна інтерпретація дискурсу — облік соціально, психологічно і культурно значущих умов та обставин спілкування. Таким чином, очевидно, що дискурс можна розглядати з чотирьох різних векторів когнітивістики.

Перший модус корелюємо зі спілкуванням командирів і підлеглих на теми, пов’язані з несенням служби. Таке спілкування носить офіційний характер, розгортається у форматі певних жанрів, пов’язаних з несенням служби. Даний вид комунікації може реалізовуватися через стандартизовані і структуровані тексти (накази, розпорядження, вказівки, директиви тощо). У цьому модусі відображена істотна риса даного соціального інституту — підготовка населення до оборони.

Другий модус — “професійний” — діалог комунікантів, які стоять на одному шаблі ієрархічної градації (або між командирами, або між підлеглими), на професійні теми. Зазвичай таке спілкування носить неупублічний характер.

Третій модус — “організаційний” — асоціюємо з підтримкою статусної ієрархії соціального інституту. Його письмова реалізація охоплює приписи, накази, розпорядження, статuti, правила тощо. Означений модус міркування в межах військового дискурсу слід розглядати як різновид першого модусу, лише з тією різницею, що в рамках даного виду комунікації вирішуються питання, пов’язані з організацією і регламентацією діяльності, що, в свою чергу, сприятиме успішному розв’язанню поставлених завдань.

Четвертий модус — “презентаційний” — інтерпретуємо як контакт соціального інституту в особі його представників із зовнішнім світом”.

Військовий дискурс з точки зору структури має дві основні частини — формальну, що включає статутні документи, і неформальну — неофіційне спілкування в армійському середовищі. Кожна підструктура складається з тексту та контексту [2: 90–91].

Формальна частина військового дискурсу представлена статутними документами (тексти наказів, бойових документів, статутів) і науково-технічною літературою. Зі стилістичної точки зору текстовий матеріал цієї частини військового дискурсу характеризується використанням еліптичних і клішованих конструкцій, що продиктовано специфікою армійської сфери — лаконічністю, чіткістю, логічністю.

Неформальна частина військового дискурсу включає усне спілкування поза офіційними обставинами. Використання армійського сленгу є однією з ключових рис цієї частини військового дискурсу. Неформальний військовий дискурс охоплює неофіційне спілкування у військовому середовищі. Аналіз двох складових неформальної частини військового дискурсу — тексту і контексту — показує, що ситуативний контекст спілкування виявляється надто важливим, тобто неформальне спілкування в армії можливо тільки за умови відносно рівних статусно-рольових взаємин комунікантів. Армія як чітко структурований громадський інститут, як соціальна система, допускає малу частину особистісного компонента, який актуалізується в неформальному різновиді військового дискурсу. Лінгвістична скла-

дова неформальної частини військового дискурсу характеризується активним використанням соціально-професійного субкоду: арго, жаргонізмів, сленгу [6: 23].

Військовий трактат Сунь-Цзи “Мистецтво війни”, що було покладено в основу нашого дослідження, можна віднести саме до третього модусу військового дискурсу, оскільки він має приписуючий характер, містить рекомендації щодо успішної реалізації поставлених завдань.

“Мистецтво війни” — найстародавніший трактат із військової стратегії в історії, найбільш знаменитий та впливовий із “Семи класичних військових творів”. Сунь Цзи підкреслював важливість правильного вибору позиції у військовій стратегії. Вибір позиції зумовлений як об’єктивними фізичними умовами на місцевості, так і знанням про суб’єктивні особливості супротивників. Вдале планування передбачає швидке реагування на зміну розташування, при цьому внаслідок зіткнення планів супротивників створюються складні й несподівані ситуації.

Загальна ідеологія Сунь Цзи суміщає в собі конфуціанські засади підтримки соціального гомеостазису з даоською діалектикою вселенського Дао, космічним циклізмом школи інь-ян, легістською “політологією” і управлінським прагматизмом моїстів [1: 259]. Цей синтез, який подає війну (бін), з одного боку, як “велику державну справу”, “підґрунтя життя та смерті, шлях (дао) існування та погибелі”, а з іншого боку — як “шлях обману”, узагальнений у п’яти принципах: “шляху” (одностайність народу і верхів), “неба” (відповідність часу), “землі” (відповідність місцю), “полководця” (правильне керівництво, який зокрема характеризується благонадійністю — сінь та гуманністю — жень), “закону” (організованість та дисциплінованість).

Дані принципи повинні бути реалізовані через сім “передумов”: наявність у правителя дао; наявність у полководця здібностей; досягнення особливостей неба і землі; здійсненність законів і наказів; сили війська; навченість командирів та солдат; ясність нагород та покарань [8: 127]. У подальшому ця діалектика вірності та обману, сили і слабкості, войовничості і миролюбності стала однією з основних методологем традиційної китайської культури, мистецтва стратагем.

Війна у Сунь Цзи розглядається як органічне ціле, починаючи з дипломатії та мобілізації, і закінчуючи шпигунством. На думку авто-

ра, ніколи не можна забувати про ціль війни — зробити так, щоб населення процвітало та було лояльним до правителя.

Ідеальна перемога — підкорення інших держав дипломатичними методами, без вступу у військові дії. Тому необхідно вести активну дипломатію, руйнувати союзи противника та ламати його стратегію. Саме з урахуванням вищезазначених аспектів має здійснюватись переклад трактату.

У ході проведення дослідження перекладу трактату Сунь-Цзи “Мистецтво війни” було зазначено, що домінуючою стратегією перекладу має виступати стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, оскільки текст перекладу повинен справляти на реципієнта такий самий вплив, як і текст оригіналу, слугувати інструментом реалізації комунікативної інтенції відправника вихідного повідомлення [7: 25]. З іншого боку, має місце використання стратегії переадресації, з поширеним використанням тактики лінгвокультурної адаптації. Відомо, що переклад призначено для цільової аудиторії, яка суттєво відрізняється від цільової аудиторії оригінального тексту не тільки національно-культурними, а й можливими соціальними характеристиками, такими як вік, професія, рівень освіти, місце у комунікативній ситуації тощо.

Приймаючи до уваги вищенаведені дані аналізу з приводу найбільш частотного використання тактик, спільних в обох мовах перекладу, можна дійти висновку, що провідне місце в процесі перекладу військового трактату займає саме стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу.

Наведемо приклади найбільш вдалого відтворення китайського оригіналу українською мовою.

Приклад 1

Текст оригіналу (китайська мова)	Текст перекладу (українська мова)
将听吾计，用之必胜，留之； 将不听吾计，用之必败，去 之。	Якщо полководець стане застосовувати мої розрахунки, засвоївши їх, він неодмінно здобуде перемогу, я залишусь у нього. Якщо полководець стане застосовувати мої розрахунки, не засвоївши їх, він неодмінно зазнає поразки; я піду від нього.

Згідно із загальноприйнятими гіпотезами, Сунь-Цзи написав свій трактат для князя Холюя, на службі у якого він перебував. Зважаючи на це, вищенаведені висловлювання можуть розглядатися як пряме звернення до князя, запрошення використати методи, рекомендовані Холюєм, і застосувати їх на практиці, причому автор вважає за можливе заявити, що в разі належного розуміння і застосування його методів перемога забезпечена. З метою ж більшого впливу на князя Сунь-цзи вдається до свого роду загрози: він попереджає, що, якщо князь не скористається його порадами, він від нього піде, перейде на службу до іншого князя і таким чином позбавить князя своєї допомоги.

Чжан Юй пропонує дещо інше тлумачення цієї фрази: він приймає слово “цзян” (кит. 将 jiāng) не в значенні “полководець”, як службове слово для позначення майбутнього часу. Однак перекладач зупиняється на формі переказу, заснованій на розумінні слова “цзян” у значенні “полководець”. Підстава для цього така: по-перше, у всьому трактаті Сунь-цзи немає жодного випадку вживання цього слова в значенні показника майбутнього часу, по-друге, слово “полководець” у цьому контексті цілком застосовне до князя, який сам командував своєю армією.

Приклад 2

Текст оригіналу (китайська мова)	Текст перекладу (українська мова)
故车战，得车十乘已上，赏其先得者，而更其旌旗，车杂而乘之，卒善而养之，是谓胜敌而益强。	Якщо під час бою на колісницях захоплять десять і більше колісниць, роздай їх у нагороду тим, хто перший їх захопив, і переміни на них прапори. Перемішай ці колісниці зі своїми і їдь на них. Із солдатами ж поведься добре і піклуйся про них. Це і називається: перемогти супротивника і збільшити свою силу.

Японський філософ Огю Сорай дає зовсім інше тлумачення цього місця II глави. На його думку, Сунь-Цзи тут говорить про те, щоб передати відібрані від противника колісниці самим же ворожим воїнам, що здалися, саме тим, хто першими виявив покірність. Іншими словами, Огю Сорай передбачає, що захоплення колісниць противника відбувається шляхом здачі воїнів супротивника. Таким чином можна

впливати на психологію тих, хто здався, і залучити їх на свою сторону, а з іншого боку — впливати і на інших, спонукаючи їх до цього. Однак, про всяк випадок, слід вживати і деяких запобіжних заходів, а саме: на колісницях упереміш з тими, хто здався, слід розсадити і своїх воїнів або ж тих, хто здався раніше, і вже перевірених розсадити так, щоб з трьох воїнів, що складала команду колісниця, один або двоє були цілком надійними.

Таке розуміння засноване на тлумаченні одного слова тексту — вказівного займенника “ци” (кит. 其 qí), яке в цьому абзаці зустрічається два рази. Уперше воно зустрічається в словосполученні “віддай в нагороду тим, хто першим...”, вдруге — в словосполученні “переміни на них (власне: “ті”) прапори”. Якщо в другому випадку абсолютно ясно, що займенник “ті” вказує на прапори, що знаходяться на відібраних колісницях, то і в першому випадку “тим” має відношення до супротивника. Таким чином, фраза повинна мати таке семантичне навантаження: “віддай їх в нагороду тим, хто першим здався “. Ця аргументація цілком ґрунтовна, але все ж прийняти тлумачення Огу Сорая перекладач не вважає за потрібне. Адже, якщо проаналізувати його тлумачення, то слово “де” (кит. 得 de) потрібно буде розуміти, як “здаватися”, тоді як воно в даному контексті означає “опановувати”. Вважаємо такий підхід виключно словниковим, доцільність вибору якого підлягає сумніву: в знаменитому наказі У-Дзи перед битвою при Сі-хе, наведеному в VI главі Сунь-Цзи трактату, в процесі перекладу зазнає транспозиції саме це дієслово, і в тексті перекладу виступає у функції додатку до слова “колісниця”, і саме в значенні “захоплювати”.

Аналіз твору засвідчив необхідність проведення паралелей та виявлення когезії у плані трактування ієрогліфів відповідно до історичного періоду і специфіки ситуації в усьому тексті трактату, а також звернення до історико-філософських засад ведення військової справи Китаю за часів написання трактату.

У ході проведення дослідження вдалося дійти наступних висновків:

1. Добір лінгвістичних засобів задля адекватного відтворення китаїськомовного військового дискурсу українською мовою підпорядковуються певній стратегії перекладу: комунікативно-рівноцінного перекладу та стратегії переадресації з поширеним використанням тактики лінгвокультурної адаптації.

2. Метафоричність та інтертекстуальність досліджуваного військового трактату зумовлює частотне використання прийому експлікації (описовий переклад, коментування та проведення паралелей з культурними реаліями носіїв мови перекладу).

Перспективним вважаємо подальше дослідження типологічних особливостей відтворення китайськомовного дискурсу українською мовою у порівняльному аспекті на матеріалі семи класичних китайських трактатів.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Алексеев В. М. Труды по китайской литературе: в 2 т. — М. : Восточная литература, 2001. — С. 251–334.
2. Безугла Л. Р., Бондаренко Є. В., Донець П. М. та ін. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / під заг. ред. І. С. Шевченко. — Харків : Константа, 2005. — 356 с.
3. Бодрийяр Ж. Система вещей. М. : Рудомино, 1955. — 174 с.
4. Дискурс іноземномовної комунікації: монографія / ред. К. Кусько. — Л. : Вид-во ЛНУ, 2002. — 495 с.
5. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. — М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. — 280 с.
6. Нелюбин Л. Л., Дормидонтов А. А., Васильченко А. А. Учебник военного перевода. Английский язык [Текст]. — М. : Воениздат, 1981. — 238 с.
7. Слобников В. В. Коммуникативная ситуация как основа выбора стратегии перевода. — Н. Новгород : Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н. А. Добролюбова, 2015. — 492 с.
8. Тань Аошун. Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность. — М., 2004. — 215 с.
9. 古代汉语词典 (Словник давньої китайської мови). — Пекін, 1998. — 538 с.

REFERENCES

1. Alekseev, V. M. (2001). *Trudy z kitaiskoi literatury [Works in Chinese Literature]. (2 Vols.)*. M. “Vostochna literatura” [in Russian].
2. Shevchenko, I. S. (Eds). (2005). *Diskurs yak kognitivno-komunikativnyi fenomen (monografiya) [Discourse as a cognitive-communicative phenomenon (monograph)]*. Kharkiv: Konstanta [in Ukrainian].
3. Baudrillard, J. (1955). *Sistema veschei [System of Objects]*. M. Izd-vo “Rudomino” [in Russian].
4. Kusko, K. (Eds). (2002). *Diskurs inozemnomovnoyi komunikatsiyi (kolektivna monografiya) [Foreign language discourse (collective monograph)]*. L.: Vid-vo LNU [in Ukrainian].
5. Makarov, M. L. (2003). *Osnovi teorii diskursa [Fundamentals of Discourse Theory]*. M.: IT-DGK “Gnozis” [in Russian].

6. Nelyubin, L. L., Dormidontov, A. A. & Vasilchenko, A. A. (1981). *Uchebnik voennogo perevoda. Angliiskii yazik [Textbook of military translation. English]*. M.: Voenizdat [in Russian].
7. Sdobnikov, V. V. (2015). *Kommunikativnaya situatsiya kak osnova vibora strategii pererevoda [Communicative situation as a basis for choosing a strategy in translating]*. N. Novgorod: Nizhgorodskiy Gosudarstvenniy Lingvisticheskiy Universitet im. N. A. Dobrolyubova [in Russian].
8. Tan Aoshuan. (2004). *Kitaiskaya kartina mira. Yazik, kultura, mentalnost [Chinese world-view. Language, culture, mentality]*. M. [in Russian].
9. gǔdài hànyǔ cídiǎn [*Dictionary of the Ancient Chinese Language*] (1998). Pekin [in Chinese].

Стаття надійшла до редакції 09.02.2018

Т. М. Корольова, О. Б. Алексєєв

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТРАДИЦІЙНОГО КИТАЙСЬКОМОВНОГО МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ

У статті представлений аналіз особливостей застосування стратегій, тактик та операцій комунікативно-рівноцінного перекладу китайського традиційного медичного дискурсу на англійську та українську мови. Описано основні принципи перекладацької діяльності при роботі з китайськомовним медичним дискурсом. Виявлено та обґрунтовано необхідність спільного використання методів філософського, медичного і лінгвістичного аналізу в процесі тлумачення терміносистем традиційного китайськомовного медичного дискурсу.

Ключові слова: комунікативно-рівноцінний переклад, медичний дискурс, стратегія перекладу, тактики перекладу, перекладацькі операції, терміносистема.

В статье представлен анализ особенностей стратегий, тактик и операций, используемых при коммуникативно-равноценном переводе китайского традиционного медицинского дискурса на английский и украинский языки. Описаны основные принципы переводческой деятельности при работе с китайскоязычным медицинским дискурсом. Обоснована необходимость совместного использования методов философского, медицинского и лингвистического анализа в процессе толкования терминосистем традиционного китайскоязычного медицинского дискурса.

Ключевые слова: коммуникативно-равноценный перевод, традиционный медицинский дискурс, стратегия перевода, тактики перевода, переводческие операции, терминсистема.

The article presents the results of the research of strategies, tactics and operations used in a communicatively equivalent translation of a Chinese traditional medical discourse into English and Ukrainian. The main principles applied while translating a Chinese medical discourse are described. One of the key points of

the research was the necessity to use a complex techniques, i.e. philosophical approach, medical and linguistic analysis while treating the translation process of a traditional Chinese medical discourse and regarding the peculiarities of terminology interpretation.

Keyword of the word: *communicative-equivalent translation, medical discourse, translation strategy, translation tactics, translating operations, terminology system.*

Традиційний китайськомовний медичний дискурс (далі ТКМД) як один з типів інституційного дискурсу є багатомірним, досить рухливим, історично мінливим [6: 280]. Зазначені особливості традиційного китайськомовного медичного дискурсу пов'язані з тим, що в ньому поєднуються два суперечливих компоненти: динамічний процес мовленнєвої діяльності, вписаний у її соціальний контекст, і результат цієї діяльності (текст) [1: 23].

Вищезазначене пояснює, чому ТКМД має значні структурні відмінності від звичного для нас західного медичного дискурсу. Такі структурні відмінності в значній мірі залежать від екстралінгвістичних факторів формування та актуалізації ТКМД, серед яких слід вказати такі основні компоненти: демографічні параметри з урахуванням способу розселення населення відносно центру культурного розвитку цивілізації (оскільки розглядається саме традиційний дискурс); соціальну структуру суспільства; мовно-культурні особливості, що включають традиційну китайську ієрогліфіку, зрозумілу тільки людям з певною освітою.

Однією з особливостей простору ТКМД є змішання “мов” професіонала і споживача, яке виникає через необхідність досягнення взаєморозуміння [1]. Найбільш чітко цей факт відображено на лексичному рівні. Загалом лексика медичного дискурсу є досить складною і неоднорідною. Її переповнюють латинізми, акроніми, загальногалузеві терміни, міжгалузеві терміни, а у міжмовному медичному дискурсі ще й цілий ряд омонімів. До того ж до ТКМД додається ще й складна система світобачення. Тому особливе значення має наукове висвітлення лінгво-когнітивних та національно-культурологічних особливостей перекладу ТКМД.

Варто зазначити, що у зв'язку з розповсюдженням китайських медичних препаратів та методик лікування у світі процес вивчення ТКМД як комунікативного феномену тільки почав викликати інтерес науковців різних галузей. Серед філологів, що зробили перші кроки

на шляху вивчення питань перекладу медичного дискурсу, слід назвати Баєву Т. А., Константинову Ю. А., Красновського М. Н., Лу Сунь, Мілевську Т. В., Самойлова Р. В., Ху Ши, Янь Фу.

Аналіз робіт свідчить, що дослідження поділяються на дві групи: теоретичне осмислення перекладацьких операцій при роботі з медичним текстом (Баєва Т. А., Красновський М. Н., Янь Фу) та практичне застосування лінгвістичних знань в галузі перекладознавства (Лу Сунь, Самойлова Р. В.). Стосовно медичних текстів китайські дослідники вважають за необхідне навмисне вилучення не релевантної інформації в перекладі за допомогою застосування сучасних еквівалентів. Практичний підхід Лу Сунь, Ху Ши до вивчення ТКМД доводить, що процес перекладу потребує знань натурфілософії, фразеології, топології, лінгвістичних знань.

Аналіз літератури з досліджуваного питання свідчить, що значна кількість аспектів перекладу медичного дискурсу з китайської мови українською та англійською окреслені недостатньо, немає повного системного аналізу на рівні стратегій і тактик перекладу медичного дискурсу, не існують загальні та чітко сформовані рекомендації щодо розуміння й інтерпретації терміносистеми китайськомовного медичного дискурсу, а також його адекватного перекладу українською та англійською мовами.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що дослідження медичного дискурсу взагалі й китайськомовного зокрема — це одна з найбільш потрібних українському суспільству галузей знань. Особлива значущість вивчення лінгвокогнітивних особливостей перекладу китайськомовного медичного дискурсу виявляється в китайській медичній мові, яка відрізняється від загальноприйнятої в країнах Європи. Актуальність дослідження полягає у виявленні лінгвокультурологічних особливостей медичної традиційної китайської мови, тлумаченні її терміносистеми та адекватному відображенні в перекладі на англійську та українську мови.

Метою роботи є визначення особливостей застосування стратегій і тактик при реалізації комунікативно-функціонального підходу під час перекладу науково-популярного традиційного китайського медичного дискурсу.

Дібраний для дослідження матеріал представляє науково-популярний китайський медичний дискурс, а саме “听到说治癌治瘤，很

多人要说，治癌首选西医手术切除，后期用中药慢慢调理”。 Вихідний текст складає 2716 символів (ієрогліфів спрощеного та традиційного символів); переклад англійською мовою складає 1428 слів; переклад українською мовою складає 1191 слів.

Така різниця в обсязі вихідного тексту та текстів перекладу обумовлена не тільки діаметральною протилежністю структур китайської, української та англійської мов. Але протилежності, більшою мірою, не на лексичному або граматичному рівнях, а на лінгвокультурному рівні. Таким чином, під час перекладу дискурсу традиційної китайської медицини не можна упустити той факт, що розбіжність саме “картин світу” відіграє ключову роль у цьому процесі.

При цьому одиниці ТКМД не перекладаються; а скоріше створюються паралельні одиниці мовою перекладу (далі МП). Дійсно, ТКМД на МП вважається актом формування вторинного медичного дискурсу, а не його перекладу. На практиці одиниці медичного дискурсу мови оригіналу (МО) постійно запозичуються у МП або стають моделлю для створення нових одиниць дискурсу в МП [2].

В галузі китайської медицини одиниці дискурсу МО, а не концепція, повинні служити основою для вибору еквівалента МП. Хоча мова медицини взагалі і китайської зокрема (відповідно до основних соціальних і лінгвістичних критеріїв) відноситься до класу LSP (мова для спеціальних цілей), вона суттєво відрізняється від науково обґрунтованої сучасної мови для спеціальних цілей. Це стосується особливостей лексико-граматичних одиниць ТКМД, до яких відносять відбір термінів за змістовим використанням (із групи створених синонімічних рядів), стилістичне забарвлення (помірно наукове із застосуванням фразеології та традиційних еліпсів).

Таким чином, головними труднощами перекладу ТКМД є лінгво-культурологічні особливості тексту оригіналу, що спричиняють дисонанс у процесі їхнього перенесення до іншомовної культури. До основних слід віднести такі:

1. Популяризація та запозичення. Текст оригіналу необхідно не тільки асимілювати в культурі мови перекладу, а й зробити з нього запозичення, тобто текст, що за формою буде асимілюваний, а за змістом запозичений і популяризований у мові перекладу.

2. Професійна лексика. Розповсюджена науково-технічна лексика — найважливіша особливість китайського медичного дискурсу. Іс-

нує три способи, за допомогою яких у МП підбираються рівнозначні до професійної китайської лексики слова: 1) перетворити лексичну одиницю в іншомовне запозичення, наприклад, написати на пінїні (транскрипції) 气 “qì”. Інь 阴 “yīn”, Ян 阳 “yáng” і т. п.; 2) використовувати розповсюджені іноземні відповідники науково-технічної лексики. Саме цей принцип використовується в основному при перекладі, наприклад, 肾气不足 shenqibuzu “ниркова недостатність” (kidneyinvacuit), “брак” і “дефіцит”; 3) вживати одиниці англійської лексики, біомедичного словника іноземних слів [3].

3. Багатозначність. Більшість ієрогліфів в китайській мові мають кілька значень. Слова, які використовуються в китайській медицині як суто галузеві поняття, крім медичного, часто мають і загально-вживане значення. У китайсько-українських словниках зазвичай можна зустріти тільки загальновживане значення слова, з якого не завжди зрозуміло, яке значення те чи інше поняття несе в контексті медицини. Наприклад, 肉 “ròu” — м’язи: іменник: 1) м’ясо, м’якоть фрукта, 2) плоть, тіло, м’язи, 3) тіло (якогось предмета); прикметник: 1) тілесний, 3) діал. щільний, міцний; дієслово, 1) наділити плоттю, ожити.

Безпосереднім шляхом подолання вищезгаданих бар’єрів є застосування стратегії і тактик комунікативно-рівноцінного перекладу, у склад яких входить ряд перекладацьких операцій, що реалізують кожну тактику відповідно до обраної стратегії. В цьому дослідженні під стратегією комунікативно-рівноцінного перекладу розуміється реалізація комунікативної інтенції автора оригіналу мовою перекладу, що потенційно спроможна забезпечити комунікативно-прагматичний вплив на отримувача перекладу.

Відповідно до мети дослідження реалізуємо певні перекладацькі тактики: повної передачі інформації, експлікації прихованої інформації, прагматичної інформації тексту та ін. Розглянемо конкретні приклади застосування перекладацьких операцій для актуалізації вищезазначених тактик перекладу.

Тактика максимально точної і повної передачі релевантної інформації реалізована наступними перекладацькими операціями. За допомогою застосування міжмовних відповідників або еквівалентів та перекладацьких відповідників: 癌症 áizhèng — карцинома (згідно з двомовним медичним словником); 肝癌 gān’ái — печінкова карцино-

ма (згідно з двомовним медичним словником); 治疗 zhìliáo — терапія. При цьому переклад термінів, які не мають відповідників, найчастіше реалізовано за допомогою калькування. Термін 病源 bīngyuán передається в мові перекладу послівним перекладом згідно зі значенням кожного окремого елемента складного слова: 病 bīng — хвороба, недуга, неміч, захворювання; 源 yuán — початок, походження, джерело. Обравши найбільш релевантні словникові відповідники “захворювання” й “джерело”, застосували перестановку, маємо медичний термін-словосполучення “джерело захворювання”. Ця ж сама трансформація застосовується і в ТП англійською мовою відповідно [3; 4]: 病 bīng — sickness, illness; disease; 源 yuán — origin, source. Єдиною відмінністю в утворенні даного терміну англійською мовою перекладу є використання прийменника “of”, отримавши в кінцевому результаті термін source of disease.

Слід зазначити, що поряд з калькуванням в обох мовах перекладу часто застосовано прийом смислового розвитку. Наприклад [4; 5]:

“吐法, “病在上者, 因而越之”, 比如用瓜蒂散催吐解决胸膈实证”

“Для цього методу можна застосовувати порошок стебла мускусної дині, для стимуляції блювотного позиву, для терапії захворювань груднинно-черевної перепони”.

For this method, a powder of musk melon stalk can be used, to stimulate vomiting, to treat diseases associated with the diaphragm.

Розглянемо декілька прикладів.

Слово 瓜蒂散催 guā dì sǎn cuī є складним, взято із зібрання стародавньої китайської медицини “Корпусу Хуан Ді”. Якщо термін розібрати по частинах, то отримаємо: 瓜蒂 guā dì — мускусна диня; 散 sǎn — порошок, порошок; 催 cuī — згідно із визначенням китайського медичного словника це словотвірна частина — гінний, твірний. Аналізуючи значення сукупності слів, бачимо, що, поєднавши їх разом, не отримаємо контекстуально релевантного слова із відповідним значенням. Тому згідно із контекстом вихідної мови за допомогою описового перекладу отримуємо релевантний транслят терміну фразою [5], що було надано вище: “...застосовувати порошок стебла мускусної дині, для стимуляції блювотного позиву...” та “...a powder of musk melon stalk can be used, to stimulate vomiting...”.

Наведемо приклад вживання в оригінальному китайськомовному тексті складного терміну, не характерного для медичного дискурсу —

正统中医 zhèngtǒng zhōngyī. Доцільним у даному випадку є застосування контекстуальної заміни для утворення перекладацьких відповідників у мові перекладу. Складність для розуміння і перекладу цієї лексичної одиниці викликає перша його частина 正统 zhèngtǒng, що згідно зі словником означає “легальний”, “правильний”, “ортодоксальний”. Жодна із цих лексем не буде правильною і релевантною до контексту. Але якщо розібрати цю лексему на складові частини даного поняття, маємо наступне: 正 zhèng за прямим словниковим відповідником має значення “справжній”, “відповідний до оригіналу”, а 统 tǒng — “династичний”, “традиційний”. Звівши ці поняття до спільного знаменника, можемо стверджувати, що релевантним до контексту перекладом даної частини буде “традиційний” або “аутентичний”, що і відображено у перекладних текстах: “Authentic Eastern medicine” та “Аутентична східна медицина” [5].

Деяка кількість китайських традиційних термінів відтворюються транскодуванням латинізмів українською й англійською мовами. Особливо часто така операція спостерігається у перекладі термінів з “Корпуса Хуан Ді”. Це пов’язано з тим, що даний прецедентний текст довгий час вивчався спеціалістами в галузі традиційної медицини. Дослідники прагнули дізнатися про методи лікування хвороб традиційною китайською медициною, а для більш зрозумілого визначення понять та термінів переклали їх латинською мовою, яка є матір’ю медицини. Таким чином, в перекладі тесту оригіналу англійською мовою ми маємо прямі латиномовні відповідники до наступних термінів [8; 4]: 柴胡剂 chái hú jì — radix ginseng; 黄芩 huángqín — *Scutellaria baicalensis*; 人參 rénshēn — *Panax or Glycyrrhiza glabra*; 虻虫 méng chóng — *Hirudo medicinalis*.

У випадку перекладу цих термінів українською маємо вищезазначені транскодовані латиномовні терміни [5]: 柴胡剂 chái hú jì — радіцен буплеурі; 黄芩 huángqín — скутелярія байкаленсис; 人參 rénshēn — панакс шеншенус; 虻虫 méng chóng — хірудо медіциналіс.

Застосування **тактики експлікації прихованої інформації** є не завжди необхідним, але для китайського медичного дискурсу є виправданим, адже саме вона відображає глибоко філософський бекграунд цього виду дискурсу. В тексті оригіналу наявний ряд слів, а точніше словосполучень, що у структурному складі мають слова та словотвірні одиниці, які при калькуванні або пошуку еквівалентів у кінцево-

му перекладі будуть звучати як каламбур. Наприклад: 换肝脏 huàn gānzàng [5]. У представленій конструкції кожна частина незалежно одна від одної має певне словникове значення, у сукупності всі слова конструкції жодного змістового навантаження не несуть. Тому, намагаючись передати зміст цього лексичного комплексу, у перекладних текстах необхідно заглибитися в його семантику. 换肝脏 huàn gānzàng передається українською мовою як “трансплантація печінки”, в англійському тексті перекладу — “liver transplantation”. У своєму прямому значенні кожен елемент словосполучення має наступну дефініцію [6]: 换 huàn — змінювати, обмінювати; розмінювати — але вказані визначення в контексті словосполучення не складають змістового навантаження, тому необхідно звернутися до медичного словника, де за статтею знаходимо такий термін як 换移植 huànyízhí, дефініція якого “трансплантація”. Варто зазначити, що у китайськомовній медичній практиці часто використовується еліпс 换 huàn, трансплантація, у значенні повного відповідника 换移植 huànyízhí; 肝脏 gānzàng — у перекладі має визначення згідно з словниковим відповідником “печінка”. Цей феномен лаконічності є дистинктивною ознакою китайського медичного дискурсу, тому еліптичні форми термінологічних одиниць представляють ще одну складність для сприйняття та інтерпретації перекладачем фахової термінології.

Відмінність у перекладі представленої одиниці англійською мовою порівняно з українською полягає лише у транспозиції залежного слова відносно означуваного, що диктується правилами утворення номінативних словосполучень англійською мовою [3; 4].

Остання тактика, яку ми розглянемо щодо стратегії комунікативно рівноцінного перекладу, — це *тактика прагматичної адаптації тексту*. Ця тактика є необхідною і для науково-популярного тексту, адже переклад потребує суттєвих змін, без яких перекладені автором приклади будуть незрозумілими більшості реципієнтів. Практичною реалізацією тактики є такі перекладацькі операції: додавання інформації, конкретизація, генералізація, опущення комунікативно не релевантної інформації.

Помітним у тексті оригіналу є використання цитування, що в усіх варіантах перекладу передається у лапках, оскільки традиція оформлення цитат є обов’язковою для усіх мов без винятку. Проте наведено на у тексті оригіналу цитата Сун Ят-сена представляє собою склад-

ну метафору. Вилучання її із тексту є неможливим при застосуванні стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу, але для приймаючої культури її значення буде незрозумілим без вживання специфічних прийомів перекладу. У даному випадку необхідно залучити таку операцію перекладу, як коментування ішокультурної реалії. У текстах перекладу прагматичний ефект досягається за допомогою вкраплення коментаря у дужках [3; 4]:

“一艘没有罗盘的船也许会抵达目标，但我宁愿坐有罗盘却可能达不到目的的那艘...”。

“Корабель без компаса (маючи на увазі китайську медицину) може досягти мети, але я волів би взяти компас і досягти мети на своєму кораблі... (маючи на увазі західну медицину)”.

“A ship without a compass (referring to Chinese medicine) can achieve the goal, but I would prefer to take a compass and reach the target on my ship... (meaning Western medicine)”.

Ця метафора чудово описує ставлення її автора до західної та традиційної китайської медицини, тому застосована стратегія перекладу має канонічне значення. Коментування є необхідним ще й з огляду на те, що повністю очевидний той факт, що отримувач тексту перекладу не знайомий з творчістю цього культурного та політичного діяча, тому необхідним можна вважати застосування приміток, але у тексті перекладу вони не застосовані, проте це не заважає сприйняттю когнітивної інформації повно і точно.

Слід відзначити, що формально-структурні характеристики оригінального тексту мають бути витримані у тексті МП, тому залучення **тактики коректного оформлення тексту** є одним з найважливіших. Основним способом її досягнення є перегруповання речень зі складних у прості і навпаки, відображення сепарування тексту на абзаци відповідно до ТО.

Таким чином, аналіз результатів дослідження надав можливість прийти до наступних висновків.

Традиційний китайськомовний медичний дискурс є складним лінгвістично-філософським конструктом вираження людського мислення (як сакрального процесу) засобами писемної мови.

У рамках стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу, де ініціатор перекладу орієнтований на аудиторію професіоналів, що розуміються на поняттях, представлених у тексті, для двох не близькоспорід-

нених мов застосовано типологічно спільні тактики перекладу, до них відносяться такі: передачі релевантної інформації, експлікації прихованої інформації, прагматичної адаптації та коректного оформлення тексту. Необхідно відзначити, що лише комплексне одночасне використання перерахованих тактик дозволяє реалізувати обрану стратегію.

Основними операціями, що реалізують вищезазначені тактики в обох мовах перекладу, виступають такі: пошук міжмовних відповідників, калькування, перестановка, описовий переклад, контекстуальна заміна, транскодування, конкретизація, нейтралізація, вилучення та граматичні перетворення.

Вибір варіанта перекладу повністю залежить від рівня комунікативної компетентності перекладача і його трансляційних уподобань. Більшість зафіксованих відхилень від оригінального тексту при перекладі були викликані необхідністю адаптації змісту до українського (англійського) менталітету потенційних споживачів. Значною мірою це можна пояснити тим, що перекладач не брав до уваги культурну специфіку середовища, де буде функціонувати цей тип повідомлення, — історію, традиції, національний колорит тощо.

Спираючись на результати цієї роботи, корисним можна вважати використання отриманих висновків в процесі перекладу різноманітних форм китайськомовного медичного дискурсу: анамнезів, карт аналізів, історичних компендіумів з китайської традиційної медичної справи.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Барсукова М. П. К вопросу изучения медицинского дискурса // Саратовский научно-медицинский вестник. — Саратов, 2002. — 45 с.
2. Гринев С. В., Ермаков Е. С., Сорокина Э. А. О некоторых особенностях медицинской терминологии // Медицинская терминология и гуманитарные аспекты образования в медицинском вузе. — Самара, 1998. — 120 с.
3. Aitchison J. Words in the mind. an introduction to the mental lexicon. — Maldon a. o.: Blackwell Publishing, 2005. — 314 p.
4. Dictionary of Traditional Chinese Medicine. — HongKong: CommercialPress, 2001. — 1500 p.
5. Unschuld P. U. Forgotten Traditions of Ancient Chinese Medicine. — Brookline MA: Paradigm Publications, 1990. — 67 p.
6. Xu Lie Tong, Liu Dan Qing. Xuatiyujiaodianxinlun. — Shang hai: Shang haijiaoyuchu ban she, 2003. — 280 p.

REFERENCES

1. Barsukova M. P. K voprosu izuchenija medicinskogo diskursa. Saratovskij nauchno-medicinskij vestnik. — Saratov, 2002. — 45s. [in Russian].
2. Grinev S. V., Ermakov E. S., Sorokina Je.A. O nekotoryh osobennostjah medicinskoj terminologii.// Medicinskaja terminologija i gumanitarnye aspekty obrazovanija v medicinskom VUZe. — Samara, 1998. — 120s. [in Russian].
3. Aitchison, J. Words in the mind. an introduction to the mental lexicon / J. Aitchison. — Maldon a. o.: Blackwell Publishing, 2005. — 314 p. [in English].
4. Dictionary of Traditional Chinese Medicine. HongKong: CommercialPress, 2001. — 1500 p. [in English].
5. Unschuld P. U. (1990) Forgotten Traditions of Ancient Chinese Medicine. Brookline MA, ParadigmPublications, 1990. — 67 p. [in English].
6. Xu Lie Tong, Liu Dan Qing. Xuatiyujiadixianxunlun. — Shang hai: Shang haijiaoyuchu ban she, 2003. 11. — 280 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2018

А. М. Науменко, Н. С. Жмаєва, В. П. Кюссе

ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається специфіка відтворення граматичних особливостей українськомовної наукової літератури англійською мовою. Результати дослідження дозволяють констатувати, що зміни структури вихідного тексту в процесі перекладу відбуваються відповідно до норм цільової мови. Найчастотнішими трансформаціями в процесі перекладу постають заміни частин мови, перебудова синтаксичної структури речення та перестановки, менш частотними прийомами перекладу виявляються синтаксичне уподібнення, об'єднання та членування речень.

Ключові слова: наукова література, наукова стаття, інформативний переклад, трансформація.

В статье рассматривается специфика воспроизведения грамматических особенностей украиноязычной научной литературы на английском языке. Результаты исследования позволяют констатировать, что изменения грамматической структуры в процессе перевода исходного текста происходят в соответствии с нормами целевого языка. Наиболее частотными приемами перевода являются замены частей речи, перестройка синтаксической структуры предложения и перестановки, менее частотными — синтаксическое уподобление, объединение и членение предложений.

Ключевые слова: научная литература, научная статья, информативный перевод, трансформация.

The article deals with the specifics of rendering grammatical peculiarities of Ukrainian scientific literature into English. The results of the paper discover that changes in the structure of the translated variant in comparison to the source language are made according to the norms of the target language. The most frequent transformations are substitution of grammatical category and sentence structure, transpositions. Less frequent transformations are word-for-word translation, partitioning and integration of sentences.

Key words: scientific literature, scientific article, informative translation, transformation.

Наукова комунікація відіграє важливу роль у житті людства: поширює актуальну інформацію, створює умови для ефективних наукових контактів, є одним з дієвих засобів популяризації результатів наукової діяльності в суспільстві [8].

Сучасний етап розвитку наукової комунікації передбачає тісну взаємодію між науковцями різних країн, інформування один одного щодо наукових результатів і винесення їх на розсуд світової наукової спільноти. Найбільш поширеною в процесі міжмовної комунікації є англійська мова, яка використовується в якості робочої мови на міжнародному науковому рівні. У зв'язку з цим актуальним постає питання перекладу наукової літератури, що забезпечує обмін інформацією в науковому світі.

Питання про адекватний переклад українськомовної наукової літератури в даний час набуває особливої значущості на тлі процесу глобалізації наукового простору. Затребуваними постають результати наукового досвіду у вигляді наукових статей у виданнях, що входять до найбільших закордонних баз наукового цитування, таких як Scopus і Web of Science, унаслідок чого актуальним залишається питання перекладу англійськомовних наукових статей українською мовою.

Актуальність обраної теми зумовлена стрімким розширенням міжнародних зв'язків України з іншими державами, тенденціями до інтеграції країни до освітнього та наукового європейського та світового простору. Цей факт призводить до збільшення обсягів наукової документації в зазначеній сфері та зумовлює пошук оптимального відтворення усіх змістовних та формальних параметрів українськомовних наукових текстів англійською мовою, мовою міжнародного спілкування.

Переклад науково-технічної літератури неодноразово ставав предметом уваги науковців: В. І. Карабана [1; 2], А. Я. Коваленка [3], О. О. Мушніної [5], втім питання відтворення граматичних особливостей наукового тексту в українсько-англійських перекладах залишається до сьогодні практично нерозробленим, що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Мета праці полягає у встановленні специфіки відтворення граматичних засобів, маніфестованих в українськомовних наукових текстах, у перекладі англійською мовою.

Матеріал дослідження складають сучасні українськомовні наукові статті педагогічного та лінгвістичного напрямків та їх переклади англійською мовою, загальна кількість проаналізованих оригінальних текстів дорівнює 8 др. арк. Добір емпіричного матеріалу базується на методи суцільної вибірки.

У якості основних методів, що застосовувалися під час проведення дослідження, слугували перекладознавчо-зіставний метод аналізу оригіналів і перекладів текстів наукового стилю та трансформаційний аналіз.

Варто зазначити, що науковий стиль має ряд спільних рис, що виявляються незалежно від характеру самих наук (природничих, точних, гуманітарних) і жанрів висловлювання (монографія, наукова стаття, доповідь, підручник тощо), що дозволяє говорити про специфіку стилю в цілому. Його характеризують об'єктивний характер та логічна послідовність викладу, насиченість фактичною інформацією, упорядкована система зв'язків між частинами висловлювання, прагнення авторів до точності, стислості, узагальнення, абстракції, однозначності висловлювання при збереженні насиченості змісту. Основною функцією наукового стилю є не тільки передача логічної інформації, а й доведення її істинності, новизни і цінності. Як вторинну функцію наукового стилю називають активізацію логічного мислення читача (слухача) [6].

Наукова стаття — оригінальний твір дослідницького характеру, що відноситься до власне наукового стилю. Це так званий первинний жанр наукового стилю: відправником та реципієнтом наукової статті виступають фахівці в певній галузі знання, що й зумовлює добір лінгвістичних засобів.

В першу чергу, відповідно до результатів проведеного дослідження, слід відзначити загальну номінативність українськомовних наукових статей — здійснення вираження дії відбувається переважно не дієсловом, а віддієслівним іменником з десемантизованим дієсловом, що підвищує об'єктивність викладу, оскільки збільшує рівень абстрактності:

Можливості у вирішенні поставленого питання; здійснює педагогічну підтримку освіти підлітків.

Особистісно значущим для студентів стає оволодіння в процесі навчання фундаментальними цінностями пізнання, науки, культури, творчості, професії, розуміння.

Успішне формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців в сфері інформаційної безпеки потребує створення спеціальних умов для їх навчання і виховання.

Значне місце в досліджених текстах посідають іменники абстрактного рівня із суфіксами -ання, -ення, -ість: *функціонування, формування, втілення, рішення, створення, ефективність*, віддієслівні іменники на -ння, -ття: *знання, сприйняття, прийняття*.

До стилістичних засобів морфологічного рівня можна віднести широке вживання форм родового відмінка (в деяких випадках зустрічаються ланцюги іменників в родовому відмінку в межах одного висловлення) в порівнянні з іншими формами непрямих відмінків: *в умовах багаторівневої підготовки фахівців сфери освіти, проектування моделі організації самостійної роботи студентів-філологів, обґрунтування критеріїв відбору*.

Вираження особи у наукових статтях є ослабленим, нечітко визначеним, більш узагальненим, вчений представляє свою наукову розвідку не тільки як власний витвір, а як надбання усієї наукової спільноти, внаслідок цього займенник першої особи однини замінюється ритуальним об'єктивним “ми”:

Апробацією запропонованої моделі організації самостійної роботи студентів нами спроектовано три етапи.

Ми глибоко переконані, що розкриття характерних ознак самостійної роботи можливо лише за умови цілісного аналізу...

У запропонованій моделі ми виходили з таких типових рис організації самостійної роботи студентів в умовах організації кредитно-модульної системи навчання...

Аналіз відмінюваних форм дієслів констатує превалювання форми теперішнього часу, що дозволяє репрезентувати наукову інформацію поза часових меж, як абсолютне об'єктивне знання:

Теоретичний аналіз і вивчення практики діяльності вищих навчальних закладів показує, що...

Предметом наукового розгляду в даній статті є музично-комп'ютерні технології...

Об'єктивному поданню інформації сприяють пасивні форми дієслова, які є досить розповсюдженими в аналізованому матеріалі:

Представлено фактори освітньої діяльності з використанням МКТ...

У статті обґрунтовано теоретичні підходи до проектування і реалізації моделі організації самостійної роботи студентів-філологів в умовах сучасної вищої школи.

Лінгвістичний аналіз стилістичних засобів синтаксичного рівня українськомовних текстів наукових статей дозволяє констатувати таке: у наукових статтях превалюють повні, розповсюджені речення, що пояснюються логічністю та аргументованістю наукового мовлення:

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні моделі організації продуктивної самостійної роботи студентів-філологів в умовах багаторівневої підготовки фахівців сфери освіти.

Науковим статтям притаманний складний синтаксис із різноманітними типами зв'язку, у тому числі з багаточленними підрядними конструкціями, що забезпечують логічні зв'язки між об'єктами, фактами, подіями:

Виняткова важливість досліджень з проблем проектування і організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання обумовлена тим, що при такому підході змінюється уявлення про навчальне середовище, а спеціально організований простір для засвоєння теоретичних знань, розвитку відповідних умінь і навичок у майбутніх вчителів сприяє формуванню професійних компетенцій педагога.

Предметом наукового розгляду в даній статті є музично-комп'ютерні технології (МКТ), під якими розуміються сучасні засоби, що включають програмно-апаратний комплекс, що використовується для запису, обробки та передачі музики, а також моделі і методи застосування цих засобів.

Доволі поширеними в українськомовних наукових статтях постають дієприслівникові звороти, які теж забезпечують логічність та стислість вислову:

Актуалізуючи роль МКТ в вибудовуванні і реалізації індивідуального освітнього маршруту, ...

Відзначаючи кардинальний характер змін у всіх сферах життя при розвитку ІКТ (Інформаційно-комунікаційних технологій), ...

Здійснюючи вчинок, людина вибудовує творчу ситуацію саморозвитку, в якому конструюються сутнісні елементи індивідуального світу його “Я”.

Проведений лінгвістичний аналіз текстів українськомовних наукових статей окреслює мовні ознаки досліджуваних текстів, релевантні для перекладу на граматичному рівні. Заслуговує на увагу відтворення номінативного характеру українськомовних наукових статей, включаючи відтворення ланцюгів іменників у родовому відмінку. Потребують вивчення засоби відтворення в текстах перекладів дієприслівникових зворотів. Необхідно систематизувати данні зі специфіки відтворення складного синтаксису вихідних текстів.

Особливості жанру вихідного тексту та інформативний характер перекладу наукових статей зумовлюють характер перекладацьких операцій, застосованих при відтворенні вихідного тексту (українськомовного) мовою перекладу (англійською). Необхідність структурних видозмін під час перекладу наукових текстів виникає у зв'язку з неможливістю досягнення еквівалентності у структурному плані. Найчастішими формами у перекладі матеріалу дослідження є граматичні трансформації, що визначаються як структурні зміни речення в процесі перекладу, як зміна граматичного значення граматичних одиниць мови оригіналу з метою встановлення найбільш точної та чіткої відповідності в мові перекладу [4: 54], як видозміни, що передбачають перетворення лише формальної структури повідомлення, за умови незмінності змісту [7: 118]. Граматичні трансформації структури речення в процесі перекладу відбуваються відповідно до норм мови перекладу взагалі та науково-технічного стилю зокрема.

Зіставний аналіз текстів оригіналу та перекладу дозволяє констатувати таке. Іменники абстрактного рівня із суфіксами -ання, -ення, -іння та віддієслівні іменники на -ння, -ття в переважній більшості випадків піддаються граматичній заміні (відтворюються в цільовій мові герундієм): *формування — creating, втілення — implementing, підвищення — increasing*.

Ланцюги іменників в родовому відмінку в межах одного висловлення піддаються граматичним замінам, що пояснюється розходженнями у граматичній структурі досліджуваних мов: *доводами актуальності використання МКТ — relevant arguments to use the MCT, можливість здійснення рефлексії — the opportunity to carry out reflection ...*

Правила синтаксису та граматичної сполучності в межах речення та словосполучення призводять до різних типів заміन. Саме заміна є найбільш розповсюдженою трансформацією в аналізованих текстах.

Заміни частин мови є досить розповсюдженими в рамках аналізованого матеріалу дослідження та складають 35 %. Заміна частин мови спричиняє у більшості випадків інший тип заміни, а саме заміну членів речення — 30 % зафіксованих випадків (перебудова синтаксичної структури речення):

В сучасних публікаціях розкриваються окремі складові процесу організації та забезпечення самостійної роботи з педагогіки і методичних дисциплін. — Studying of students' independent work as an effective means of professional competence of future teachers in the process of educational courses, special courses in education and psychology is topical in the view of indicated one.

З огляду на це, процес навчання, на наш погляд, повинен направлятися, перш за все, на розвиток у студентів здатності... — Given this the learning process, in our view, should be directed primarily to develop students' ability...

Актуалізуючи роль МКТ в вибудовуванні і реалізації індивідуального освітнього маршруту, автор має на меті виявити можливості, педагогічні переваги і умови використання МКТ в інтересах освітніх просувань підлітка, ґрунтуючись на особливості даного вікового періоду. — Emphasizing the role of MCT in building and implementation of an individual educational route, the author aims to identify opportunities, educational benefits and terms of using MCT for the benefit of the educational advancement of a teenager, proceeding from the specifics of this age period.

Друге місце за ступенем вживання займає перестановка (10 %). Перестановка як вид перекладацької трансформації — це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть зазнати перестановки, є слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в складі тексту. У багатьох випадках ця граматична трансформація обумовлена відмінністю в актуальному членуванні української й англійської мов. В українській мові рема найчастіше розташовується наприкінці речення. В англійських реченнях, навпаки, рема виноситься звичайно на початок речення (цим, почасти, пояснюється широке використання пасивної конструкції, що дозволяє помістити об'єкт дії в початок речення):

У якості найважливішого змістотворного компонента тексту розглядаються супутні його створенню комунікативні обставини (учасники, умови, організації, способи спілкування). — Communicative circumstances

(participants, conditions, organizations, types of communication) related to its generation are treated as the main sense creating text component.

Найменш частотними трансформаціями при перекладі текстів українськомовних наукових статей англійською мовою є синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), об'єднання та членування речень (близько 5 % кожна).

Підсумовуючи, зазначимо, що специфіка жанру текстів наукових статей, його лінгвістичні та структурні ознаки зумовлюють інформативний характеру перекладу наукових статей, орієнтований на передачу змісту засобами мови перекладу.

Саме це пояснює той факт, що найрозповсюдженішою трансформацією в аналізованих текстах є заміна, яка зумовлена правилами синтаксису та граматичної сполучності в межах речення та словосполучення англійської мови.

Активне застосування трансформацій перестановки при перекладі українськомовних наукових статей англійською мовою також підтверджує відтворення граматичної та рема-тематичної структури мови перекладу.

Не викликає сумнівів, що метод перекладу повинен відповідати типу тексту. Природно, щоб класифікація тексту здійснювалася шляхом віднесення конкретного тексту до того або іншого типу, до якого можна застосувати той або інший метод перекладу. Головна мета при цьому — зберегти при перекладі найбільш істотне, те, що визначає тип тексту. Тільки спеціальна мета, якій переклад повинен служити в конкретному випадку, або специфіка кола читачів, для якого він призначений, можуть бути обґрунтуванням для відступу від цієї вимоги. Але такого роду відступи стосуються вже не перекладів “звичайного” типу, а інших форм перенесення змісту, викладеного вихідною мовою, у текст мовою перекладу.

При оцінці якості інформативного перекладу береться до уваги, чи вдалося передати повністю зміст й інформацію в тексті перекладу. Із цієї найважливішої вимоги випливає, що мовне оформлення перекладу повинне беззастережно відповідати законам мови перекладу, іншими словами, мовне оформлення перекладу орієнтовано в першу чергу на мову перекладу, що спостерігається у проведеному дослідженні. Домінуючою виступає мова перекладу, оскільки найважливішим є передача інформаційного змісту у звичній мовній формі.

Проведений аналіз висвітлює лише один із аспектів дослідження особливостей перекладу українськомовної наукової літератури українською мовою, що відкриває перспективи подальшого вивчення зазначеної проблематики.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. — К.: Політична думка, 1999. — Ч. 1. — 316 с.
2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. — Вінниця : Нова книга, 2003. — 608 с.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : підручник. — К.: Інкос, 2002. — 317 с.
4. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. — М. : Высшая школа, 1980. — 215 с.
5. Мушніна О. О. Граматичні особливості українського перекладу англійськомовної науково-технічної та художньої прози: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / О. О. Мушніна. — К., 2006. — 15 с.
6. Питимирова Н. Е. Особенности текста научного стиля [Електронний ресурс] // Молодой ученый. — 2015. — № 7. — С. 987–989. — Режим доступа до ресурсу: URL <https://moluch.ru/archive/87/16950/>
7. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика : статус, проблемы, аспекты. — М. : Наука, 1988. — 215 с.
8. Шубина Н. Л. Научная коммуникация: поиски разумного компромисса [Електронний ресурс] // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. — 2009. — № 104. — С. 87–95. — Режим доступа до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-kommunikatsiya-poiski-razumnogo-kompromissa>

REFERENCES

1. Karaban V. I. Posibnyk-dovidnyk z perekladu anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury na ukrainsku movu/ V. I. Karaban. — Ch. 1. — K.: Politychna dumka, 1999. — 316 s. [in Ukrainian].
2. Karaban V. I. Teoriia i praktyka perekladu z ukrainskoi movy na anhliisku movu/ V. I. Karaban. — Vinnytsia : Nova knyha, 2003. — 608 s. [in Ukrainian].
3. Kovalenko A. Ya. Zahalnyi kurs naukovy-tekhnichnoho perekladu: pidruchnyk / A. Ia. Kovalenko. — K.: Inkos, 2002. — 317 s.
4. Komissarov V. N. Lingvistika perevoda / V. N. Komissarov. — M. : Vysshaja shkola, 1980. — 215 s. [in Russian].
5. Mushnina O. O. Hramatychni osoblyvosti ukrainskoho perekladu anhlo-movnoi naukovy-tekhnichnoi ta khudozhnoi prozy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.16 / O. O. Mushnina — K., 2006. — 15 s. [in Ukrainian].
6. Pitimirova N. E. Osobennosti teksta nauchnogo stilja [Elektronnij resurs] / N. E. Pitimirova // Molodoj uchenyj. — 2015. — № 7. — S. 987–989. — 2015. — Rezhim dostupu do resursu: URL <https://moluch.ru/archive/87/16950/>. [in Ukrainian].

7. Shvejcer A. D. Perevod i lingvistika : status, problemy, aspekty / A. D. Shvejcer. — M. : Nauka, 1988. — 215 s. [in Russian].
8. Shubina N. L. Nauchnaja kommunikacija: poiski razumnogo kompromissa [Elektron-nij resurs] / N. L. Shubina // Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gercena. — № 104. — S. 87–95. — 2009. — Rezhim dostupu do resursu: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-kommunikatsiya-poiski-razumno-go-kompromissa>. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 17.01.2018

О. В. Тищенко, С. Ю. Юхимець, К. Є. Фоміна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено особливостям перекладу українськомовних термінів, науково-технічної літератури сфери комп'ютерних технологій англійською мовою. В результаті дослідження виявлено, що найчастішим варіантом перекладу вищезазначених таксонів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Менш поширеною є конкретизація та генералізація. Метою перекладача є створення тексту перекладу, що в повному обсязі відтворює інформацію тексту оригіналу; комунікативно-релевантна когнітивна інформація відтворюється у повному обсязі. Мета перекладу досягнута, якщо текст перекладу забезпечує той самий комунікативний ефект, що і текст оригіналу.

Ключові слова: науково-технічний переклад, терміни, підмова комп'ютерних технологій, комунікативно-релевантна когнітивна інформація.

Статья посвящена особенностям перевода украинских терминов научно-технической литературы в сфере компьютерных технологий на английский язык. В результате исследования выявлено, что наиболее часто используемым приемом перевода указанных таксонов является перевод при помощи лексического эквивалента. Менее часто используются трансформации конкретизации и генерализации. Целью переводчика является создание текста перевода, несущего в максимальном объеме информацию исходного текста; коммуникативно-релевантная когнитивная информация передается в полном объеме. Цель достигнута, если текст перевода обеспечивает такое же коммуникативное воздействие, что и текст оригинала.

Ключевые слова: научно-технический перевод, термины, лексическая подсистема языка компьютерных технологий, коммуникативно-релевантная когнитивная информация

The article is devoted to the specificity of translating terms from scientific and technical articles on Computer Technology from Ukrainian into English. The results of the paper discover that the most frequent translation operation is a corresponding term. Less frequent transformations are concretization and generalization. The translator's goal is to produce a target text that would convey the same information as conveyed by the ST; the amount of the communicatively relevant information in the TT must be the same as in the ST. If the goal is achieved, the communicative effect produced by the TT is equal to that of the ST.

Key words: *scientific and technical translation, terms, a sublanguage of Computer Technology, the communicatively relevant cognitive information*

Процеси глобалізації та інтеграції, які відбуваються в сфері науки і техніки, супроводжуються широкою культурною взаємодією. В умовах інформаційного суспільства розвиток науки і техніки тісно пов'язаний з обміном інформацією між фахівцями різних професій, адже науковий прогрес неможливий без взаємного ознайомлення з досягненнями, тенденціями, напрямками розвитку різних галузей науки, техніки, виробництва.

Стилістичні характеристики тексту отримують найяскравіше мовне вираження на лексичному і граматичному рівнях, і, якщо для останнього можна визначити загальні риси, притаманні певному стилю, то лексичний рівень, представлений здебільшого терміносистемами, значно варіюється навіть у межах одного підстилю. Таким чином, незважаючи на велику кількість визначних досліджень, присвячених терміносистемам, наявним у мові науки і техніки, встановлення й опис лексичних особливостей вузькоспеціалізованих текстів становитиме значну наукову цінність для подальшого розвитку перекладознавства.

Актуальність дослідження зумовлена поширенням сфери комп'ютерних технологій, яка спричинила розвиток нової підсистеми англійської та української мови — комп'ютерної підмови, що є засобом писемного й усного спілкування різних груп людей у сфері комп'ютерних технологій. Елементами комп'ютерної підмови є її терміни, професійна та жаргонна комп'ютерна лексика. Зіставлення вищезазначених елементів мови-джерела і мови перекладу в межах контрастивно-перекладознавчого аналізу текстів науково-технічного характеру розв'язує певні вузькі, часткові проблеми цього виду перекладу, що сприяє розв'язанню багатьох прикладних завдань та прискоренню обміну інформацією в галузі новітніх досягнень науки й техніки серед учених різних країн.

Переклад текстів науково-технічного стилю неодноразово ставав предметом уваги науковців, вагомий внесок у розробку проблеми перекладу загалом та особливостей перекладу науково-технічної літератури зокрема було внесено наступними авторами: В. І. Карабан, Л. М. Черноватий, А. Я. Коваленко, А. Л. Пумпянський, Т. Р. Кияк, А. О. Ніколаєва та інші [1–5; 7], втім питання відтворення лексичних особливостей україномовних науково-технічних статей у галузі комп'ютерних технологій англійською мовою залишається і досі майже недослідженим.

Метою цієї статті є виявлення специфіки перекладу україномовних термінів, уживаних в науково-технічній літературі у межах підмови комп'ютерних технологій, англійською мовою.

Матеріал дослідження складають сучасні українськомовні науково-технічні статті галузі комп'ютерних технологій та їхні переклади англійською мовою, загальна кількість проаналізованих оригінальних текстів дорівнює 50 друкованих аркушів. Добір емпіричного матеріалу базується на методі суцільної вибірки.

Основними методами, що застосовувалися під час проведення дослідження, слугували контрастивно-перекладознавчий метод аналізу оригіналів і перекладів текстів науково-технічних статей галузі комп'ютерних технологій.

Передусім, варто зазначити, що для текстів науково-технічних статей у галузі комп'ютерних технологій типологічно-спільними для двох мов, що розглядаються, є їх функціональна спрямованість на здійснення інформаційних потреб отримувача перекладу, інформативність, логічність, точність формулювання, об'єктивність викладу інформаційного матеріалу та насиченість спеціальними термінами, які передають комунікативно-релевантну інформацію та постійно розвиваються у зв'язку зі стрімким розвитком науки й техніки.

Як показує досвід науково-технічного перекладу, найбільші труднощі виникають під час передання лексичних одиниць (термінів, загальнонаукових і загальнонавчаних слів) тексту оригіналу. Велика кількість перекладацьких помилок припадає на сферу лексики (словникового складу мови), бо саме вона є найдинамічнішою складовою мови науки і техніки (постійний розвиток яких викликає появу нових термінів, а також нових значень наявних термінів або загальнонавчаних слів). До цих помилок відносять випадки неправильного

перекладу як термінів, так і загальнонаукових слів, а також загально-вживаних [1; 7].

Комп'ютерна підмова складається з комп'ютерних термінів, професійної лексики та жаргонізмів. Комп'ютерна термінологія належить до складу літературної мови та позначає спеціальні, специфічні для даної сфери поняття. Професіоналізми використовуються фахівцями відповідної сфери як неофіційні синоніми до комп'ютерних термінів.

Аналіз вокабуляру науково-технічних статей у галузі комп'ютерних технологій показує, що частка вузькогалузових термінів, тобто термінів, що вживаються лише в окремих галузях науки (наприклад, терміни з галузі комп'ютерної техніки: процесор, браузер) не перевищує 25 %. А 75 % лексики складають загальноновживані та загальнонаукові слова, тобто слова, що обслуговують різні наукові галузі, наприклад: аналіз, баланс, програма, компонент. На підставі аналізу комп'ютерної лексики та за результатами спостережень виявлено, що як українська, так і англійська комп'ютерна терміносистема є відкритою лексико-семантичною групою, що перебуває в динамічному розвитку й постійно поповнюється неологізмами для позначення нових реалій, які виникають під час професійної та наукової діяльності ІТ-фахівців. Зроблено висновок, що описані способи словотворення комп'ютерної лексики мають різну продуктивність в українській та англійській мовах.

Оскільки галузь комп'ютерних інформаційних технологій найбільш активно розвивається на сучасному етапі, то і лексика цієї галузі характеризується постійними змінами (як оновленням, так і виходом з ужитку певних лексичних одиниць). Зазначимо, що лексичні одиниці професійного мовлення ІТ-фахівців не перебувають у статичному положенні, а динамічно взаємодіють. Значний обсяг термінів, які раніше були зрозумілі лише ІТ-фахівцям, переходить у категорію загальноновживаних, що пояснюється великою популяризацією новітніх технологій і зацікавленістю ними широкого загалу населення. Доволі часто професіоналізми й жаргонізми втрачають своє ексцентричне забарвлення і входять до складу термінологічних галузових словників як професійні терміни.

Поява нових технологічних пристроїв професійної діяльності ІТ-фахівців зумовлює виникнення нових виробничих процесів. Саме

цим пояснюється функціонування великої кількості неологізмів у професійному мовленні ІТ-фахівців, що позначають науково-теоретичні поняття і потребують подальшого визначення на певному етапі розвитку галузі. Отже, лексичний неологізм входить до лексики професійного мовлення ІТ-фахівців у результаті відкриття нового концепту.

Перш ніж безпосередньо перейти до класифікації продуктивних типів словотвору українськомовної комп'ютерної лексики, зазначимо, що до них належать усі лексичні одиниці, пов'язані з галуззю комп'ютерних технологій, незалежно від їхнього стилістичного розшарування. Лексичні одиниці різних шарів мови не знаходяться у статичному положенні одна щодо одної, а, навпаки, динамічно взаємодіють: терміни та номенклатурні найменування детермінологізуються, переходячи до загальноновживаної лексики; сленгові і жаргонні слова та професіоналізми популяризуються і, втрачаючи свою експресивну забарвленість, також набувають статусу загальноновживаних слів.

Дотримуючись загальноприйнятої думки про існування морфологічних та лексико-семантичних типів словотворення, розглянемо передусім різновиди морфологічного типу, які розрізняють залежно від характеру словотвірних засобів. За нашими спостереженнями, найпоширенішим підтипом афіксації в англійській комп'ютерній термінології є суфіксація. Найбільш продуктивними суфіксами виявлено такі: -ing (kerning, formatting, processing, spacing); -tion (computation, application, emulation, encryption); -er; -or (register, printer, processor, cursor).

В українській мові для позначення понять і процесів професійної реальності ІТ-фахівців характерними є деривати з суфіксами: -аці(я), -уван (-юван), -анн, -енн (верифікація, каскадування, програмування, розширення, оброблення).

Щодо префіксального підтипу афіксації, то тут найбільш уживаними у процесі творення комп'ютерних термінів в англійській мові є префікси латинського походження, а саме: mini- (minicomputer, miniport, minitower); macro- (macrocell, macroprocessor, macroassembler); inter- (interface, internet, interlace); super- (supercomputer, superfloppy, supersampling); multi- (multiaccess, multclick, multimedia); hyper- (hypertext, hypermedia, hyperlink).

Означені префікси використовуються і для утворення комп'ютерних термінів в українській мові (мінікомп'ютер, мініпорт; макро-процесор, макроасемблер; суперкомп'ютер, суперфлопідиск; мультимедіа, мультисистема; гіпертекст, гіпермедіа).

Доволі часто афіксація в українській мові використовується паралельно зі структурним та семантичним калькуванням: заливка (від англ. *flooding*), буферизація (від англ. *buffering*), закладка (від англ. *bookmark*).

В обох мовах для номінації термінів ІТ-фахівців широко використовується словоскладання як об'єднання двох чи більше основ в одне слово-комполіт. За своєю семантичною мотивованістю такі терміни пов'язані зі словосполученнями, на базі яких вони створені. Основи комполітів несуть переважно денотативне значення, а їх сполучення дозволяє зосередити смисл фрази в одному слові.

Скорочення та аббревіатури — також є типологічною ознакою текстів науково-технічних статей у галузі комп'ютерних технологій. Скорочення й аббревіація завжди були продуктивним способом творення комп'ютерних інноваційних одиниць, велика кількість яких входить нині в словники комп'ютерних термінів, зокрема: BIOS — *basic input/ output system*; CMOS — *Complementary-symmetry/metal-oxide semiconductor*; DVI — *Digital Visual Interface*; IMAP — *Internet Message Access Protocol*; ROM — *Read Only Memory*; RAM — *Random Access Memory*; SIP — *Single In-line Package*; SDLC — *Synchronous Data Link Control* [7].

Як свідчать приклади, визначені одиниці є засобами скорочення англословних багатословних комп'ютерних термінів. Їх використання у текстах відповідної тематики зумовлено чинником економії словних засобів, оптимізації і раціоналізації передачі та прийняття інформації.

Абревіатури доволі часто зустрічаються і в українській мові: ПЗП — постійний запам'ятовувальний пристрій (англ. ROM — *Read Only Memory*); ОЗП — оперативний запам'ятовувальний пристрій (англ. RAM — *Random Access Memory*), РКекран — рідкокристалічний екран (англ. LCD — *Liquid Crystal Display*).

Особливістю сучасних науково-технічних текстів із проблем комп'ютерних технологій є те, що аббревіатури, що зустрічаються у вищезазначених текстах, позначають не лише спеціальні комп'ютерні

терміни, але і більш широко вживані словосполучення, зокрема: PC — personal computer; IRC — Internet Relay Chat; WAN — Wide Area Network тощо.

Поява та широке розповсюдження комп'ютерних скорочень та аббревіатур англійської та української мови зумовлена природною реакцією на збільшення числа багатокомпонентних термінологічних словосполучень у визначеній сфері, використання яких викликає ускладнення в процесі професійного спілкування. Саме тому велика кількість подібних термінів має скорочені форми, що застосовують фахівці відповідної сфери.

Термінологія галузі комп'ютерної техніки має специфічні можливості для номінації предметів і понять з використанням літерної та цифрової символіки: *база 2, база 8, база 16, Модуля-2; І-показчик, клавіатура PC/XT, протокол X-модем, протокол Z-модем, Р-канальний МОН, р-система* тощо.

Найчастіше спостерігаємо функціонування двокомпонентних комп'ютерних термінів як в англійській, так і в українській мовах: *memory capacity* (ємність пам'яті), *hard disk* (жорсткий диск), *word processing* (оброблення текстів). Однак у професійному мовленні ІТ-фахівців функціонують і багатокомпонентні терміни, які є більш характерними для української мови у зв'язку з тим, що мова-реципієнт доволі часто з виникненням нового поняття галузі ще не має його точного еквівалента, оскільки це поняття отримало назву англійською мовою, і тому в українській мові воно має описовий характер: *fuzzy computing* — обчислення на основі нечіткої логіки; *web-hosting* — розміщення вебвузлів клієнтів на сервері.

З іншого боку, комп'ютерна термінологія відрізняється від загально вживаної лексики збереженням специфічних ознак, не властивих для національної мови. Тобто, для комп'ютерних термінів, що прийшли в нашу мову, властиві деякі ознаки англійської лексики, які зовсім не властиві для української мови, наприклад:

- не властива для української мови структура слова (*слайд, бренд-мауер, картридж*);
- поєднання українських слів з англійськими словами і аббревіатурами (*web-сервер, sms-повідомлення*);
- поєднання термінів, яке характерне для англійської мови (*файл-сервер, компакт-диск*);

— орфографія складних термінів, наприклад, написання слів через дефіс (*кеш-пам'ять* — швидкодіюча пам'ять, *ZIP-файл* — файл у форматі ZIP); цифро-літеро-символьні найменування (*пристрій вводу/виводу, 3D-формат*).

За структурою лексичні запозичення сфери комп'ютерних технологій такі: однослівні найменування, юкстапозити, композити та аббревіатури, напр.: *смартбук, планшет, хост-служба, комп'ютер-сервер, нетоман, нетофоб, файлообмінник, Wi-Fi / Вай-Фай, SMS / СМС, ММС-пакети, VPN-клієнт IRC-мереж*. Наприклад: *Комп'ютер, який отримав запити і відповідно до них надає свої ресурси іншим комп'ютерам, є комп'ютером-сервером*.

Таким чином, комп'ютерна термінологія перетинається з національною мовою: частково збігається з нею, а частково виходить за її межі, які не тільки виділяють лексику ІТ сфери серед інших, а й обумовлюють труднощі перекладу, до них відносимо: знаходження адекватного відповідника, багатозначність таксонів, часте звернення до аббревіатур та скорочень, значний шар неологізмів, псевдоінтернаціональну лексику, використання різних лексичних одиниць для позначення одного й того ж явища тощо.

Отже, переклад термінолексики залежить, насамперед, від знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів та знання терміносистеми відповідної галузі. Термін, що забезпечує чітку вказівку на конкретні предмети, процеси, явища, — повинен однозначно інтерпретуватися представниками галузі різних країн.

Як показали результати даного дослідження, в текстах комп'ютерних технологій, окрім термінологічної лексики, вживається велика кількість загальноновживаних слів. Утім, деякі з них у процесі функціонування набувають специфічного значення. Наприклад: робочий стіл — *desktop*, перезавантажити (комп'ютер) — *reload*, захоплення (зображення) — *capture*, зависання (системи) — *hang, buzz*.

Проведений лінгвістичний аналіз текстів українськомовних науково-технічних статей у межах підмови комп'ютерних технологій окреслює мовні ознаки досліджуваних текстів, релевантні для перекладу на лексичному рівні. Оскільки значна частина комунікативно-релевантної когнітивної інформації вміщується у значенні термінів, особливої уваги заслуговує саме відтворення у перекладі змісту термінологічних одиниць, вузькогалузевих термінів, які позначають

поняття, що відображають специфіку галузі. Потребують вивчення засоби відтворення в текстах перекладів неологізмів, запозичень та аббревіатур.

Згідно з В. Карабан, всі елементи денотативної системи вихідної мови (лексичні та фразеологічні одиниці) поділяються на дві групи: ті що мають перекладні еквіваленти, і ті, що не мають відповідників у цільовій мові, тобто безеквівалентні одиниці.

Назагал, головним прийомом перекладу терміна є переклад за допомогою лексичного еквівалента, постійної лексичної відповідності, яка точно співпадає зі значенням іншомовного слова.

В результаті проведеного аналізу було виявлено, що більшість термінологічних одиниць мають еквіваленти у цільовій мові, і представлені однокеквівалентними (мережа — network, ввід — input, вивід — output,) та багатоеквівалентними елементами (ефект — effect, result), які слугують головними компонентами змісту у тексті.

Пошук терміна-еквівалента у мові перекладу має починатися з аналізу нового поняття, яке виражає іншомовний термін. Цей аналіз може підказати, яке слово треба вжити на позначення певного поняття.

Прямі еквіваленти також мають терміни, запозичені з англійської мови. Кількість таких термінів значна, це пояснюється домінуючою роллю англomовних країн у розвитку наукових і технологічних сфер людської діяльності.

Загальнонаукові слова мають велике значення для змістової та структурної організації науково-технічного тексту, вони є засобом позначення інтергалузевих понять, а також ланкою, яка пов'язує та організує словниковий склад науково-технічних текстів. В проаналізованих термінологічних одиницях загальнонаукові слова перекладені за допомогою постійного перекладного еквівалента та за допомогою контекстуального перекладного еквівалента.

Значна частина запозичень взагалі представлена в україномовних текстах без перекладу. Наприклад: *WI-FI, DVB-T2, BLUE TOOTH, DVD/CD-RW, DVD/CD-ROM/RAM, USB-PORT, WAP, HI-FI, WINDOWS, HTML, World Wide Web, Quick Basic, Turbo Pascal*, чи у транслітерованому вигляді. Наприклад: тролінг, скролінг, фрек.

Варто зазначити, що група лексичних одиниць, які утворюють назви організацій, що працюють на ринку високих технологій, пред-

ставляє значні труднощі відтворення англійською мовою, адже вони не представлені у двумовних словниках. Вони потрапили в українську мову як літерні абревіатури: *W3C* “головна міжнародна організація, що розробляє й впроваджує технологічні стандарти для всесвітньої павутини” — англ. *World Wide Web Consortium*; *OMG* “некомерційна міжнародна організація у формі консорціуму, яка відповідає за розробку та затвердження незалежних ІТ-стандартів об’єктно-орієнтованого програмування” — англ. *Object Management Group*; *VESA* “асоціація стандартизації відеоелектроніки” — англ. *Video Electronics Standards Association*; *OASIS* — “глобальний некомерційний консорціум, який займається розробкою, конвергенцією і ухваленням відкритих стандартів у рамках міжнародного інформаційного співтовариства” — англ. *Organization for the Advancement of Structured Information Standards*; *PCMCIA* — “асоціація, що займається розробленням специфікацій на модуль розширення для ноутбуків” — англ. *Personal Computer Memory Card International Association*. Таким чином, навіть всесвітньо відомі компанії можуть зумовлювати труднощі перекладу щодо назв власних продуктів, адже для адекватного перекладу необхідно шукати додаткову інформацію, щоб розуміти призначення продуктів та особливості їхнього використання.

Для перекладу складних випадків транслітерації не існує єдиного алгоритму перекладу і кожен випадок розглядається в індивідуальному порядку. Багато залежить від прагматичної функції тексту перекладу, оскільки науково-технічні тексти, спрямовані на спеціаліста, будуть зрозумілими і за наявності скорочень, тоді як для пересічного читача ці скорочення слід розшифровувати.

Переклад поняття “платформа або програмна платформа”, загальновживаний переклад слова “платформа” англійською мовою “*platform*”, у комп’ютерному дискурсі відтворюється англійським відповідником “*framework*”.

Труднощі перекладу можуть виникнути навіть з абсолютними відповідниками, наприклад, слово “*диск*” (англ. “*disk*”), є повним відповідником, адже було запозичено з англійської мови, але у професійному комп’ютерному спілкуванні замість слова “*disk*” використовують слово “*drive*”, що має ширше значення; в тексті слово може розумітися як *диск*, тобто *накопичувач*, *логічний диск*, *пристрій* та навіть *дисковод*.

Аналіз перекладацьких прийомів, застосованих для відтворення українськомовного науково-технічного терміна галузі комп'ютерних технологій українською мовою, показав, що найчастішими варіантами перекладу є відтворення терміна за допомогою еквівалента (74%), конкретизація (11%), генералізація (8%), позаяк вони допомагають відтворити наближене значення без суттєвих змін формального вираження одиниці. Той факт, що конкретизація застосовується частіше, пояснюється специфікою науково-технічного підстилю, який вимагає точності й однозначності. З тієї самої причини використовується описовий переклад (2%), оскільки він дозволяє передати точне значення терміна, але розширює його формальну структуру. Компресія (5%) переважає над декомпресією, оскільки англійська мова є більш лаконічною, отже певні двокомпонентні терміни української мови відповідають однокомпонентним англійським.

Отже, при перекладі лексичних одиниць для одержання тексту перекладу з еквівалентним змістом та тотожною функцією серед найчастіших прийомів — пошук еквівалента у мові перекладу. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту.

Дослідження дає змогу зробити висновок, що головними труднощами перекладу комп'ютерних таксонів англійською мовою постає велика кількість різноманітних неологізмів, аббревіатур та скорочень, що позначає перспективність подальших розвідок.

Результати дослідження можуть бути використані під час проведення занять з дисципліни “Науково-технічний переклад”, а також у процесі перекладу науково-технічної літератури.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. — Вінниця: Нова книга, 2002. — 564 с.
2. Кияк Т. Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження // Іноземна філологія. — Львів : ЛНУ імені І. Франка. — 2009. — Вип. 121. — С. 138–142.
3. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад. — Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2001. — 284 с.

4. Ніколаєва А. О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. — Харків, 2002. — 16 с.
5. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. — М.: Высш. школа, 1981. — 315 с.
6. Українсько-англійський словник комп'ютерних термінів і англо-українські аудіовізуальні терміни / упоряд. Петро Федінський, Тамара Городиська, Тереза Кікена, Річард Робін. — Едмонтон, 1990. — 30 с.
7. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Омелянчук О. О. Переклад англomовної технічної літератури: навч. посіб. / за ред. Л. М. Черноватого, В. І. Карабана. — Вінниця: Нова книга, 2006. — 296 с.

REFERENCES

1. Karaban V. I. Pereklad anhlіiskoi naukovoі ta tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy — Vinnytsia: Nova knyha, 2002. — 564 s. [in Ukrainian].
2. Kyiak T. R. Fakhovi movy yak novyi napriam linhvistychnoho doslidzhennia // Inozemna filolohiia. — Lviv : LNU imeni I. Franka. — 2009. Vyp. 121. — S. 138–142. [in Ukrainian].
3. Kovalenko A. Ya. Naukovo-tekhnichnyi pereklad — Ternopil: Vyd-vo Karpiuka, 2001. — 284 s. [in Ukrainian].
4. Nikolaieva A. O. Strukturno-semantychna kharakterystyka terminolohii prohramuvannia, kompiuternykh merezh ta zakhystu informatsii : avtoref. dys.... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01. — Kharkiv, 2002. — 16 s. [in Ukrainian].
5. Pumpjanskij A. L. Vvedenie v praktiku perevoda nauchnoj i tehničeskoj literatury na angl. jazyk. — M.: Vyssh. shkola, 1981. — 315 s. [in Russian].
6. Ukrainsko-Anhlіiskyi Slovyk Kompiuternykh Terminiv i Anhlo-Ukrainski Audio-Vizualni Terminy / uporiad. Petro Fedynskyi, Tamara Horodyska, Tereza Kikena, Richard Robin Opublikovano — Edmonton, 1990. — 30 s. [in Ukrainian].
7. Chernovatyi L. M., Karaban V. I., Omelianchuk O. O. Pereklad anhlomovnoi tekhnichnoi literatury: navch. posib. / za red. L. M. Chernovatoho, V. I. Karabana. — Vinnytsia: Nova Knyha, 2006. — 296 s. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.01.2018

Є. Ю. Савченко, В. В. Столяр

ВІДОБРАЖЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕКСТУ ОРИГІНАЛУ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті представлено низку синтаксичних відмінностей, які існують між українською та англійською мовами і спричиняють певні труднощі у перекладі. Встановлено загальні закономірності і специфічні особливості тема-рематичних відношень на синтаксичному рівні в процесі перекладу з англійської мови на українську.

Ключові слова: синтаксичний рівень, особливості перекладу, тема, рема, актуальне членування речення.

В статье представлен ряд синтаксических отличий, которые существуют между украинским и английским языками и приводят к определенным трудностям в переводе. Установлены общие закономерности и специфические особенности тема-рематических отношений на синтаксическом уровне в процессе перевода с английского языка на украинский.

Ключевые слова: синтаксический уровень, особенности перевода, тема, рема, актуальное членение предложения.

The article shows the syntactical differences between Ukrainian and English that provoke complications in translation. Common features and specific characteristics of theme and rheme relations at the syntactic level during translation from English into Ukrainian are found out.

Key words: syntactic level, translation problems, theme, rheme, actual division of the sentence.

Проблема рівнів еквівалентності займає центральне місце в перекладі, і тому їй приділяється значна увага в багатьох концепціях перекладу (Гудманян А. Г. [1], Демецька В. В. [2], Науменко А. М., Кияк Т. Р., Огуй О. Д. [3]). Виділення синтаксичного рівня перекладацької еквівалентності ґрунтується на акцентуванні формальних,

внутрішньосистемних закономірностей переходу від однієї мови до іншої і в обґрунтуванні нормативних критеріїв еквівалентності.

Багато фахівців з перекладу вважають, що найбільша з усіх труднощів — це синтаксична. Завдання перекладача полягає в тому, щоб довести до читача всю глибину змісту оригіналу засобами рідної мови. При цьому, якщо ці мови споріднені, то відмінності в синтаксичному ладі, зокрема в порядку слів, мінімальні. Але якщо переклад робиться з іноземної мови, то тут з'являється ще додаткове завдання: якими засобами передати значення речень, побудованих за своїми законами, мовою перекладу. У перекладацькій практиці для передачі точного значення необхідно враховувати актуальне членування речення, що дозволить виділити смисловий центр висловлювання і його периферію. Саме врахування актуального членування речення, тобто виділення в реченні тих компонентів повідомлення, які визначають комунікативне призначення речення, може надати велику допомогу в перекладацькій практиці на шляху до досягнення більш адекватного перекладу [4]. Усе перераховане вище і визначає **актуальність** обраної теми дослідження.

Мета праці — визначити та проаналізувати особливості реалізації тема-рематичних відношень на синтаксичному рівні в процесі перекладу з англійської мови на українську.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання таких **завдань**:

- визначити особливості реалізації тема-рематичних відносин на синтаксичному рівні у досліджуваних мовах;
- дослідити особливості перекладу тема-рематичних відносин на синтаксичному рівні у досліджуваних мовах.

Матеріалами дослідження слугували розповідні речення, дібрані методом суцільної вибірки з художніх творів англомовних письменників, та їх переклад українською мовою.

Позначимо основні моменти диференціації синтаксису у двох не-близькоспоріднених мовах, які треба враховувати при перекладі; при цьому треба мати на увазі особливості реалізації тема-рематичних відносин з точки зору синтаксичних засобів маркування теми і реми.

Однією з проблем перекладу є конструкції з неінфінітивними формами дієслова, що представляють інтерес з точки зору перекладу, так як вони не мають відповідних еквівалентів в українській мові. З огляду на той факт, що речення з інфінітивом є висловлюваннями з по-

двійною ремою, на українську мову вони перекладаються за допомогою складнопідрядних речень,

They were too hungry to stop to fish.

Вони були занадто голодні, щоб припинити рибалити.

або смисловими варіантами. Зауважимо, що при перекладі складнопідрядних речень, рема виділяється і в головному, і в підрядному реченні.

What moden civilization could claim to have done to compensate for their loss.

Що може запропонувати сучасна цивілізація для компенсації їх втрат.

Пасивний стан відноситься до синтаксичних засобів маркування реми, так як в пасивній конструкції об'єкт дії в більшості випадків не є носієм максимуму інформації у висловлюванні. Показником нового в реченнях з пасивним станом стають зазвичай присудок, доповнення, присудок і доповнення разом або присудок і обставина разом.

При перекладі пасивних конструкцій слід звернути увагу на той факт, що, на відміну від англійської мови, в українській мові тенденція частого використання пасивних конструкцій не є прогресивною. Тому поряд з використанням конструкцій пасивного стану в українській мові.

My hand is only cut a little. Моя рука злегка поранена.

перекладачі можуть вдаватися і до інших засобів актуального членування, а саме:

— зміна порядку слів з перифразом:

His back was bent with the weight of the line across it.

Його спина зігнулася під вагою мотузки.

— використання дієслова в активному стані в позиції реми:

... the night was spent... ніч пройшла.

— вживання підсилювального слова *цей*:

So Jackson's Island was chosen. Був обраний цей острів Джексона.

Порядок слів при перекладі з англійської мови на українську має певні особливості. В українській мові “тема” знаходиться на початку речення, а “рема” — в кінці. Таким чином, найбільш логічно значущий елемент завжди виявляється в кінці речення. В англійському ж реченні, в силу того, що в англійській мові фіксований порядок слів, місце “теми” і “реми”, навпаки, виявляється нефіксованим. Але в ан-

глійській мові є така граматична категорія як артикль, за допомогою якого легко визначається “тема” і “рема” речення.

A boy entered the room. До кімнати увійшов хлопчик.

Отже, з міркування актуального членування речення при перекладі можуть відбуватися перестановки головного і підрядного речень і навіть окремих простих речень.

Але існують випадки, коли тема-рематична структура збігається при перекладі в обох досліджуваних мовах. Так, розглянемо декілька випадків віддзеркалення тема-рематичної структури англomовного речення в україномовному перекладі. Найчастіше в англійському реченні рема виражена присудком і розташована в кінці речення. При перекладі на українську мову в цьому випадку таке співвідношення повністю збігається, порівняємо:

Finally the old man woke. Нарешті старий прокинувся.

Tom's knife broke. Ніж Тома зламався.

Як в англійській мові, так і в українській, при перекладі присудок не входить до складу реми і розташовується в кінці речення:

The old man was dreaming about the Lions. Старому снилися леви.

This desire one day suddenly came upon Tom.

Це бажання якось раптово відвідало і Тома.

Переклад англomовних інвертованих речень, в яких предикативно виділяється підмет, на українську мову здійснюється шляхом традиційної постановки підмета у кінець речення. У багатьох випадках відхилення від звичайного порядку слів в англійському реченні пояснюється потребами функціональної перспективи речення, яка не збігається в цих випадках з граматичним членуванням речення.

Надамо ще один приклад відповідності тема-рематичної побудови речень в мовах, що аналізуються.

With so much flying fish here should be dolphin. Серед цих рибок тут повинен бути і дельфін.

Mysteriously began to crack old beams. Загадково затріщали старі балки.

Особливе місце в теорії та практиці перекладу займає повтор, який будучи стилістичним прийомом, виявляється в художніх творах американських, англійських, українських авторів і в якості логічного посилення найбільш вагомих і важливих з точки зору інформативності елементів висловлювання. В цілому переклад члена речення, який повторюється, здійснюється підбором аналога в мові перекладу.

The boy grew more and more melancholy and pale.

Хлопчик ставав все більш і більш меланхолійним і блідим.

Неповні, парцельовані, еліптичні конструкції і в англійській, і в українській мовах використовуються мовцем для вираження інформації, яка найбільше цікавить та хвилює. Тому в обох мовах одночленні висловлювання є ізольованою ремою, тема яких імпліцитно міститься в попередніх відрізках тексту. Таким чином, неповні речення є немовби смисловим центром мовленнєвих єдностей. Переклад неповних конструкцій з англійської на українську і навпаки здійснюється дослівно з використанням аналогічних конструкцій в обох мовах, наприклад,

“Funny!” — said Tom. “Забавно!” — сказав Том.

(She was sick.) If die? (Вона була хвора.) А раптом помре?

Наведемо приклад перекладу парцельованої конструкції:

She was in a fever right away to try it. Not on herself.

Вона лютуючи хотіла негайно випробувати це. Але не на собі.

Зауважимо, що парцелят в більшості випадків перекладається неповним беспідметниковим реченням, як це видно з прикладу.

Таким чином, переклад тексту на синтаксичному рівні треба виконувати з урахуванням тема-рематичної організації тексту, яка формується при наявності тих чи інших маркерів теми і реми. Неточна передача, інтерпретація комунікативної структури висловлювання поза контекстом може навіть привести до спотворення змісту всього художнього твору.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Гудманян А. Г. Досягнення перекладознавства і теорії художнього перекладу як результат продуктивної перекладацької спадщини // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць. — 2016. — № 33. — С.40–47.
2. Демецька В. В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: монографія. — Херсон: МЧП “Норд”, 2006. — 378 с.
3. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. — К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. — 543 с.
4. Королева Т. М., Савченко Є. Ю. Особенности устного одностороннего перевода с английского языка на украинский язык // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського: лінгвістичні науки. — Одеса: Астропринт, 2011. — № 13. — С. 193–198.

REFERENCES

1. Hudmanian A. H. Dosiahnennia perekladoznavstva i teorii khudozhnogo perekladu yak rezultat produktyvnoi perekladatskoi spadshchyny // Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh. Zbirnyk naukovykh prats. — 2016. — № 33. — С. 40–47. [in Ukrainian].
2. Demetska V. V. Teoriia adaptatsii: kros-kulturni ta perekladoznavchi problemy: Monohrafiia. — Kherson: MChP “Nord”, 2006. — 378s. [in Ukrainian].
3. Kyiak, T. R. Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrainskyi napriam) : pidruchnyk / T. R. Kyiak, A. M. Naumenko, O. D. Ohui. — K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskyi universytet”, 2008. — 543 s.4. [in Ukrainian].
4. Korol’ova T. M. Osobennosti ustnogo odностороннего perevoda s anglijskogo jazyka na ukrainskij jazyk / T. M. Korol’ova, Є.Ю.Савченко. — Naukovij visnik PNPУ imeni K. D. Ushins’kogo: lingvistichni nauki — Odesa: Astroprint. — 2011. — № 13. — S. 193–198. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2018

Т. В. Стоянова, Г. А. Черноп'ятова

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНО-РІВНОЦІННОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (на матеріалі повісті А Чена “Король шахів” в перекладі з китайської англійською та українською)

Дослідження присвячене вивченню особливостей художнього тексту і засобів їх відтворення в перекладі з китайської мови українською й англійською. У статті аналізуються тактики прагматичної адаптації тексту, збереження національного колориту вихідного тексту та відтворення стилістичних особливостей вихідного тексту в перекладі. Описані вживані операції під час використання наведених тактик перекладу художнього тексту в межах реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу.

Ключові слова: художній текст, художній переклад, стратегії, тактики, операції.

Исследование посвящено изучению особенностей художественного текста и средств их воссоздания в переводе с китайского языка на украинский и английский. В статье анализируются тактики прагматической адаптации текста, сохранения национального колорита текста оригинала и воссоздания стилистических особенностей текста оригинала в переводе. Описаны операции, которые встречаются при применении данных тактик при переводе художественного текста в рамках реализации стратегии коммуникативно-равноценного перевода.

Ключевые слова: художественный текст, художественный перевод, стратегии, тактики, операции.

The research is dedicated to the study of peculiarities of literary texts and the means of their interpreting when translating from Chinese into Ukrainian and English. The tactics of pragmatic adaptation of the text, preserving the regional

flavor of the original text, and recreating the stylistic peculiarities of the original text are thoroughly studied in the article. The use of operations employed in the process of literary translation within the strategy of communicative translation are regarded.

Key words: *literary text, literary translation, strategies, tactics, operations.*

Аналіз даних наукової літератури свідчить, що основною характеристикою художнього тексту є образність, яка повинна викликати емоційні почуття у реципієнта, саме тому головним принципом художнього перекладу є домінування поетичної комунікативної функції. Це означає, що окрім донесення до читача інформації, літературний переклад тексту несе естетичну функцію. Створений у творі художній образ покликаний насамперед вплинути на читача. Так що майстри літературного перекладу повинні враховувати цю особливість тексту [11].

Актуальність дослідження визначається зростаючим інтересом в світі до китайської мови і культури Китаю, а зокрема і до художньої китайської літератури. У зв'язку з цим виникає необхідність більш досконалого дослідження проблем художнього перекладу китайськомовної художньої літератури іноземними мовами.

Теоретичною основою даної роботи стали праці відомих вчених, присвячені даній проблематиці: К. І. Чуковського [11], В. Н. Комісарова [2], А. Поповича [3], Я. І. Рецкера [4], А. В. Федорова [8; 9], В. В. Сдобнікова [5], Л. М. Черноватого [10].

Мета дослідження — визначення й аналіз жанрових особливостей художнього перекладу з китайської мови українською і англійською з точки зору реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) охарактеризувати жанрові особливості китайськомовної художньої літератури;
- 2) визначити складнощі перекладу китайськомовного художнього тексту українською та англійською мовами;
- 3) провести аналіз тактик і операцій, застосованих в рамках реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу, при перекладі повісті А Чена “Король шахів” англійською та українською мовами.

Відомо, що мова художньої літератури не входить в жодний з функціональних стилів тієї чи іншої сучасної літературної мови. Ра-

зом з тим, виконуючи свою головну задачу, як вже було вказано вище, функцію естетичного впливу на читача, вона може включати до свого складу всі існуючі стилі і, більше того, з метою реалізації цієї функції художній текст може прийняти до свого складу і внутрішньолітературні компоненти мови — народні діалекти, жаргони, аргі [3].

Тексти художніх творів є цілісними понадфразовими єдностями, що характеризуються спільністю ідейно-тематичного змісту або спільністю теми і інтенцій автора. Саме для текстів художніх творів більш важливо не тільки те, що повідомляється, а й те, як це повідомляється [2].

Безумовно, художній текст в цілому є поліфункціональним: він виконує і функцію комунікації між автором і читачем (слухачем), і функцію когнітивну (пізнавальну), допомагаючи нам ознайомитись із зображеною в тексті дійсністю. Разом з тим специфіка художнього твору проявляється насамперед у його естетичному впливі на реципієнта.

Даючи визначення поняттю “художній текст”, ми можемо скористатися більш узагальненим за своїм змістом визначенням будь-якого тексту взагалі, додавши до нього вказівку на ту саме функцію, яка і складає його специфіку. Отже, *художній текст* (текст художнього твору) — це текст, основною функцією якого є естетичний вплив на читача або слухача [7].

Для виконання адекватного перекладу будь-якого тексту взагалі та художнього твору зокрема перекладач повинен мати загальну програму здійснення перекладацької діяльності в умовах певної ситуації двомовної комунікації, що визначається специфічними особливостями даної ситуації і метою перекладу і, в свою чергу, визначає характер професійної поведінки перекладача в рамках даної комунікативної ситуації, а саме визначає стратегію перекладу [4].

В роботі переклад розглядається, перш за все, як “мовленнєвий твір в його співвідношенні з оригіналом і в зв’язку з особливостями двох мов і з приналежністю матеріалу до тих чи інших жанрових категорій” [8: 16]. Художній переклад відноситься до одного з жанрів письмового перекладу. На думку А. Поповича: “Художній переклад є “пере-створенням” твору, його зворотним зв’язком і одночасно створенням твору” [3: 148]. Дане висловлювання підтверджує думку про те, що діяльність перекладача художньої літератури є особливим різновидом художньої творчості.

Основним завданням перекладача є передача засобами іншої мови цілісно і точно змісту оригіналу, зберігши його стилістичні та експресивні особливості. Переклад художнього твору має на увазі збереження єдності форми і змісту на новій мовній основі. Якщо критерієм точності перекладу є тотожність інформації, що повідомляється на різних мовах, то адекватним або цілісним можна визнати лише такий переклад, який передає цю інформацію рівноцінними засобами [4: 92].

Отже, основною стратегією перекладу художніх текстів (“рішення конкретного перекладацького завдання”) [2; 70] є стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу. Стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу — це програма здійснення перекладацької діяльності, що передбачає реалізацію комунікативної інтенції автора оригіналу у формі створення тексту мовою перекладу, потенційно здатного забезпечувати комунікативний вплив на одержувача перекладу відповідно до очікувань автора оригіналу, а також на взаємодію різномовних комунікантів в умовах спільної предметної діяльності [5].

Перекладачеві варто мати на увазі, що коли письменник створює художній твір, він найчастіше свідомо чи підсвідомо орієнтує його на певну “цільову аудиторію” — на дітей, на масового дорослого читача (якщо він хоче, щоб книжка стала бестселером), на інтелектуалів і т. д. Відповідно, перекладаючи художній твір, перекладач зазвичай виходить з того, що і в країні мови перекладу відтворення тексту оригіналу повинно бути орієнтоване на аналогічну аудиторію [6: 134].

Для успішної реалізації стратегії комунікативно рівноцінного перекладу застосовуються тактики перекладу, які є сукупністю методів і прийомів досягнення мети перекладу [9]. Найбільшу складність в реалізації перекладу з китайської мови англійською та українською становлять тактики прагматичної адаптації тексту, відтворення стилістичних особливостей тексту та збереження національного колориту вихідного тексту, тому саме вони детально розглядаються далі.

Прагматичну адаптацію тексту можна визначити як внесення в текст змін, що забезпечують його адекватне (з точки зору автора) розуміння одержувачем тексту перекладу і справляння на одержувача бажаного впливу відповідно до мети автора тексту та його перекладу. До числа перекладацьких операцій, вживаних з метою прагматичної адаптації тексту [2], що були встановлені при проведенні

цього дослідження, є такі: експлікація інформації; опущення кому-нікативно-нерелевантної інформації; заміна невідомих або незрозумілих одержувачу лексичних одиниць відомими; генералізація; конкретизація.

Дуже часто тактика прагматичної адаптації тексту застосовується при перекладі реалій, до яких також відносяться назви національних страв і їжі. Так, наприклад, в китайському оригіналі зустрічаються такі назви їжі, як 干烧饼 [*gān shāo bǐng*], 干馒头 [*gān mán tóu*] у наступному реченні: “不过，说老实话，王烧饼比王馒头解饱得多，而且顶时候儿”.

干烧饼 [*gān shāo bǐng*] — це “печений коржик, обсмажений і обсипаний зверху кунжутом”, а 干馒头 [*gān mán tóu*] — це “обсмажена парова булочка”.

“*But to be honest, fried cakes are more filling than fried mantou, and it lasts longer*”.

В англійському перекладі використовуються різні шляхи відтворення реалій, в першій частині речення використовується описовий переклад “*fried cakes*”, а в другому випадку описовий переклад у комбінації з транслітеруванням: “*fried mantou*.” Зіставимо з україномовним варіантом:

“*Але коржик, зрозуміло, ситніший, ніж булка*”.

В українському варіанті перекладу ми бачимо переклад шляхом генералізації, оскільки на відміну від англійського перекладу вживаються більш загальні явища “*fried cakes*” стає “*коржиком*”, а “*fried mantou*” стає “*булкою*”.

Як було встановлено в ході дослідження, в англійському перекладі на відміну від україномовного частіше вживається прийом адаптації. Наведемо приклад:

“这标语大约挂了不少次，字纸都折得有些坏”.

“*This slogan had been hung up quite a few times, and the letters and paper had all been twisted until it was a little bit spoiled*”.

“Ці бували транспаранти зі зім’ятими і де-не-де роздертими ієрогліфами вивішувалися, вочевидь, не в перший раз”.

Під вжитим в оригіналі словом “字纸” (*zìzhǐ*) мається на увазі папір з написаними на ньому ієрогліфами. В українському перекладі вживається відповідне слово “ієрогліф”, а в англійському перекладі слово “ієрогліф” замінюється словом “*letter*” і таким чином адаптується під

реципієнта. Однак, оскільки зберігаються деякі культурні особливості при перекладі англійською мовою, а таке елементарне поняття, як “ієрогліф”, присутнє у китайській культурі, адаптується, такий переклад можна назвати помилковим.

Відтворення стилістичних засобів при перекладі — це одна з найважливіших тактик художнього перекладу, що визначається вимогами даного літературного жанру; відбір переданої в перекладі інформації здійснюється таким чином, щоб текст перекладу в цілому і окремі його частини відтворювали функцію тексту оригіналу і відповідних його частин і створювали той самий комунікативний ефект. Функція подібних мовних засобів, як правило, визначена і встановлюється з урахуванням характеристик текстів даного жанру в літературі мови [5]. Одне з основних завдань перекладача на етапі перекладацького аналізу виділити мовні засоби конкретного жанру, щоб відтворити їх функцію на етапі створення тексту перекладу.

Характер перекладацьких операцій, які слугують практичній реалізації даної тактики, визначається перш за все необхідністю відтворити комунікативні функції стилістичних засобів, що використовуються або для дотримання вимог даного жанру, або для втілення авторської концепції (або того й іншого одночасно). Перекладацькі операції можуть включати як використання міжмовних відповідностей, якщо вони виконують аналогічну функцію, так і традиційні трансформації та інші перетворення тексту, що доходять до рівня комплексного структурно-семантичного перетворення [5].

Наведемо приклад:

可我又不信人们说的那些王一生的呆事，觉得不过是大家寻逸闻鄙事，以快言论罢了。

...but I didn't believe what people said about Wang Yisheng doing stupid things; I thought that it was no more than people looking for rumours and scorn, just for fun.

А взагалі, чого тільки про нього не розповідали, яких байок і безглузвих історій, напевно щоб розважитись або для гострого слівця.

Звернемо увагу на вжитий епітет “以快言”, який в перекладі англійською нейтралізується і передається фразою “just for fun”. В даному випадку стилістичний прийом не зберігається при перекладі англійською за відсутністю точного еквіваленту на відміну від українського варіанту перекладу. Таким чином, можна сказати, що голо-

вна характеристика адекватності перекладу — передача національної специфіки предметно-логічного змісту є завданням перекладача, що є передумовою успішного відтворення задуму автора оригіналу в перекладному тексті [2–4], не завжди відтворена коректно.

Розглянемо наступне речення: “此去的地方按月有二十几元工资, 我便很向往, 争了要去, 居然就批准了”, яке українською перекладається “*У місяцях, куди я зібрався, можна було заробити більше двадцяти юанів в місяць, і я загорівся цією ідеєю*”. В перекладі українською зберігається назва грошової одиниці Китаю і відтворюється прийомом транскрибування, тобто відбувається реалізація тактики збереження національного колориту вихідного тексту. Разом з тим до слова “юань” додається посилання, яке пояснює значення слова: “*Юань — китайська грошова одиниця (відповідає приблизно 50 коп.), ділиться на 10 мао або 100 феней*”. Однак, якщо звернутися до перекладу англійською “*The place we were going had wages of twenty or so dollars a month, and I was looking forward to it, striving to go, and to my surprised I got approved*”, ми бачимо, що назва “юань” перетворилася на слово “долар” і таким чином реалію не було збережено.

Таким чином, стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу на прикладі аналізу текстів оригіналу і перекладу повісті А Чена “Король шахів” [1; 12; 13] була реалізована за рахунок вживання тактики прагматичної адаптації тексту, тактики відтворення стилістичних особливостей тексту і тактики збереження національного колориту вихідного тексту. Тактика прагматичної адаптації тексту була реалізована шляхом застосування таких операцій, як експлікація, опущення, функціональна заміна, генералізація або конкретизація. Тактика збереження національного колориту вихідного тексту була реалізована шляхом вживання перекладацьких еквівалентів, або описового перекладу, транслітерації. Реалізація цієї тактики є, на наш погляд, найскладнішою, оскільки дуже часто неможливо знайти перекладацький еквівалент, тому що певне явище може бути відсутнім в культурі реципієнтів, і тоді перекладач вдається до описового перекладу або транскрипції, чи транскрипції у поєднанні з перекладацьким коментарем. Тактика відтворення стилістичних особливостей вихідного тексту була реалізована шляхом підбору еквівалентів або знаходження функціональних аналогів, також часто вживаним є прийом компенсації, іноді зустрічався прийом опущення.

За умови незначної корекції англійського і українського перекладів можна стверджувати, що тексти перекладів є адекватними і цілком виконують основну функцію художнього тексту — функцію справляння естетичного враження на читача.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. А Чен. Сучасна новела Китаю. — К.: Книга, 1995. — 152 с.
2. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых. — М., 1999. — 136 с.
3. Попович А. Проблемы художественного перевода: учеб. пособие: пер. со слов. — М.: Высшая школа, 1980. — 199 с.
4. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. — М., 1974. — 216 с.
5. Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода (учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков). — М.: АСТ: Восток–Запад, 2006. — 448 с.
6. Сидоров Е. В. Основы коммуникативной лингвистики. — М., 1986. — 167 с.
7. Українська перекладознавча думка 1920-х — початку 1930-х років : хрестоматія вибраних праць з перекладознавства. — Вінниця : Нова книга, 2011. — 504 с.
8. Федоров А. В. Искусство перевода и жизнь литературы. — М., 1983. — 82 с.
9. Федоров А. В. Основы общей теории перевода: лингвистические проблемы. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Высшая школа, 1983. — 303 с.
10. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. — Вінниця: Нова Книга, 2013. — 368 с.
11. Чуковский К. И. Высокое искусство. — М., 1968. — 384 с.
12. A Cheng. Chess king. — New York: New Directions Publishing Corporation, 2010. — 208 p.
13. 阿城. 棋王. 北京: 作家出版社, 2000. — 173 页.

REFERENCES

1. A Chen. Suchasna novela Kytaiu, K.: Knyha, 1995, — 152 s. [in Ukrainian].
2. Komissarov V. N. Obshhaja teorija perevoda. Problemy perevodovedenija v osvshhenii zarubezhnyh uchenyh. — M., 1999. — 136 s. [in Russian].
3. Popovich A. Problemy hudozhestvennogo perevoda: Ucheb. posobie. Per. so slov. — M.: Vysshaja shkola, 1980. — 199 s. [in Russian].
4. Recker Ja. I. Teorija perevoda i perevodcheskaja praktika. Ocherki lingvisticheskoy teorii perevoda. — M., 1974. — 216 s. [in Russian].
5. Recker Ja.I. Teorija perevoda i perevodcheskaja praktika. Ocherki lingvisticheskoy teorii perevoda. — M., 1974. — 216 s. [in Russian].
6. Sdobnikov V. V. Teorija perevoda (uchebnik dlja studentov lingvisticheskikh vuzov i fakul'tetov inostrannyh jazykov) /V. V. Sdobnikov, O. V. Petrova. — M., ACT: Vostok — Zapad, 2006. — 448 s. [in Russian].

7. Sidorov E. V. Osnovy kommunikativnoj lingvistiki. — M., 1986. — 167 s. [in Russian].
8. Ukrainska perekladoznavcha dumka 1920-kh — pochatku 1930-kh rokiv : khrestomatiia vybranykh prats z perekladoznavstva. — Vinnytsia : Nova Knyha, 2011. — 504 s. [in Ukrainian].
9. Fedorov A. V. Osnovy obshhej teorii perevoda: lingvisticheskie problemy / A. V. Fedorov. — 4-e izd., pererab. i dop. — M.: Vysshaja shkola, 1983. — 303 s. [in Russian].
10. Fedorov A. V. Iskusstvo perevoda i zhizn' literatury. — M., 1983. — 82 s. [in Russian].
11. Chukovskij K. I. Vysokoe iskusstvo. M., 1968. — 384 s. [in Russian].
12. A Cheng. Chess king. New York: New Directions Publishing Corporation, 2010, — 208 p. [in English].
13. 阿城. 棋王. 北京: 作家出版社, 2000—173 页. [in Chinese].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2018

Відомості про авторів

1. *Алексєєв Олександр Борисович* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
2. *Безай Дарія Ігорівна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
3. *Богуш Алла Михайлівна* — академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
4. *Бровченко Тамара Олександрівна* — доктор філологічних наук, професор Чорноморського державного гуманітарного університету імені Петра Могили, м. Одеса.
5. *Велитченко Леонід Кирилович* — доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
6. *Глуценко Володимир Андрійович* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології, Державний вищий навчальний заклад “Донбаський державний педагогічний університет”, м. Слов'янськ.
7. *Глуценко Володимир Андрійович* — доктор філологічних наук, професор Слов'янського державного педагогічного університету, завідувач кафедри загального, германського та слов'янського мовознавства, м. Слов'янськ.
8. *Гохман Крістіна Євгенівна* — аспірант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
9. *Горбачова Катерина Валентинівна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.

10. *Грушко Світлана Петрівна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
11. *Дерік Ілона Морісівна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
12. *Дін Сін* — кандидат психологічних наук, приват-професор ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”, доцент Гуманітарного інституту Харбинського інженерного університету, координатор Міжнародного проекту “Інститут Конфуція”, м. Одеса.
13. *Іграк Карина Ігорівна* — викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
14. *Жмаєва Наталя Сергіївна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
15. *Зимомря Миколай Іванович* — доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри германських мов і перекладознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, м. Дрогобич.
16. *Карпенко Олена Юріївна* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса.
17. *Кюссе Віра Петрівна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
18. *Коломієць Ілона Віталіївна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
19. *Корольова Тетяна Михайлівна* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінг-

- вістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
20. *Науменко Анатолій Максимович* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу і німецької філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.
 21. *Науменко Анатолій Максимович* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу і німецької філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.
 22. *Попова Олександра Володимирівна* — доктор педагогічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 23. *Савченко Євгенія Юріївна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 24. *Серебрякова Ірина Юріївна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 25. *Столяр Вікторія Валеріївна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 26. *Стоянова Тетяна Володимирівна* — аспірант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 27. *Сумцова Ганна Володимирівна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
 28. *Тищенко Олег Володимирович* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, м. Львів.

29. *Фоміна Катерина Євгенівна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
30. *Черноп’ятова Галина Анатоліївна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
31. *Юхимець Світлана Юріївна* — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.

**Вимоги до оформлення наукових праць,
що друкуються в “Науковому віснику
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки”**

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 15.01.2003 р. за № 7–05/1 зміст наукових статей передбачає:

1) постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

2) аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

3) формулювання цілей статті (постановка завдання);

4) виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

5) висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Правила оформлення статті:

На початку статті у лівій частині вказується УДК; в правій частині подаються ініціали і прізвище автора напівжирним курсивом. Назва статті подається з вирівнюванням по центру сторінки великими літерами та виділяється напівжирним шрифтом. Далі трьома мовами — українською, російською та англійською надається резюме, в якому чітко формулюється основний науковий результат, що є новим та обґрунтовується в статті. Так само наводяться ключові слова.

* **Обсяг статті** — до 12 сторінок (0,5 др. арк. — 20 000 знаків).

* **Стандарти** — кегль 14pt, міжрядковий інтервал — 1,5, абзацний відступ — 1,25 см, поля — 2 см, шрифт — Times New Roman.

* **Текстовий редактор** — Microsoft Word.

* **Типи виділення** — напівжирний, курсив, напівжирний курсив.

* **Мова статті** — українська, російська, англійська, німецька, китайська.

* **Оформлення довідкового матеріалу** — бібліографічні посилання та примітки у тексті беруться у квадратні дужки. Перша цифра — номер джерела у списку літератури, друга — номер

сторінки. Номер джерела та номер сторінки розділяються двокрапкою, номери джерел — крапкою з комою. У кінці статті — список літератури з підзаголовком “ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ” (“ССЫЛКИ И ПРИМЕЧАНИЯ”, “REFERENCES AND NOTES”, “ANMERKUNGEN”). Бібліографічні джерела подаються наприкінці статті в алфавітному порядку прізвищ перших авторів заголовків згідно з ДСТУ 7.1–2006 та нумеруються. Список літератури має містити лише джерела, на які є посилання в тексті.

Наукові праці і відомості про автора (**українською мовою** прізвище, ім’я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, адреса, телефон, e-mail) подаються окремо на диску та один роздрукований примірник надсилається на адресу редколегії (65020, Одеса, вул. Старопортофранківська, 34, каб. 35, відповідальному секретареві Юхимець Світлані Юріївні, к. пед. н., доценту кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, тел. 0636003399, e-mail: yukhymets.svetlana@gmail.com).

Матеріали мають подаватися з рецензіями докторів філологічних наук; підпис рецензента має бути завіреним у встановленому порядку.

Текст статті також додається англійською мовою згідно з п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 року № 1111.

Редколегія залишає за собою право направляти матеріали на додаткове рецензування відповідним фахівцям, відхиляти статті, що не відповідають вимогам або науковим напрямкам збірника, переносити статті до наступного видання збірника. Відхилені матеріали редакційно-видавничий відділ авторам не повертає.

ЗМІСТ

Bogush A. M., Korolova T. M.

Emphatic Speech Intonation 3

Brovchenko T. O., Korolova T. M.

Contrastive Analyses of Syllables in English and Ukrainian 11

Велитченко Л. К., Сумцова Г. В.

Лексичні аспекти перекладу китайськомовного політичного дискурсу українською та англійською мовами 19

Глуценко В. А., Дерік І. М., Горбачова К. В.

До проблеми відтворення фразеологічних одиниць (на матеріалі китайської, англійської та української мов) 29

Гохман К. Є.

Академічний дискурс у системі інституційних дискурсів 37

Gruschko S. P.

Kreatives Potenzial des Übersetzers in der Wissenschaftlichen und Technischen Sphäre 47

丁昕

孔子学院对汉语作为多元文化元素的推广作用 54

Дружина Т. А., Серебрякова І. Ю.

Синтаксичні особливості перекладу художньої літератури (на матеріалі роману Джона Фаулза “Колекціонер”) 67

Зимомря Н. И.

Сказка как языковая модель национальной культуры 74

Іграк К. Ю., Коломісць І. В.

Вплив екстралінгвістичних характеристик мовлення на процес двостороннього послідовного перекладу 81

Карпенко О. Ю., Попова О. В., Безай Д. І.

Особливості відтворення китайськомовного військового дискурсу українською мовою 89

Корольова Т. М., Алексєєв О. Б.

Особливості перекладу традиційного китайськомовного медичного дискурсу українською та англійською мовами 100

Науменко А. М., Жмасва Н. С., Кіоссе В. П.

Переклад українськомовної наукової літератури англійською мовою: граматичний аспект 111

Тищенко О. В., Юхимець С. Ю., Фоміна К. Є.

Особливості перекладу українськомовної науково-технічної літератури галузі комп'ютерних технологій англійською мовою: лексичний аспект 121

Савченко Є. Ю., Столяр В. В.

Відображення синтаксичних особливостей тексту оригіналу у перекладі 133

Стоянова Т. В., Черноп'ятова Г. А.

Особливості комунікативно-рівноцінного перекладу художнього тексту (на матеріалі повісті А Чена “Король шахів” в перекладі з китайської англійською та українською) . . . 139

Відомості про авторів 148

Вимоги до оформлення наукових праць, що друкуються в “Науковому віснику Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки” 152

CONTENT

Bogush A. M., Korolova T. M.

Emphatic Speech Intonation 3

Brovchenko T. O., Korolova T. M.

Contrastive Analyses of Syllables in English and Ukrainian 11

Velitchenko L. K., Sumtsova H. V.

Translation of Chinese Political Discourse into Ukrainian
and English: Lexical Aspect 19

Glushenko V. A., Derik I. M., Gorbachova K. V.

On the Issue of Rendering Phraseological Units 29

Gokhman K. Ye.

Academic Discourse within the System of Institutional
Discourses 37

Grushko S. P.

Kreatives Potenzial des Übersetzers in der Wissenschaftlichen
und Technischen Sphäre 47

Ding Xin

Language Context of Intercultural Communication (on the Material
of Educational and Cultural Activities of Confucius Institute) 54

Druzhina T. A., Serebryakova I. Yu.

Syntactic Peculiarities of Belles-Lettres Translation (based
on the novel “Collector” by John Fowles) 67

Zimomrya N. I.

A Fairy-tale as a Language Pattern of the National Culture 74

Igrak K. Yu. Kolomiets I. V.

The Influence of Extralinguistic Factors on Speech under
the Circumstances of the Bilateral Consecutive Interpretation 81

Karpenko O. Yu., Popova O. V., Bezai D. I.

Peculiarities of the Chinese Military Discourse Reproduction
in the Ukrainian Language 89

Koroleva T. M., Alekseyev O. B.

Peculiarities of the Chinese Traditional Medical Discourse
Translation into Ukrainian and English 100

Naumenko A. M., Zhmayeva N. S., Kiosse V. P.

Translation of Ukrainian Scientific Literature on Computer
Technology into English: Grammatical Aspect 111

Tyshenko O. Yu., Yukhymets S. Yu., Fomina K. E.

Translation of Ukrainian Scientific and Technical Literature
on Computer Technology into English: Lexical Aspect 121

Savchenko Ye. Yu., Stolyar V. V.

Reproduction of Syntactic Peculiarities of the Source Text:
Translation Aspect 133

Stoianova T. V., Chernopyatova G. A.

Peculiarities of Communicatively Equivalent Translation
of Literary Text (based on the novel “Chess King” by A. Cheng
translated from Chinese into English and Ukrainian) 139

Authors 148

Requirements to the content and structure of the articles published
in Naukovi visnyk of South-Ukrainian national pedagogical
university named after K. D. Ushynsky 152

Українською, російською, англійською та німецькою мовами

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
вченою радою Державного закладу “Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”
Протокол № 7 від 26 лютого 2018 р.

Затверджено як фахове видання (Збірник наукових праць)
ВАК України 21.12.2015 р. за № 13/28

Збірник зареєстровано у Державному комітеті з телебачення і радіомовлення
України як друкований засіб масової інформації
Свідectво серія KB № 9983 від 22.06.2005

Відповідальний за випуск
С. Ю. Юхимець

Тираж 100 прим. Зам. № 293 (53).

Адреса редакції:
65020, Одеса, вул. Старопортофранківська, 34, каб. 35
Тел.: 0501354814
E-mail: yukhymets@inbox.ru

Видавництво і друкарня “Астропринт”
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.

